

Primera edició: 2020

© 2020, per a aquesta edició: GREHIC

© 2020 Josep Solé Alseda. Castelldefels (Baix Llobregat)

ISBN:

Impressió:

MIQUEL MORA, UN PAGÈS DE CASTELLDEFELS

Pep Solé

A l'honorable Miquel Mora me'l va presentar el Dr. Josep Campmany un capvespre de primavera a la pàgina 187 del llibre "Castelldefels, temps d'Història" dins del capítol dedicat a l'Edat Moderna. Fa referència a una anotació del 6 d'octubre de 1640 als Dietaris de la Generalitat de Catalunya, any 1999, volum 5, pàgina 1097.

Immediatament salten els interrogants: qui era Miquel Mora? Com va anar a raure a la Junta del General, un pagès d'un llogarret com el Castelldefels del segle XVII? Que potser no era -com la majoria dels seus coetanis, sobretot a la ruralia- analfabet? O potser tenia estudis? Si és així, quins estudis? Quina preparació posseïa -o va adquirir- que li va permetre posar en marxa les reformes que va assolir amb èxit i que denoten un talent fora del comú?

Miquel Mora va destacar per un seguit de reformes i millores, entre les quals destaquen perquè són fets reals, documentalment contrastats, i molt rellevants:

1. *La reforma a fons del sistema judicial de Catalunya, amb el nomenament de divuit nous jutges i la substitució d'aquells que presentaven baix rendiment o sospites de corrupció.*

2. *El redreçament de les finances de la Generalitat, posant al dia els pagaments als creditors i subministradors i aconseguint, com a conseqüència, una reducció dels costos dels productes i serveis.*

3. *I el més important, del punt de vista social: la instauració d'un sistema de pensions vitalícies per a les vídues sense recursos.*

Tot això, a mitjans del segle XVII i en plena Guerra dels Segadors.

Fins aquí els fets cabdals. Bona part de la resta és ficció. Pel que fa a les il·lustracions, algunes s'ajusten a la realitat (Clarís, Richelieu, d'Artagnan...) mentre que d'altres només pretenen donar una idea de la vida i fets de l'època. L'efigie que il·lustra el personatge de Miquel Mora, no és ell en realitat, sinó un cavaller del segle XVII.

El meu agraïment al Dr. Campmany, origen i font d'aquesta narració, a l'Ajuntament de Castelldefels, per haver publicat el llibre citat, al Grup de Recerques Històriques de Castelldefels (GREHIC) pel seu constant suport i escalf, i a la Maria Josep Udina i en Javier Clemente per la correcció de textos i l'assessorament lingüístic.

Us estimo a tots.

Josep Solé Alseda,

1 Ed. Ajuntament de Castelldefels, 2003.

Un cavalier de l'época

-Honorables monsenyors, he convocat aquesta Junta General davant dels greus esdeveniments d'aquestes darreres setmanes. No cal que us digui que la situació en aquests moments, no és que sigui preocupant, sinó que és crítica. El rei Felip no es quedarà amb els braços plegats davant del nostre desafiament. És cosa certa que enviarà un fort exèrcit a envair-nos i doblegar-nos. Olivares ja ha manifestat les seves intencions. Ai de nosaltres si no li fem front amb prou força com per aturar les seves hosts. Tinc algunes propostes, però abans de res m'agradaria que sentíssim tots l'opinió de l'honorable Francesc de Tamarit, cap de les forces armades.

Qui així parlava era mossèn Pau Claris, canonge de la Seu d'Urgell i president de la Generalitat de Catalunya. Corria el mes de setembre de 1640. El juny anterior un esdeveniment tràgic, el Corpus de Sang, havia estat l'espurna que havia encetat el conflicte dit "Dels Segadors" que aviat es convertiria en una guerra de secessió.

Tamarit es va posar dempeus, es va aclarir la gargamella i va començar:
 -Les nostres forces estan preparades. Són gent valenta i disposada a fer el que calgui. Prou que ho han demostrat aquests dies passats, però cal que toquem de peus a terra: no podran fer front a un exèrcit potent com el que, sens dubte, enviarà el primer ministre Olivares per compte del rei Felip. És probable que ens ataquin per tres fronts: Tortosa al sud, Fraga a l'oest i per mar, ja sigui atacant directament el port de Barcelona, o desembarcant tropes a les rodalies.

Es va fer una pausa feixuga.

-Així, Tamarit -respongué Claris- no veieu viable la defensa de Catalunya per les nostres pròpies forces.

-Malaauradament, no. Fóra enganyar-nos a nosaltres mateixos.

-Hi estic d'acord. Segurament hi estem tots d'acord i això em dona peu a fer-vos les propostes que he preparat. Són quatre: primera, reforçar el nostre exèrcit fent una lleva amb caràcter urgent. Sóc conscient, que ni així arribarem a formar una força militar prou potent i per això he pensat les altres tres. La segona és complementària de la primera i consisteix en emetre deute públic per finançar les despeses de la guerra. La tercera consisteix en reforçar, també, l'administració civil, ampliant el nombre de diputats. Més mans armades al camp de batalla i, ensems, més caps pensants a les institucions civils; i la quarta, la més delicada i efectiva: demanar ajut militar a l'exterior.

Francesc d'Erill, baró d'Eramprunyà, va demanar la paraula.

-Molt honorable president, em sembla una bona idea demanar ajut a l'exterior, però a qui?

-A França, naturalment.

-No cal que us recordi que estem en guerra amb França.²

-Massa que ho sé, Erill, però tanmateix és el rei Felip qui li fa la guerra a França, no pas nosaltres, que ens hem negat a col·laborar-hi i en patim les conseqüències. Sapigueu que he celebrat contactes discrets amb representants de la corona francesa i ells veuen amb bons ulls una eventual aliança franco-catalana.

Francesc d'Erill encara va remarcar:

-Una aliança d'aquesta mena seria vista pel rei Felip com un delictes d'alta traïció.

-Avenir-se amb l'enemic en temps de guerra, prou que ho sé. Per això mateix penso que a França li convé aquesta aliança des del punt de vista estratègic. Però, al mateix temps, sóc conscient que no ho farà sense posar-hi un preu.

El president va fer una pausa, amb posat greu.

-Honorables diputats, em sembla que no tenim alternativa.

A la sala s'hi féu un silenci dens. Als rostres dels diputats de tots tres braços es traslluïa la preocupació. La noblesa, d'origen militar, percebia que hauria de participar de forma directa en la contesa que s'anunciava; el braç popular, format per la burgesia de la indústria i el comerç, ensumava crisi econòmica agreujada per impostos especials; i el braç eclesiàstic temia l'arribada de calamitats de caire social: fam, misèria, possibles epidèmies, homes ferits, alguns d'ells invàlids, orfes. Les necessitats assistencials es multiplicarien i al mateix temps les rendes minvariarien. Les mateixes institucions eclesials també correrien perill. En cas de guerra, els canons no distingeixen i enrunen temples i monestirs de la mateixa manera que ataquen castells i muralles.

Joan Pere Fontanella, potser per rebaixar una mica la tensió, va intervenir:

-Molt honorable president, ens podríeu ampliar una mica aquesta idea de reforçar les institucions civils?

-Certament, Fontanella. He pensat ampliar el nombre de diputats amb l'ànim de formar comissions permanents que s'ocupin d'affers concrets.

-On penseu trobar els homes que ocuparan aquests nous escons?

-Espero que els nobles podreu trobar persones de vàlua al vostre territori. Pel que fa al braç eclesiàstic, al qual pertanyo, penso que li correspon a la pròpia Església aportar caps pensants. Segur que en té, però no són ningú per dir-los als monsenyors bisbes i abats a qui han de nominar. Només sóc canonge, jo. Ells decidiran i, per la seva banda, la burgesia té molts contactes.

-Esteu pensant amb juristes, notaris, professors...

² Es tracta de la Guerra dels Trenta Anys.

-Naturalment, i més. Ara us sorprendré: estic pensant en obrir el ventall i acollir també artesans, comerciants i gent del poble en general, sempre que tinguin una preparació i unes capacitats suficients, evidentment.

Pau Claris, segur de l'efecte que faria aquesta declaració, va passejar l'esguard per la sala. Els rostres expressaven sorpresa alguns, incredulitat d'altres, i franc menyspreu la resta. A qui se li acut, convertir teixidors, hostalers i tal vegada pagesos en diputats i barrejar-los amb nobles, bisbes i naviliers. D'acord que eren moments d'excepció, però tanmateix, aquella gent de baixa extracció només aportaria grolleries, pudor d'all i cap idea aprofitable.

Pau Claris, que havia previst aquella reacció, va reblar el clau.

-Necessitem ajuda i només pot venir de fora d'aquesta sala: dels carrers i dels pobles. Estic segur que hi ha més gent aprofitable de la que ara penseu. No és tan fàcil com ens pot semblar quan tastem un moscatell, cuidar una vinya, veremar, fer bon vi i que arribi a totes les cases. Tampoc ho és confeccionar la roba i el calçat que portem, ni construir les cases que habitem. Solem dir que són gent que treballa amb les mans. Si darrera d'aquestes mans no hi hagués un cap ben despert, no menjaríem, ni beuríem, ni vestiríem, ni calçaríem, ni tindríem un sostre que ens aixoplugués.

Els diputats, una mica descol·locats, es removien als seus escons. En Pau Claris no havia arribat a president perquè sí. La sabia llarga i, ben mirat, potser disposar de gent nova i poder-se repartir la feina i la responsabilitat tampoc seria tan mala idea.

Posades les quatre propostes a votació, foren aprovades de mala gana, però en bloc. Tot seguit, el president es va dirigir als tres braços que formaven la Junta General, d'un en un:

-Honorables membres de la noblesa. Vosaltres esteu arrelats al territori. Coneixeu gent, teniu castlans i batlles que administren els vostres interessos, ells coneixen tothom i, a més, es relacionen amb els consells municipals. Si us plau, demaneu-los que us ajudin a trobar diamants en brut entre la població. Sé que no seran gaires, però segurament hi ha talents amagats. Ho fareu?

De mala gana van dir que sí, que ho farien, vistes les circumstàncies.

-Monsenyors, us encomano la recerca d'homes savis als monestirs i altres llocs sants. Segur que n'hi ha. Estic pensant, sobretot, en Ripoll, Montserrat, Poblet, Santes Creus, d'altres cenobis, catedrals i santuaris que coneixeu millor que no pas jo. Que Déu us il·lumini.

Els bisbes i abats van assentir amb el cap sense dir res, excepte un que va mormolar "Amén Jesús".

-Honorables industrials, comerciants, naviliers, banquers, segur que

al vostre entorn us relacioneu amb professionals de vàlua: advocats, comptables, agents comercials. En aquesta hora dramàtica estaríeu disposats a prescindir d'alguns, temporalment, per ajudar a salvar el nostre país? Fent-ho assegureu també l'avenir dels vostres negocis. Escèptics, alguns van fer que sí i d'altres es van arronsar d'espatlles.

-Jo no conec ningú –protestava un.

Clarís pensava: menteix, en té algun ben a prop i no en vol prescindir.

-Cerqueu, pregunteu, feu-ho córrer. Els homes valuosos no són multitud, però existeixen. Cal trobar-los. Els necessitem.

2

Francesc d'Erill, baró d'Eramprunyà va convocar els batlles³ dels pobles de la seva baronia i els va dir:

-Vosaltres coneixeu la gent de la vostra demarcació: pagesos, ramaders, artesans, botiguers, hostalers, manescals,⁴ traginers, pastors. Digueu-me si sabeu d'algun que sobresurti pel seu saber o la seva intel·ligència. Si no és el cas, poseu-vos en contacte amb els jurats⁵ de la vostra universitat.⁶ Ells coneixen millor que ningú els veïns. Tantost com tingueu algun resultat, veniu a veure'm. Descarteu els clergues: se n'ocupa l'Església.

En Pere Saltor, batlle de Castelldefels, no va aclucar ull aquella nit. És clar que coneixia la gent del poble, però no se li acudia ningú que complís els requisits indicats pel senyor baró. L'únic home amb estudis era el senyor rector, que sabia de lletra i també llatí, fins al punt que feia les funcions de notari, però el senyor baró havia dit que dels clergues se n'ocuparia l'Església i que, per tant, el mossèn quedava exclòs de l'àrea de recerca. L'endemà al matí, capficat, se'n va anar a veure el cap dels jurats, en Climent Savall, i li va exposar la demanda del baró i la seva preocupació en no acudir-se-li qui podria recomanar, suposant que a Castelldefels hi hagués algú prou capacitat per satisfer els requisits que demanaven.

-Sí que sé d'algú –va respondre en Savall-. Però no vull ser jo sol qui faci una proposta. Convocaré una reunió del consell i ho debatrem entre tots.

3 Funcionaris a sou dels senyors, que els representaven davant de la població. Cobraven impostos, feien tasques administratives i, de vegades, actuaven també com a jutges de pau. El seu origen era medieval.

4 Veterinaris.

5 Regidors municipals.

6 Ajuntament. Per extensió, terme municipal.

-Es veu que a la baronia li corre una mica de pressa.
-No t'hi amoïnis, Pere, serà cosa ràpida, ja ho veuràs.
El batlle se'n va anar amb l'ànim una mica alleugerit, si bé no massa. Repassava noms i no li semblava que cap dels veïns de Castelldefels fos savi ni que cridés l'atenció per una llestesa inusual. Per començar, la majoria no sabien llegir. Si era un poble de pagesos i pescadors, ves, què se'n podia esperar?

En Climent Savall va apairar el matxo i va sortir a fer visites. No gaires: els jurats eren ell i tres més, de manera que aviat van estar convocats:

-A posta de sol ens trobarem a l'hostal, com de costum. Tenim un afer per tractar. Ja us ho explicaré un cop allà.

En Savall, home fort, de mitja edat, que ja mostrava alguns cabells blancs prop de les orelles fou el primer d'arribar a l'hostal, com sempre, i com sempre va demanar una gerreta de vi blanc de la terra, és a dir, del que feia en Vinader. Els altres tres van anar arribant, ara l'un, ara l'altre. Venien amb les mans terroses i l'aire las d'una llarga jornada al tros.

-Què és això tan important que hem de parlar, Climent?

-La baronia ens demana si coneixem algú del terme que sigui savi o molt llest. El mossèn no compta, que no ens pertoca.

En Gabriel Sacalm, home de tarannà parsimoniós, va sorprendre els companys amb una resposta ràpida:

-En Miquel.

Dit en veu baixa, gairebé mormolat. L'efecte fou immediat.

-I tant. En Miquel -va assentir ràpidament en Tomeu Pujol.

I en Jaume Vidal va reblar:

-És l'únic: en Miquel Mora de Can Duran.⁷

-Veig que estem tots d'acord -va concloure en Climent Savall-. També jo pensava en ell, però no volia dir res abans de conèixer el vostre parer.

-És que no n'hi ha d'altre -en Gabriel.

-Ben cert -en Tomeu.

En Jaume, amb aire convençut, assentia amb el cap.

-Bevem -en Climent- omplint els gots dels companys.

-I per què ho vol saber el batlle? -en Gabriel.

-Segons diu que l'hi ha explicat el senyor baró, a Barcelona volen gent per treballar a la Generalitat i li han encomanat que cerqui algú que ho pugui fer.

-Ja és prou estrany que no se li hagi acudit a ell, a en Saltor, que en Miquel és la persona indicada.

⁷ Una font indica Can Duran de la Vila, avui inexistent, que era on ara hi ha el carrer Juan de la Cierva; i una altra indica Can Duran del Garrofer, avui dit Can Garrofer, que roman dempeus i habitat al carrer de l'Església. Davant del dubte parlo de Can Duran, sense especificar.

-Ja el coneixeu, en Saltor. Ell s'ocupa dels afers de la baronia i, per la resta, va i ve sense tocar gaire de peus a terra, sempre enderiat amb les seves cabòries.

-Ben cert, com hi ha món. De vegades sembla que no hi sigui tot.

-Sí que hi és. El que passa és que no es treu del cap la viudeta Prats.

-Però si ella li ha donat carabassa mantes vegades.

-Prou que ho sabem tots, però ell no deixa de pensar-hi. Fins i tot es posa pesat. No sap parlar d'altra cosa.

-Pobre home.

-Sí, pobre.

L'endemà en Climent Savall va donar el nom al batlle Pere Saltor, que es va alegrar tant amb la notícia que, per un moment, va oblidar la viudeta. Aniria a veure el senyor baró i s'adjudicaria el mèrit de la troballa. Francesc d'Erill el va escoltar amb atenció, però el va decebre, perquè es va mostrar reticent.

-Aquest home que dieu és pagès.

-Sí, monsenyor. És l'amo del mas Can Duran.

-I d'on dieu que li ve aquesta saviesa?

-No ho he dit pas, monsenyor.

-Així que no ho sabeu.

-És l'anomenada que té.

-Vull saber més detalls.

-No us ho sabria pas dir.

-Vejam, anem a pams, d'on ho heu tret, que és home savi?

El batlle no va tenir més remei que confessar.

-M'ho va dir en Climent Savall. Es veu que ahir al vespre es va reunir el Consell Municipal i el van escollir entre tots quatre.

-Bé devien tenir algun motiu per pensar en aquest home. No us ho van explicar?

-No, monsenyor.

Francesc d'Erill es demanava d'on treia la paciència per aguantar aquell batlle tan talòs. Ja se l'havia trobat en heretar la baronia, però allò no era cap consol.

-Va, aneu a cercar en Climent Savall i digueu-li que demà el vull veure aquí.

-Sí, monsenyor.

A en Climent no li va fer cap gràcia perdre un dia sencer de feina entre anar i venir del castell d'Eramprunyà, tan enfilat. De bon matí va apariar el matxo, s'hi va enfilat i au, amunt, per la Sentiu i Bruguers. A mig matí

el pobre matxo suava per la forta pujada. En Climent va haver de fer una parada i deixar-lo reposar. Mentrestant, contemplava el paisatge, el molt paisatge que es podia albirar d'allà estant. A la dreta arribava fins la Torre de la Guàrdia, que tenia un canó al terrat, servit per un petit escamot d'artillers. L'havia fet construir un altre rei Felip, el segon, pagant-la tots aquells pagesos de Castelldefels i de Gavà que no tinguessin torre de defensa a casa seva. Ell se n'havia lliurat mercès a tenir una torre ben esponerosa, amb tronerres, merlets i matabans.

Una tirada més i va arribar al castell. Un home amb ulls escrutadors i expressió adusta guardava la porta que donava accés al pati davanter.

-Digueu qui sou i què voleu.

-Climent Savall, cap dels jurats de Castelldefels. Vinc a parlar amb el senyor baró.

-Us espera el senyor baró?

-Ell és qui m'ha cridat.

L'expressió de l'home es va suavitzar una mica.

-Espereu-vos aquí.

Va entrar al recinte i, travessant el pati, es va ficar a l'edifici. En Climent va aprofitar l'espera per penjar un saquet de civada al cap del matxo. Després d'aquella pujada calia alimentar-lo. També abeurar-lo, però d'allà estant no veia on. L'home va tornar a sortir i, com si li hagués endevinat el pensament, va dir:

-Entrant al pati a mà dreta hi ha un abeurador. També una anella al mur on podeu afermar l'animal. El senyor baró diu que ara surt.

En Climent va abeurar el matxo i el va lligar a l'anella. Passava l'estona i el senyor baró no sortia. Per no estar callat i sense fer res va encetar conversa amb l'home.

-No us conec. Fa molt de temps que esteu al servei del senyor baró?

-Molt.

-Sou de Begues, potser?

-Barcelona.

-Ah.

-Puc saber com us dieu?

-Pregunteu massa.

-Callo.

-Ben pensat.

Un silenci una mica incòmode. L'home no li treia els ulls de sobre. En Climent es va fixar en un ocell predador, segurament un falcó del Garraf, que volava en cercle més o menys a l'indret de la Clota. Devia haver clissat algun conill, potser una llebre.

Al cap d'una bona estona va sortir el baró. En Climent l'havia vist en

ocasions especials, de cerimònia, molt ben abillat, però aquesta vegada va aparèixer en mànigues de camisa, uns culots⁸ que semblaven vells i unes mitges que havien estat blanques. Ben bé d'estar per casa, va pensar en Climent. El baró li va fer el gest que s'acostés. Es van trobar al mig del pati. El baró no el va saludar. En Climent va fer una lleu inclinació de cap, sense dir res.

-Sabeu per què us he fet venir?

-M'ho imagino.

-Aquest Moreu, Morera, o com es digui.

-Mora. Miquel Mora.

-Això.

-Com és?

-Un prohomo de mitja edat, propietari de Can Duran.

-De què li ve que l'hagueu proposat per anar a la Generalitat?

-Sap moltes coses, té bon criteri, troba solucions. Els veïns el van a veure quan tenen un problema o un conflicte d'interessos. Jo mateix...

-Estudis?

-Sí monsenyor. De petit va entrar al seminari a Barcelona. Abans d'acabar, quan estava a punt de ser ordenat capellà, en va sortir i va estudiar lleis a Barcelona mateix.

-És advocat?

-No monsenyor. Ho va deixar quan li mancava ben poc per completar els estudis.

-Un home que no acaba res del que comença.

-Veureu, senyor, son pare va morir de sobte. Ell és fill únic i va haver de tornar per fer-se càrrec del mas i de sa mare vídua.

-Ja ho veig. Vos el recomanaríeu per una feina de responsabilitat?

-Sense cap dubte.

-Té família?

-A part de la mare, no senyor, és concho.

-Està bé. El vull conèixer. Digueu-li que vingui.

-Sí, monsenyor.

-Com abans millor.

-Sí monsenyor.

-Apa, adéu siau.

-Tingueu un bon dia, monsenyor.

En Climent va fer una inclinació de cap i es va girar per marxar. Quan desfermava el matxo va sentir la veu del baró.

-Savall, oi?

8 Mena de pantalons de l'època que arribaven fins a sota el genoll on s'estrenyien amb una civella.

-Sí, monsenyor.
-Mercès, Savall. Bona feina.
-Per servir-vos, monsenyor.

El matxo va desfer el camí amb cura mirant on posava els ungles per no rrelliscar amb el pendent. Amo i animal van arribar a casa sense contratemps. Havent-se refrescat una mica i rosegant un tros de pa pel camí –no havia dinat- en Climent es va adreçar a Can Duran. El va rebre la mare d'en Miquel, una senyora baixeta, molt prima, eixerida i vivaç, que sempre somreia i que també tenia bona anomenada entre els veïns. Es movia com una noia de vint anys i semblava que no pesés. De fet, pesava ben poc.

-A què dec el plaer de la vostra visita, Climent? Una mica de vinet?

-Us ho agrairé, mestressa, vinc assedegat del camí.

-Suposo que voleu veure en Miquel.

-Sí, Marieta. Vull dir missenyora.

-On aneu amb “missenyora”? Sóc la Marieta, jo.

-Es veu que estic cerimoniós, avui.

Ella va riure i ell va detectar que la Marieta estava al corrent de la reunió de la vigília. En un poble tot se sap i, si és petit, gairebé se sap abans no passa.

-En Miquel encara no ha tornat del tros, però no trigarà, el sol ja va a la posta. No voleu seure?

-I tant.

El va fer entrar a la cuina. Com sol passar a les masies, era cuina, menjador i sala d'estar. A la paret del fons hi havia una prestatgeria curulla de llibres. Al foc a terra hi bullia una olla.

-Seieu, Climent.

Ella li va acostar una bota de pell de cabra, mig pa, un tomàquet madur, un setrill d'oli i un ganivet pel pa.

-El vi és de Can Vinader, ja ho sabeu, no en tenim d'altre.

-És ben bo. Finet. No puja.

-Estic preparant el sopar. Quan el Miquel torna de la feina porta gana. Us quedareu a sopar amb nosaltres.

-Jo...

-No us ho he preguntat, Climent, només ho he dit.

-Però la dona m'espera.

-Això rai, li enviaré un missatge.

La Marieta va eixir a l'era.

-Ramoneet!

Ràpidament va acudir un nen amb un gos.

-Et faré un encàrrec: que vagis a cal Climent Savall i li diguis a la mestressa que en Climent es queda a sopar aquí. Oi que ho faràs?

-I tant.

-Au, vés.

El noi va sortir corrent seguit del quisso. En Climent:

-Per la veu m'ha semblat que era el fill d'en Vidal.

-Sí. Cada tarda es deixa caure per aquí per jugar amb el gos. A casa seva no en tenen i a ell li agraden els animals. Em sembla que aquest gos ja és més seu que nostre. Només cal veure els alegrois que fa quan el veu venir.

-Un noi eixerit, el Ramonet.

-I bon noi.

En aquestes es van sentir unes passes. En Miquel arribava. Des de la porta:

-Bon vespre, mare!

-Bon vespre, Miquel. Tenim visita.

En Miguel, encuriolit, va entrar a la cuina.

-Ei, Climent, siau benvingut. Us fa res que em vagi a rentar una mica?

-Només faltaria.

Va sortir a l'era, devia anar al safareig o a l'abeurador. Can Duran tenia aigua pròpia i això era un avantatge.

-Podeu estar orgullosa del vostre fill, Marieta.

-N'estic. És un bon fill, un bon home, té un bon cap i és molt treballador. Llàstima que...

La Marieta va tallar el seu bocatge.

-Que...?

-Que no tingui família. Ja m'enteneu.

-Allò de la Rita el va afectar. N'estava molt, de la Rita.

-I ella d'ell. Feien bona parella.

-Una pena que es morís, pobra noia. I tan jove.

-La mort és una dama molt despietada. Vaig perdre el marit abans d'hora i després, allò de la Rita, pobreta.

-Molt trist. Tot va ser començar a tossir. Es va aprimar. Semblava que es fonia. Després tossia sang. No hi va haver res a fer i se'n va anar en qüestió de mesos.

-És una malaltia molt dolenta que ataca sobretot els joves.

Va tornar en Miquel.

-Parlàveu de la Rita.

-Em sap greu –en Climent.

-No hi fa res. No me l'heu recordat, la recordo cada dia. Va, canviem de tema, què us porta a casa nostra, Climent?

-Suposo que ja ho sabeu.

-Tot se sap, però espero que m'ho expliqueu una mica millor.

-El que sé és que, pel que diuen, a la Generalitat necessiten gent per treballar-hi. Es veu que volen ampliar no sé ben bé què. El senyor baró ens va passar l'encàrrec de cercar algú amb... talent, ja m'enteneu, i vam pensar en vós. Ara el senyor baró diu que us vol conèixer. Espera la vostra visita a Eramprunyà, al castell. Diu que quan abans, millor. Es veu que els corre pressa als de dalt.

La sopa de la Marieta era bona de bo de bo.

3

L'endemà en Miquel, amb el seu matxo, repetia l'itinerari que la vigília havia fet en Climent. El va rebre el mateix individu malcarat. Feta la presentació, va mastegar:

-L'avisó.

Aquest cop l'home, al cap d'una mica, va fer un senyal al visitant perquè entrés al castell. El baró l'esperava en una sala gran i una mica freda, tot i que donava a migdia. Hi havia un sofà i mitja dotzena de cadires. Al centre, una taula rodona i, a un costat, una calaixera gran i panxuda amb un mirall a sobre. Per dues finestres, tirant a petites, hi entrava la claror del sol.

-Seieu. Entenc que sou en Miquel Mora, de Can Duran de Castelldefels.

-Certament, monsenyor.

Si en Francesc d'Erill era un home de bona presència, en Miquel, que s'havia endiumenjat, no en tenia pas menys. Miquel Mora era un home alt, ossut, de bon aspecte, amb el front ample i amb un esguard que semblava endevinar els pensaments d'aquell a qui guaitava.

-Parleu-me de vós, Miquel. Vull saber qui sou.

-Fill de Bernat i de Maria, de quaranta anys, nascut i veí del mas Duran de Castelldefels, pagès...

-Un moment. M'ha arribat que teniu estudis.

-Sí, monsenyor.

-Voldria saber detalls. Com ha anat.

-De petit, a Castelldefels, l'únic que ensinistrava la mainada era el mossèn. Ens ensenyava la doctrina, a llegir i escriure, les quatre regles, i algunes normes de cortesia, higiene i bons costums.

-Què més.

-A mi m'agradava molt llegir. El mossèn em deixava llibres. Jo li feia preguntes. Un dia li vaig plantejar que volia saber més coses. Em va dir que, donades les circumstàncies, el millor que podia fer era ingressar al seminari. Allà tindria l'oportunitat d'estudiar tant com en fos capaç.

-Ho entenc. Potser era l'única sortida per un noi de pagès.

-Exacte.

-Els pares?

-Els entristia una mica que me n'anés de casa. Sóc fill únic, sabeu, però ho van entendre i van dir que no serien ells qui posessin límits a la meva ànsia de saber.

-Endavant.

-Al seminari vaig ser molt feliç. Aprenia filosofia, llatí i grec i, més endavant, teologia. Se m'obria tot un món. Hi havia una biblioteca molt rica i jo m'empassava tota la lletra que podia arreplegar.

-Finalment?

-Vaig rebre les ordres menors i, quan ja faltava poc per rebre les ordres majors, em vaig adonar que no tenia vocació.

-No teníeu... vocació?

-Per mi, el seminari era, sobretot, un centre d'estudis. De sobte em vaig veure fent de capellà en un poble, aneu a saber on. La missa, l'homilia dels diumenges, bateigs, casaments i funerals. Any rere any. No. Amb tots els respectes, jo no estava fet per allò. A més...

Silenci.

El baró:

-A més?

-D'home a home, senyor baró, a mi m'agradaven les dones.

-Ho entenc. Però no sou casat.

-Vaig sortir del seminari i vaig tornar a casa. Aviat em vaig posar a festejar amb una noia de Castelldefels. Molt bona noia.

En Miquel va passar saliva.

-Va morir, senyor baró, a la flor de la vida. Després, he estat incapaç de trobar-ne una altra com ella.

-Em sap greu. La vida pot ser molt traïdora. Tornem a la qüestió.

-Vaig tornar a Barcelona i als estudis. Vaig cursar lleis als Estudis Generals de Barcelona. Aspirava a ser un bon jurista algun dia.

-Va passar alguna cosa.

-Sí, monsenyor. Mon pare va morir de sobte. Un atac de cor. No podia fer com si res i deixar ma mare desamparada i la casa i la terra descurades. Vaig haver de deixar-ho tot i tornar als orígens: a fer de pagès.

-Ja ho veig.

-Però mai no he deixat de llegir, llibres de lleis, també de filosofia, d'altres matèries i bona literatura: els clàssics. Quan tinc l'ocasió de baixar a Barcelona sempre passo pel carrer de la Llibreteria i no torno mai de buit.

-Sabeu per què sou aquí?

-M'han dit que a Barcelona necessiten gent per treballar i, si ho he entès bé, a la Generalitat. D'això darrer no n'estic segur.

-El president Claris vol eixamplar la base de la Diputació del General o Junta General. Ja sabeu que té tres braços o branques.

-Sí monsenyor, la noblesa, l'església i el sector popular.

-Ben dit. Si us sembla bé, i espero que sí, jo us recomanaré per entrar a formar part del braç popular.

-Tal vegada com a escriptent... secretari... assistent...

El baró anava fent que no amb el cap.

-Com a diputat.

En Miquel es va quedar sense paraules. Guaitava el baró volent aclarir si era una broma, una burla, o una facècia de noble que s'ha llevat de bon humor. El baró li aguantava la mirada i va repetir, amb solemnitat:

-Com a diputat, prohom Miquel Mora de Can Duran de Castelldefels.

Ara en Miquel tenia la boca seca. Llest com era –tothom ho deia– no entenia res. Per un moment li va semblar que la sala giravoltava. Finalment:

-Per què jo?

-El president ens ha encomanat que cerquem gent de vàlua allà on n'hi hagi. A sota les pedres, si cal. A la Generalitat us necessiten. Catalunya, en hores difícils, us necessita. No direu pas que no, oi?

-Un moment si us plau, monsenyor, ho he de pair.

-Us deixo sol una estona. Penseu.

Francesc d'Erill va abandonar la sala. A en Miquel encara li rodava el cap. Diputat. Què podria fer, ell? Què podria aportar? Al costat de tots aquells senyorassos, ell, que no havia completat els estudis? Un pagès i ni tan sols un pagès ric, un home corrent, entre nobles, bisbes, naviliers... no faria el ridícul? Ara que, segons com es mirés, potser no del tot. Sabia de lleis, encara que no tingués títol. Més encara, estava al dia. Sabia filosofia, lògica, llatí, grec, castellà, francès, també càlcul, àlgebra i geometria. Coneixia la Bíblia a fons, tot ajuda. Potser sí que podria ser útil i aportar alguna cosa a la Generalitat i al país. Per què no? Però i la mare, i el mas? Això rai. A la mare no la deixaria mai sola, se l'enduria a viure a Barcelona amb ell, i pel que fa al mas, faria tractes amb un masover, un jornalier sense terra que estaria content. Ja estava. Decisió presa.

El baró trigava. Des de la sala se sentien veus distants, com si el baró parlés amb algú. Ara era qüestió d'esperar, o de revisar els pensaments:

encara hi era a temps de fer-se enrere. La proposta li provocava vertigen. Però no, no, no es faria enrere. Li havien dit que el necessitaven, no podia negar-s'hi. Punt.

Finalment el baró va tornar a la sala, fregant-se les mans.

-Què decidiu, honorable Miquel Mora?

La sortida del baró va fer aparèixer un somris a la cara seriosa d'en Miquel.

-Serà que sí, monsenyor. No puc fer altra cosa.

-No esperava menys de vós. Prepareu el trasllat. Jo mateix us proporcionaré un habitatge digne a la ciutat, per això no heu de patir. Suposo que us endureu la vostra mare ja que és tota la família que teniu. Heu pensat alguna cosa pel mas?

-Un masover.

-Solució correcta. Quedem el proper dia 1 d'octubre a la cruïlla del Camí Ral de València amb el que puja cap a aquest castell, a sol ixent. Us va bé?

-Anirà bé.

-Que Déu us acompanyi.

-I a vós us sigui propici.

Quan la Marieta ho va saber se'n va alegrar qui sap lo.

-Ja ho sabia jo que vals molt i que algun dia t'ho reconeixerien.

-A tu t'ho dec, mare. A tu i al pare, que vàreu tenir la generositat de deixar-me anar a estudiar i encara d'ajudar-me econòmicament sense ser rics. A quantes coses no devíeu renunciar?

-A cap, fill, a cap que valgués la pena.

4

Arribats que foren a Barcelona el baró es va quedar al carrer dels Montcada on hi tenia un palauet i va donar instruccions al cotxer perquè portés en Miquel Mora i la Marieta a una casa del carrer Ample i els ajudés amb l'equipatge. Un cop allà, baixant del cotxe, en Miquel va observar la casa. La façana era de pedra picada, amb un ampli portal. Tenia planta baixa i tres pisos, amb balcons de ferro forjat a totes les finestres. Presentava un aspecte senyorial. El cotxer va agafar un gros farcell a cada mà i va dir:

-Monsenyors, si em voleu seguir.

L'entrada donava a un pati interior empedrat, de regulars dimensions, del que arrencava l'escala, que també era de pedra. El cotxer, amb energia, va emprendre l'escala seguit dels dos viatgers i van ascendir fins al tercer pis. Allà va deixar els farcells a terra i va buscar i, finalment, trobar la clau, una clau grossa amb un dentat elaborat. La va introduir al pany i, amb un grinyol, va obrir la porta.

-Monsenyors, si sou servits.

En Miquel i la Marieta es van trobar en un rebedor quadrat que semblava ocupar la part central de l'habitatge. Mirant a la dreta es veia un passadís ample i al final un balcó que donava al carrer. A l'esquerra continuava el mateix passadís i es veia una finestra gran des d'on s'albirava el cel blau, sense horitzó visible. El pis feia olor d'humitat i de manca de ventilació. Talment semblava que portava temps deshabitat.

Mentre el cotxer feia viatges pujant l'equipatge, sobretot llibres, en Miquel i la Marieta van començar l'exploració del que d'ara en avant seria la seva llar. La curiositat els va empènyer cap a l'esquerra. El passadís, deixant enrere portes a banda i banda, desembocava en una sala gran moblada com a menjador. Van anar directes a la finestra.

-Oh! –la Marieta no va poder reprimir la sorpresa. Al peu de la casa hi havia un carrer resseguit per la muralla de mar. Ells veien, molt per sobre de la muralla, una gran extensió de mar. En primer terme, el port de Barcelona, amb un bon nombre d'embarcacions de mides diferents, des de velers de tres pals a barquetes de rem passant per llaguts de pescadors. Una munió d'homes traginaven mercaderies i les carregaven en carros o, inversament, dels carros a les cobertes dels vaixells. Girant la vista a la dreta, a escassa distància, es veia un portal de la muralla: el Portal de Mar, obert al trànsit de carros i de persones i, a una certa distància, la muntanya de Montjuïc. A l'esquerra s'estenia una platja i una plana amb camps de conreu que s'allargava fins a perdre's de vista. Com que feia bona temperatura van deixar la finestra oberta, que airegés l'estança.

Tot seguit van anar obrint portes: adossada al menjador una cuina gran i ben equipada també amb vistes al mar. Endins del pis, dormitoris, un despatx, una sala biblioteca i, donant al carrer Ample, una sala de rebre. Tot el pis era interior excepte els dos extrems, per on hi entrava força claror i, per la banda de mar, el sol. El mobiliari era sòlid i fins i tot luxós, de fusta negra de qualitat que semblava banús, si no ho era. El dormitori principal tenia sala i alcova. Els llits, amplis, tenien dosser i cada dormitori lluia una bona calaixera, una tauleta i cadires a joc. Cada calaixera ostentava un canelobre de quatre espelmes i una imatge religiosa: aquí un Sant Crist, allà una MaredeDéu, a l'altre un sant de difícil identificació. Quadres a les parets, la majoria foscos, de tema religiós excepte algun paisatge i, al

menjador, una escena de caça. El despatx era senyorial, amb un escriptori pesant, cadires d'alt respatllet, lleres pels llibres –encara buides- i damunt de l'escriptori, un canelobre que semblava d'argent i una escriptoria a joc. Cada cambra tenia una llar de foc excepte el rebedor que anava gairebé presidit per una estufa de ferro de grans dimensions. Els dormitoris, el menjador, el despatx i la sala de rebre tenien bones catifes, segurament orientals.

La comparació d'aquell habitatge amb la masia de Castelldefels era... impossible. Allà, a Can Duran, parets emblanquinades, nues, mobles senzills de fusta de pi, trespol de rajola catalana vermella, ni catifes, ni quadres, ni llars de foc, si exceptuem el foc a terra de la cuina, única font de calor. Per tota il·luminació, llànties d'oli. En canvi, ves per on, la masia era més clara perquè tenia una finestra a cada cambra i totes orientades a migjorn.

En Miquel tenia por que la seva mare, avesada a la vida de pagès, a la seva casa de sempre, a l'aire lliure de l'era, de l'eixida posterior i dels camps oberts, es trobés reclosa en un pis de Barcelona, però sortosament, la Marieta es mostrava admirada i encantada amb aquelles comoditats i les vistes al mar des de la cuina i el menjador. En Miquel va pensar que tenia una mare extraordinària. Ja ho sabia, però ho comprovava un cop més i reconeixia que, si ell estava dotat d'un bri d'intel·ligència, li venia d'ella. La Marieta ben aviat coneixeria les veïnes i les botigueres del barri i faria bones amistats. Amb el seu caràcter alegre li costaria ben poc.

L'endemà, dos d'octubre de 1640, en Miquel estava citat al Palau de la Generalitat amb Francesc d'Erill, que faria el paper d'introduïdor. A l'hora prevista, quan les campanes de la catedral tocaven les deu, en Miquel traspassava el portal del Palau de la Generalitat. Un guardià armat dels dos que guardaven la porta li va demanar el nom i, quan el va sentir, va cridar un uixer que va acudir ràpidament i va fer una reverència.

-Déu vos guardi, monsenyor. El molt honorable president us espera.

En Miquel, gens avesat a aquelles corteses, no sabia quina cara fer ni què dir. A més, la menció al president el va agafar de sorpresa. Ell esperava trobar el baró. Una mica corprès, es va limitar a seguir l'uxier per l'escalinata. Van travessar un pati, després un passadís i, finalment, l'uxier va trucar amb els artells a una porta de fusta ricament ornamentada amb baix-relleus.

-Passeu –va dir una veu profunda des de dins.

L'uxier va obrir la porta.

-Si us plau, monsenyor.

En Miquel, un xic temorenc, va entrar i es va trobar en un despatx de

grans dimensions i sostre alt. Darrera l'escriptori l'esperava, dret, un home d'aspecte sever, esguard intel·ligent i una boca que desprenia energia, vestit de negre, com ell mateix, de civil, no amb roba talar, tot i ser canonge. A un costat, amb posat discret, el baró Francesc d'Erill, el mirava amb un deix de simpatia.

En Miquel, sense saber què dir, va fer una profunda reverència, pensant que era el que tocava. El baró va prendre la paraula:

-Molt honorable president, us presento l'home del qual us he parlat, dom Miquel Mora, prohoms de Can Duran de Castelldefels.

Pau Claris, sense dir res, va fer un gest contingut amb la mà tot indicant que s'acostés. En Miquel avançava per la sala i el president no li treia els ulls de sobre. Quedava clar que l'estava avaluant. En Miquel, conscient d'estar passant un examen, li aguantava la mirada sense gosadia, però sense timidesa.

El president, assenyalant les dues cadires de davant de l'escriptori, va dir:

-Seieu si us plau.

El baró i en Miquel van seure al mateix temps.

-N'Erill m'ha parlat molt bé de vós.

En Miquel, nerviós, no sabia si havia de dir mercès o callar. Sàviament, va optar per callar.

-Diu que teniu estudis avançats de filosofia, teologia, dret, i d'altres matèries.

Aquí en Miquel va pensar que havia de dir alguna cosa.

-Sí, molt honorable president, però també us deu haver dit que, ni he rebut les ordres majors, ni el títol d'advocat.

-Monsenyor, digueu-me monsenyor i prou. Si no, no acabarem mai. M'ho ha dit. Mireu, el que cerco són persones amb criteri i ganes de treballar. Suposo que esteu al corrent de la greu situació de Catalunya.

-Sí monsenyor... vaja, més o menys. Al poble les notícies arriben tard i malament.

-Aquí us posaran al corrent més de pressa que no us penseu. Ara, pareu atenció perquè us explicaré el que espero de vós. Catalunya necessita tots els homes que puguin apuntalar-la. Uns, molts, al camp de batalla. D'altres, fent feines menys visibles, però no pas menys necessàries. Només un país ben organitzat i ben administrat en tots els àmbits podrà fer front als reptes que té al davant.

En Miquel, sense dir res, anava fent que sí amb el cap.

-La Junta del General, quan es reuneix -i ara ho fa sovint- legisla, pren decisions importants i carrega amb grans responsabilitats. Tanmateix, jo vull agilitzar les tasques quotidianes en tots els aspectes. He pensat crear diverses comissions que s'ocupin d'affers concrets amb caràcter intensiu i que cada una estigui presidida per un home capaç. Al seu càrrec tindrà

funcionaris i experts en la matèria, però vull que al cim de cada comissió hi hagi un diputat amb prou autoritat per imposar el seu criteri i que, al mateix temps, participi a les reunions de la Junta, amb veu i vot. D'aquesta manera, la informació fluïrà de la Junta a les comissions i de les comissions a la Junta. Em seguïu, Mora?

-Sí monsenyor.

-Bé. He pensat que vós presidireu la Comissió de Justícia. Tindreu jurisdicció sobre els jutges i tribunals i us encomano el bon funcionament de l'aparell judicial en el seu conjunt. No n'hi ha prou amb promulgar lleis. Cal que es compleixin, ara més que mai, i que l'aparell treballi amb fluïdesa.

A en Miquel li tremolaven les cames. No havia acabat la carrera i ara manaria sobre els jutges. Quines coses té la vida, sobretot en moments d'emergència. Claris va proseguir.

-El que ara us diré és conegut dins l'àmbit de la Generalitat, però no ha de sortir al carrer, m'enteneu, Mora?

-Naturalment, monsenyor.

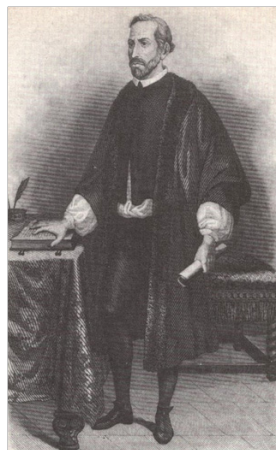
-Més encara, us recomano que tampoc ho comenteu gaire fora de la vostra comissió. Hi ha coses que no cal que corrin.

-Molt bé, monsenyor.

-La situació de l'aparell judicial en aquests moments és desastrosa. Els plets s'allarguen indefinidament i això vol dir que no es fa justícia, ni civil, ni penal. En aquestes circumstàncies els conflictes s'aguditzen i mai no manca qui, davant la inoperància judicial, decideix prendre's la justícia pel seu compte. No ha de ser, però fins i tot ho trobo comprensible. Manca personal i mitjans i, bona part del personal, és ineficaç. Això s'ha d'acabar i confio en que vos hi poseu remei. Per això us dono atribucions per nomenar, cessar, o traslladar personal i, no cal dir, per fer proposicions de llei a la Junta. Ho tindreu per escrit. Al mateix temps, la Junta ja ha aprovat atorgar un pressupost suficient a la vostra comissió, pressupost que vós administrareu i del que respondreu. Us queda clar?

La responsabilitat era enorme i en Miquel estava aclaparat. Sense veu, va assentir amb un moviment de cap

-Per acabar, us demanaré una altra cosa: abans de prendre qualsevol decisió important o de portar una proposta a la Junta, parleu amb

Pau Claris

mi. Jo us diré si la idea és encertada i factible o no. Sapigueu que la porta d'aquest despatx, encara que la vegeu tancada, estarà sempre oberta per vós. Entesos?

En Miquel va fer un esforç per trobar les cordes vocals gargamella avall.

-Sí, monsenyor.

-La Secretaria s'ocuparà dels vostres emoluments i d'atendre les vostres necessitats de caire material: llibres, papers, arxiu, desplaçaments, tot això. No estarà de més que, sortint d'aquí, els aneu a fer una visita. Un uixer us hi acompanyarà. Alguna pregunta?

-En sorgiran moltes. De moment, tinc una curiositat: l'habitatge que m'han assignat?

-Cortesia del baró, aquí present. És seu i us l'ofereix *gratia et amore*.

-Moltes mercès, senyor baró.

Francesc d'Erill va respondre amb una inclinació de cap.

-Miquel Mora, que Déu nostre Senyor guiï els vostres passos en tot moment.

Era un comiat.

En Miquel es va aixecar amb el cap fet un bullidor i, amb una doble reverència, va sortir del despatx tancant aquella porta tan sòlida i, al mateix temps, tan accessible.

5

Un cop al passadís, en Miquel Mora es va plantejar on devia ser la Secretaria. Com que havia arribat per l'esquerra i no l'havia vist, va pensar que devia ser per la dreta i la va encertar. Poques portes més enllà una placa de metall en una porta entreoberta ho deia ben clar. De dins sortia una remor de veus. En Miquel va picar amb els artells perquè no fos dit i va entrar.

Era una sala gran, rectangular, amb taules i cadires disposades geomètricament i totes buides. La gent estava arremolinada a l'entorn d'un senyor que devia estar enfilat a una mena de tamboret perquè treia el cap per damunt dels altres i era el que parlava. En entrar en Miquel es va fer el silenci.

-En què us puc servir? —l'orador.

-Sóc en Miquel Mora i no vull interrompre la vostra reunió. Ja tornaré més tard.

-Miquel Mora? Ah, sí, el nou diputat, el que ve de Castelldefels, oi?

-El mateix.

-Benvingut siau. Senyors, us presento el primer d'arribar dels nous diputats que s'afegiran a la Junta General. L'honorable Dom Miquel es farà càrrec de la Comissió de Justícia, de nova creació.

Tothom es va girar i va saludar amb cops de cap i fórmules de cortesia.

-Si us plau, senyors, torneu a la feina, que jo ara he d'atendre Dom Miquel. Els funcionaris van anar seient al seu lloc de treball i en Miquel va veure que qui parlava no estava enfilat enlloc sinó que era d'una estatura excepcionalment alta. Amb una lleu inclinació de cap va dir:

-Guillem Despuig, secretari general de la Generalitat. Si sou tan amable de seguir-me i, travessant una porta del fons de la sala, va entrar en un despatx, el seu, evidentment, aguantant la porta oberta i tancant-la quan en Miquel va ser dins. Va assenyalar una cadira i ell, anant darrere l'escriptori, no va seure fins que ho havia fet el diputat novell. Despuig era tan alt que, assegut, semblava que estigués dret.

-No sé si esteu al corrent de les últimes notícies. És el que comentàvem fa un moment.

-Em sembla que no.

-Ja fa un parell de mesos que tres diplomàtics de la Generalitat, Francesc Vilaplana, Ramon de Guimerà i Aleix de Sentmenat fan tractes al Llenguadoc amb dos representants de la corona francesa, Bernard du Plessis i el mariscal Roger de Bossost, baró d'Espanan, amb l'objectiu de signar un acord polític-militar amb el rei Lluís tretzè, mitjançant el seu primer ministre, el cardenal Richelieu. Avui he sabut que el rei gal ha signat el pacte amb la Generalitat, amb condicions és clar, però força favorable donades les circumstàncies en què ens trobem. Això és el que estava explicant als meus col·laboradors quan heu arribat.

-Ho celebro. Només havia sentit dir que hi havia contactes, sense més detalls.

-És per celebrar-ho. Estàvem pràcticament indefensos davant del poderós exèrcit d'Olivares. Ara és ell qui s'haurà d'enfrontar amb el no pas menys potent exèrcit francès fent costat a la nostra milícia.

-De fet, Castella ja està en guerra amb França.

-Sí, però ara la guerra la tindrà dins de la península i no enllà dels Pirineus i nosaltres estarem protegits. Ja no estem sols, honorable. Respirem.

-Sí que és un alleujament.

-Molt bé, monsenyor, anem per feina. Vós necessiteu un despatx i ja us n'he adjudicat un.

Aquest *us n'he adjudicat* li va donar una idea a en Miquel del poder dels secretaris.

-El voleu ocupar ara mateix?

-Naturalment.

-Anem-hi.

Van sortir al passadís, van arribar a unes escales, que no eren l'escalinata principal sinó unes altres, més estretes, i van pujar al segon pis. Passadís enllà, a la quarta porta, en Despuig es va aturar, es va treure un manyoc de claus, en va triar una i va obrir.

-Endavant.

Era un despatx no gaire espaiós i una mica atapeït perquè tenia un escriptori gran —es veu que no en feien de petits— una taula rodona per celebrar reunions, una llibreria, encara buida, i unes quantes cadires. Res de catifa, parets nues, un parell de canelobres i la inevitable escrivania amb dos tinters. Darrera l'escriptori, una finestra donava als darreres de l'edifici.

-Poseu-vos còmode. Ara faré portar un plec de paper amb capçalera de la Generalitat. El de la vostra comissió en concret encara no està imprès, però me n'ocuparé; plomes d'oca; uns quants llibres de lleis, els de costum; un gerro d'aigua fresca i un got. Necessiteu alguna cosa més?

-Sí, mestre. M'agradaria conèixer els altres membres de la comissió.

-Serà fet. Són a la casa. Funcionaris experts. Si no voleu res més, els aniré a cercar.

Dit això, va desaparèixer amb grans gambades.

En Miquel va provar la cadira i l'escriptori. Era bastant còmoda i la taula disposava de cinc calaixos, dos a cada banda i un al centre, tots amb la clau posada i tots buits. Va mirar els tinters. No tenien tinta.

Al cap de pocs minuts va comparèixer el secretari Despuig amb dos homes bastant joves. En Miquel es va posar dret.

-Dom Miquel, a la meva dreta, el mestre Jaume Teixidor, llicenciat en dret, i a la meva esquerra, el mestre Jean Dupont, escrivà i comptable. El mestre Dupont és francès, però va venir a Barcelona de petit i parla català com nosaltres.

Salutacions. Cada un d'ells duia una carpeta sota el braç.

El secretari:

-Bé, us deixo.

En Miquel:

-I els altres?

El secretari:

-Quins altres?

En Miquel:

-Són tots?

El secretari:

-No n'hi ha més, però són bons, Dom Miquel. Sou afortunat.

En Despuig va sortir i tancar la porta.

En Miquel:

-Si us plau, senyors, seieu –assenyalant la taula de reunions-. Perdoneu la meva sorpresa, m'imaginava una comissió més nombrosa.

-La Generalitat va justa de personal. Han assignat un tècnic i un administratiu a cada comissió, honorable senyor.

-Si hem de treballar junts, potser que deixem de banda això d'honorable. Massa llarg i cerimoniós. Jo vinc d'un poble pagès on sóc en Miquel i encara, de jove, era el Miquelet perquè en Miquel era mon pare.

-Què us semblaria Dom Miquel?

-Millor. Poso fil a l'agulla. He sentit dir que l'aparell judicial és una mica millorable i que ens hi hauríem de posar. De fet, és l'encàrrec que m'ha fet el president.

Els dos homes van riure sense embuts, i en Teixidor:

-Perdoneu, és que he trobat que això de millorable és una fórmula molt discreta. I tant si és millorable.

I en Dupont, amb un deix irònic:

-*Un petit peu*. Ai, perdó. Quan no vigilo em surt el francès.

-No hi patiu. Jo sé una mica de francès i practicar-lo no em farà cap mal, sobretot si Barcelona s'omple de francesos ara que...

Van riure altre cop. L'atmosfera era distesa i al Miquel li plaïa que fos així. Va continuar:

-Penso que el primer que hauríem de fer és recórrer els jutjats, d'un en un, i veure en quin estat es troben. Em sembla que és l'única manera de saber on som i què hem de fer. Haurem de desplaçar-nos, ja ho sé, i...

En Teixidó va fer un gest amb la mà per aturar el discurs:

-Dom Miquel, això ja està fet. M'he passat els darrers sis mesos visitant tots els jutjats de Catalunya, parlant amb els jutges, amb els secretaris i amb la gent. He redactat un informe detallat. Aquí el teniu. A les darreres pàgines m'he permès, a tall de suggeriment, afegir-hi algunes recomanacions, però això ja serà cosa vostra.

Li va lliurar la carpeta. Era gruixuda i pesant, allà hi havia centenars de papers.

-Mestre Teixidor, m'ho llegiré amb tot detall, però me'n podríeu avançar un resum?

-Dom Miquel, amb permís, els diputats no dinen?

-Ja és l'hora?

-De fet, ja anem tard.

-On soleu dinar els funcionaris de la casa?

-A l'entorn de la Plaça de Sant Jaume hi ha diversos hostals de preus variats. Nosaltres dos solem anar a la taverna dita del Cavallet Blanc, que és al carrer d'Avinyó. Bona cuina i bé de preu, a l'abast de la nostra bossa.

-M'hi voleu i parlem tot dinant?

Van quedar sorpresos. No s'ho esperaven, però van fer que sí.

Gràcies que era una mica tard van trobar taula. Ja hi havia comensals que marxaven. En Teixidor, que es trobava al seu ambient:

-Mestressa, amb què ens delectareu avui?

-Escudella i fricandó.

-Dom Miquel?

-Em sembla bé.

En Dupont:

-Sabíeu que el fricandó és un plat de la *cuisine* francesa?

-No.

-Allà ho escrivim *fricandeau* i en menja la *noblesse*. Prohibitiu per la resta. Aquí n'han fet un plat popular. *Chapeau aux hoteliers de la ville*.

En Miquel:

-Cada dia s'aprenen coses noves i, parlant de coses noves, em podeu posar al corrent de les vostres recerques?

En Teixidor es va escurar la gargamella.

-Per començar, manquen jutges. Els expedients s'amunteguen i les vistes i sentències cada dia que passa s'endarrereixen més. A banda d'això, hi ha diverses menes de jutges: els bons, que fan la seva feina el millor que poden tot i anar mancats de personal i, de vegades, de local. Sovint, als pobles, han d'habilitar l'hostal per muntar-hi un despatxet i per celebrar els judicis. Després hi ha els que són massa vells per estar treballant. Haurien de gaudir d'un descans que s'han ben guanyat, però no poden plegar fins que no els enviïn un substitut i aquest no arriba. Després vénen els, com ho diré, relaxats...

-*Bons vivants* –va incidir en Dupont.

-Que els plau més sortir a caçar i a pescar que no pas tancar-se a treballar. Si el volum de feina ja és excessiu, només falta que facin festes que no són al calendari perquè els expedients encara s'amunteguin més. Finalment, hi ha els corruptes que, ja sigui per lligams familiars, per conflictes d'interessos, o perquè paren la mà, manquen d'imparcialitat i no fan justícia. D'aquests n'hi ha pocs i tothom els té calats, però caldria posar-hi remei perquè donen molt mala imatge.

Sentint tot això, en Miquel Mora va trobar l'escudella amarga i el fricandó fat. No ho devien pas ser, vist com escuraven els plats els altres, sucant-hi pa fins a deixar-los ben nets. Només la gerreta de vi negre li va aixecar una mica els ànims. En Dupont va intervenir, traient ferro:

-Dom Miquel. No ens podem queixar. Ens han assignat un pressupost que, en els temps que corren, és un luxe. Se'ns gira feina, però disposem de recursos per fer-la. Vol dir que, per la presidència, aquesta missió que ens encomanen és molt important.

6

L'informe era copiós i molt detallat: noms, dates, opinions diverses recollides ací i allà, conclusions i alguns suggeriments curulls de sentit comú. Aquell Teixidor era un excel·lent professional. En Miquel es demanava si el seu col·laborador sabia que ell no havia completat els estudis i no tenia títol. Per si de cas, va decidir no treure el tema. Si en Teixidor ho sabia –que era el més probable– no calia parlar-ne, i si no ho sabia, per què fer-ho?

Ara la qüestió era per on començar. Marcar les prioritats. Els jutges vells? Els corruptes? Les mancances generalitzades de personal i de material? En Miquel, a entrada de fosc, va arribar a casa cansat i capficat. La Marieta ho va copsar només obrir la porta.

-Què et passa, Miquel?

-M'han encomanat la judicatura i és molta responsabilitat.

Ell sentia la necessitat de donar-li detalls, però el president havia estat molt clar: ni una paraula. D'altra banda, l'agudesament de la mare podria ser d'una gran ajuda en aquells moments. Com ho podria fer? Li va venir a la memòria que quan estudiava al seminari, els professors, comentant els evangelis, remarcaven la forma com Jesús de Natzareth solia parlar al poble: en paràboles, és a dir, amb metàfores.

Havent-se rentat i assegut a taula, en Miquel va començar:

-Hi havia una vegada un pagès que tenia tres fills: un estava molt malalt, l'altre era un gandul i el tercer era lladre. Ell donava voltes i més voltes pensant si els desheretava, però no els podia desheretar tots tres: algú havia de fer-se càrrec del mas.

Es va fer un silenci. La Marieta mirava el sostre, que era el que feia sempre que rumiava.

-Fill. El malalt es morirà aviat. No cal que el deshereti. El lladre és un bandoler i més d'hora que tard acabarà a la presó o a la forca.

-Queda el gandul per fer-se càrrec del mas.

-Sí. Mira, xiquet, els funcionaris mandrosos potser no arreglaran el món,

però almenys no faran grans disbarats i, si els aties....

-Funcionaris? No, no —en Miquel, agafat per sorpresa.

-O... o potser estem parlant dels jutges? Són els jutges, oi Miquel?

L'endemà al matí en Miquel va convocar els seus col·laboradors.

-He pensat que no ho podem fer tot alhora. La meva proposta és començar pels jutges corruptes. Trobo que és el més urgent. Com ho veieu?

-Completament d'acord —en Teixidor.

-*Mais oui* —en Dupont.

-Redactaré un esborrany de decret de cessament. El mostraré al president i, si l'aprova, el passaré a Secretaria perquè en preparin una còpia per cada un dels afectats. Els vull fora com més aviat millor. Són un descrèdit. Pitjor: un escàndol.

La cara que feien els dos col·laboradors deia ben clar que pensaven que allò s'havia d'haver fet abans, però que benvingut el moment.

-Ara cal preparar la substitució —va continuar en Miquel-. Quedaran places vacants i s'hauran de cobrir. He pensat redactar un altre decret convocant unes oposicions a jutge per aquestes places i per algunes d'altres. Però això vol temps. Des que es publica el decret fins que es celebren les proves cal deixar un termini perquè els aspirants es preparin. No obstant, vist l'endarreriment de la feina, penso que cal cobrir les places dels cessants de forma immediata. Se us acut algun mitjà?

Els dos col·laboradors es miraven per veure si l'altre tenia alguna idea.

-De moment no, monsenyor —en Teixidor, que sempre era el primer de parlar.

-*Pas du tout* —en Dupont, qui, com que en Miquel li havia dit que sabia francès ja no mirava prim.

-Una idea em volta pel cap —va continuar en Miquel-. No hi ha jutges disponibles, però ben segur que hi ha advocats.

-Catalunya i, sobretot, Barcelona, és terra d'avocats —en Teixidor.

-Perfecte. Contractarem advocats i els assignarem a les places vacants perquè exerceixin de jutges interins, amb caràcter temporal. Si ho fan bé i decideixen presentar-se a les oposicions, els atorgarem uns punts perquè tinguin algun avantatge sobre la resta. Penso que no és un privilegi: se'ls hauran guanyat.

-Com ho farem, dom Miquel?

-Posarem un anunci i entrevistarem els que es presentin. Si en vénen i n'acceptem més dels necessaris, ens plantejarem començar a jubilar els jutges més grans o que tinguin problemes de salut. D'això ja en parlarem més endavant.

-Dom Miquel, si ho voleu, m'ofereixo per redactar aquests decrets. No per res, sinó que hi tinc molta pràctica —en Teixidor.

Aquest ja sap que no tinc títol d'advocat, va concloure en Miquel. Però és fi, diu les coses sense ofendre. Ens entendrem.

-Em sembla molt bona idea. Mestre Dupont, trobo que els interins que cobreixin les places de jutge haurien de cobrar una mica menys que un jutge, perquè no ho són i perquè així estaran motivats per presentar-se a les oposicions. Això vol dir que farem un estalvi al pressupost. M'agradaria que valoréssiu aquest estalvi perquè el podrem dedicar a una altra cosa.

-Compris monsieur.

En Teixidor va comparèixer amb tots els decrets, un per cada jutge a acomiadar, i el de convocatòria d'oposicions a la judicatura. En Miquel va comprovar que, realment, estaven molt ben fets, contemplant tots els aspectes possibles, alguns dels quals a ell no se li haurien acudit o no els hauria trobat rellevants. Els va ficar en una carpeta i es va dirigir al despatx del president perquè els donés una ullada i els signés, si els trobava correctes.

Va tustar la porta amb els artells.

-Passeu -la veu fosca, greu, del president.

Va obrir. Claris atenia dues visites.

-Perdó, ja tornaré després.

Va tornar-ho a intentar al cap de mitja hora. Aquesta vegada el president no era al despatx.

Al tercer intent va coincidir al passadís amb el president que guiava un grup de visitants, gent important per la manera de vestir. Marxa enrere.

Pocs minuts després va rebre la visita del secretari Despuig.

-Dom Miquel, quan vulgueu portar documents a examinar o a signar a la presidència, més val que me'ls doneu a mi. Jo els hi faré arribar i tot seguit us els tornaré.

En Miquel va pensar que en Despuig tenia uns ulls que travessaven parets. En cap de les anades i vingudes no s'havien vist i, en passar pel davant de la porta de Secretaria, estava tancada. Li va lliurar la carpeta.

-Mercès, senyor secretari.

Al cap d'una estona, quan en Miquel anava a sortir per dinar, va topar al passadís amb un dels col·laboradors d'en Despuig que duia la carpeta amb els decrets:

-Dom Miquel, els vostres documents, signats per la presidència.

-Mercès.

En Miquel va comprovar, per segona vegada, que el poder del secretari era incalculable. Per bé o per mal, va pensar. Espero que sigui per bé, però encara no he vist la tinta, la ploma, ni els llibres. Si no n'arribo a portar de casa...

Havent dinat, en Miquel va pensar: ara m'hauria d'ocupar de la tramesa dels decrets de cessament als jutges i de publicar el de les oposicions, però no ho faré: ho farà l'omnipotent i omniscient mestre Despuig. Aprofitaré per reclamar-li la tinta, la ploma i els llibres.

En Despuig va reaccionar renyant el personal per l'afer de la tinta, la ploma i els llibres.

En Miquel es va dir: segur que no els ho havia demanat. Una de les prerrogatives del poder secretarial és la de reconvenir els altres pels descuits propis.

Al vespre, en Miquel va arribar a casa de bon humor i la Marieta:

-Quin canvi d'ahir amb avui. T'han anat bé les coses.

-No em puc queixar. Ara ja he après perquè serveix un secretari. És fonamental. Amb el temps, també aprendré a manar, que tampoc ho he fet mai.

Ella, rient.

-No n'havies tingut mai, de col·laboradors. Fins de netejar la quadra te n'ocupaves tu i, pel que fa a manar, al matxo prou que el manaves: arri, arri, li deies.

-I el cas que em feia el malparit. Quan no volia caminar, ja podia dir missa jo.

-Avui tenim estofat de llenties. Sé que t'agraden.

-Que bé!

L'endemà:

-Bon dia, Dom Miquel.

-Bon dia, mestre Teixidor.

-M'he pres la llibertat de fer córrer la veu que necessitarem uns quants advocats amb experiència.

-Com ho heu fet?

-Així com els artesans tenen gremis, nosaltres tenim un Col·legi, que ve a ser el mateix amb altre nom.

-Ho sé.

-És clar. Hi he anat i he penjat un anunci al tauler. Ara ens toca esperar. Va entrar en Dupont:

- Bon jour monsieurs*. He fet els números que em vàreu encarregar. Efectivament, surt un estalvi.
- Molt bé, mestre Dupont, si us plau, anoteu-lo en un compte específic, per si surten imprevistos.
- Si preveiem els imprevistos ja no seran imprevistos, *ne c'est pas?*
- Certament.

8

La invasió castellana de Catalunya no era cap imprevist, ans tot el contrari. Mentre Miquel Mora i els seus col·laboradors feien neteja de jutges corruptes, les forces de la corona castellana manades per Pedro Fajardo, marquès de los Vélez, van atacar i ocupar la ciutat de Tortosa i la van convertir en la seva base d'operacions. Malgrat l'arribada de tropes franceses, Fajardo va iniciar el seu avenç cap a la ciutat de Tarragona, prenent Cambrils. Avançava de forma lenta però segura i, quan va arribar a les portes de Tarragona, el mariscal Roger de Bossost, baró d'Espanan, que havia participat a les negociacions entre Catalunya i la corona francesa, va rendir la ciutat sense lluitar i va fugir cap a França. Amb amics tan valents com aquell, a Catalunya no li calien enemics. Valdria la pena saber com va assolir el grau de mariscal.

A Barcelona creixia l'alarma i el dubte sobre l'eficàcia de l'exèrcit gal. El mal exemple d'Espanan, tot i que podia ser simplement un acte de covardia personal, feia témer que l'acord signat amb França no es quedés en paper mullat. Per acabar-ho d'adobar, un altre cos d'exèrcit castellà, tal com ho havia previst Tamarit, va atacar per l'oest, conquerint la ciutat de Balaguer.

Mentrestant, Josep de Margarit i Biure, cap de les Milícies Catalanes, va atacar les tropes castellanes per la reraguarda, a Constantí, assolint un èxit que va resultar pírric perquè els castellans van respondre amb una forta repressió contra la població civil que s'havia aixecat en armes contra l'invasor.

Malgrat la situació de guerra oberta, la indústria, el comerç i les institucions seguien funcionant gairebé amb normalitat. La presència de tropes castellanes a Tarragona i a Balaguer no era excusa per no anar a treballar, per deixar de produir, d'exportar i d'administrar.

Així, Miquel Mora i Jaume Teixidor, havent esbandit els jutges corruptes, amb grans “marrameus”, van començar a entrevistar advocats aspirants a cobrir les places vacants. Se’n van presentar una colla, més dels necessaris, i això era bo perquè els permetria passar el sedàs i, si convenia, reservar-ne uns quants per les futures substitucions previstes. Els rebien i entrevistaven d’un en un mirant d’esbrinar no solament els seus coneixements de dret sinó també la seva actitud.

-La integritat i la voluntat són més importants que els coneixements –deia en Miquel als seus col·laboradors-. Un home val pel que sap multiplicat per les ganes que hi posa. Davant d’un dubte sempre podem consultar els textos legals i la jurisprudència, però la voluntat no es troba a cap manual. Tampoc l’ètica. Només faltaria que canviéssim un corrupte per un gandul o un pocavergonya. Això mai.

Alguns dels aspirants eren molt joves, nois acabats de sortir de l’escola, amb els coneixements frescos, però sense cap experiència de treball. N’hi havia de brillants, però feia una mica de basarda posar-los a jutjar persones i a dirimir conflictes. En Miquel cercava professionals amb anys de pràctica legal, amb criteri, havent viscut situacions diverses, complicades algunes, dramàtiques altres i, fins i tot, algunes de divertides, de les que, després, s’expliquen els lletrats pels passadissos.

El mestre Dupont discrepava una mica d’aquest criteri:

-Els advocats joves tenen una bona formació acadèmica, molt al dia, mentre que els més grans poden estar una mica... *comment le dire*, demodés, antiquats, o ser presos de la rutina.

Però en Miquel el va contradir:

-La saviesa la dona l’experiència. La resta només és informació.

Ho deia ell, que d’experiència en tenia ben poca. Fou molt laboriós, però de mica en mica, en Miquel i en Teixidor van anar aclarint la situació, evitant ser enganyats, fugint dels errors d’apreciació i aprenent, ells també, a avaluar les persones amb un bon marge de seguretat, tot i que mai absoluta. Quan van tenir prou personal per cobrir les vacants van adjudicar les destinacions i aquí va sorgir un altre problema: alguns no volien desplaçar-se a poblacions allunyades, poc importants, o massa prop de les tropes castellanès, no fos cas que la guerra els atrapés només arribar. Aquesta darrera objecció creava un problema ètic a en Miquel: com podia enviar un home a Tamarit si Tarragona ja havia estat ocupada; o a Agramunt, si Balaguer ja s’havia perdut. Més que oferir-li a un home una bona oportunitat era posar-lo en perill. Malauradament, alguns bons professionals van renunciar i algunes places no es van poder cobrir perquè ningú hi volia anar.

L'acord signat amb la corona francesa contemplava que Catalunya tingués dret a proclamar la República. Era un dels punts on els negociadors, seguint instruccions de Pau Claris, s'havien posat forts. Es desprèn que Catalunya ja era decididament republicana l'any 1640, més de cent-cinquanta anys abans de la Revolució Francesa. En conseqüència, el president va declarar la República Catalana el dia 16 de gener de 1641 i tot seguit es va fer efectiva.

Però la guerra no anava per bon camí i la nounada república corria un perill imminent: les tropes castellanes, avançant ràpidament, ja havien ocupat Martorell. Claris, veient la boca del llop en forma de soldats castellans arribant a Sants, va demanar més ajuda a França i la va obtenir a canvi de sotmetre's a la corona gala. Catalunya quedaria sota la "protecció" de França i, sobre el paper, retindria una certa autonomia, però tothom sabia què volien dir aquelles condicions: canviar d'amo no és assolir la llibertat, sinó esperar que el nou amo sigui més tractable que l'antic. Adéu República independent, adéu. Francesc de Tamarit i Joan Pere Fontanella amb l'ajut, aquest cop decidit, de l'exèrcit francès comandat per Philippe de la Mothe, el dia 26 de gener de 1641 van contraatacar i apallissar l'exèrcit castellà a Montjuïc. Les tropes de Felip IV van haver de recular fins a Tarragona on van quedar assetjades i paralitzades durant mesos. No s'havia recuperat Balaguer, però ara el front no es movia. La guerra entrava en pausa i els catalans respiraven.

En Miquel i en Teixidor van emprendre la segona fase de la seva reforma judicial: els jutges ancians. No hi havia dret que persones d'avançada edat, alguns amb salut precària i d'altres amb incipients problemes de memòria, es veiessin obligats a continuar en actiu per manca de substituïts. No era bo per ells, però tampoc per la població, que veia com els seus drets no eren prou ben defensats o patien retards innecessaris.

-Aquesta segona fase de l'operació serà benèvola —explicava en Miquel

Mora als seus col·laboradors Teixidor i Dupont-. Cessarem els jutges massa grans, però els oferirem una pensió vitalícia perquè puguin gaudir d'una vellesa confortable. Ara que la contesa sembla haver canviat de signe o, com a mínim, ha entrat en un punt mort, potser podrem repescar alguns d'aquells advocats que van renunciar per un comprensible temor a veure's assetjats o empresonats per l'enemic.

Efectivament, aviat poblacions com Tamarit o Agramunt van disposar de nous jutges en substitució dels cessats. En Miquel i en Teixidor van tornar a fer entrevistes i, a poc a poc, van anar cobrint les places que els jutges veterans anaven cedint, aquest cop de bon grat i amb alleujament.

Quedava encara pendent la tercera fase: la dels jutges amb manca de dedicació, aquells que, segons l'informe d'en Teixidor, preferien anar a caçar o a pescar i celebraven festes que no figuraven al calendari.

Poc després de la victòria de Montjuïc va arribar al port de Barcelona una flota francesa comanada per Jean Armand de Maillé. Ara ja es podria fer front, també, a l'armada de Felip IV si gosava atacar per mar. Semblava que les coses es començaven a arreglar i l'optimisme s'obria pas entre les ombres de la por i d'angoixa de la població. Els únics que continuaven malhumorats eren els burgesos perquè la Generalitat havia creat un impost especial per cobrir les despeses bèl·liques i se sentien perjudicats. No pensaven que més perjudicats eren els joves que anaven a la guerra, els quals no s'hi jugaven els calés, sinó la vida.

10

Pau Claris

Just en aquell moment Catalunya va rebre un cop inesperat: el dia 27 de febrer de 1641, el president Pau Claris va morir de forma sobtada. El fet que gaudís d'aparent bona salut va donar peu a tota mena d'especulacions. Es deia que tal vegada un "talp" infiltrat entre el servei domèstic l'havia emmetzinat. Mai no es va aclarir i potser es tractava d'un rumor sense fonament. El fet era que la Generalitat i, amb ella, Catalunya, havien perdut un gran líder en un moment delicat.

En Miquel Mora va rebre la notícia com un cop de maça. Era conscient que, des del primer dia, s'havia establert un corrent d'empatia entre el president i ell. Pau Claris li havia fet confiança; li havia dit que la porta del seu despatx sempre estaria oberta per ell i havia signat tots els papers que li havia fet arribar, sense fer-hi cap esmena.

Claris capitanejava la Generalitat i el país en moments d'extrema dificultat sense perdre mai els nervis, sabent on volia anar i, al mateix temps, tocant de peus a terra i acceptant amb dignitat les dures condicions imposades per França. En Miquel havia perdut un líder, un amic i un referent. Ara, a més, s'imposava la pregunta: qui el substituiria? Seria un estadista del seu nivell? Difícil.

Fou Bernat de Cardona, un altre eclesiàstic, prior de Sant Miquel del Fai i posteriorment primer canonge, després ardiaca i finalment bisbe de Girona, la seva ciutat natal. A l'inici del seu mandat, la guerra va continuar amb bons resultats: les tropes franco-catalanes van recuperar Perpinyà, que l'exèrcit castellà havia ocupat per sorpresa i, poc després, davant d'un nou atac de les forces realistes, van guanyar una batalla important a les envistes de Vilafranca.

A rel de la desfeta de les tropes felipistes van circular multitud de rumors, alguns segurament certs, altres potser deformats per l'efecte boca orella o, fins i tot, alguns, fruit de la imaginació. Es deia que un bon nombre de soldats castellans van fugir a la desbandada del camp de batalla per salvar la vida. Quan van voler tornar a les seves unitats, com que s'havien retirat ràpidament, no les van trobar. Sentint-se perduts, desorientats, no sabien què fer ni on anar. Molts d'ells van decidir caminar cap a ponent amb el propòsit d'eixir del territori català com abans millor.

En paral·lel, els pobles de l'entorn i de més enllà van cridar a sometent i van formar patrulles que recorrien els camins a la recerca de soldats enemics en fuga. La gent dels pobles tenia molt present la repressió que havia perpetrat l'exèrcit reial contra aquells que s'aixecaven en ajut de les forces franco-catalanes i, en especial, contra els mateixos sometents: execucions sumàries, sovint indiscriminades, pobles incendiats, abusos de tota mena. Això explicaria que les patrulles de sometents fossin despietades amb els soldats castellans que enxampaven. Alguns d'aquells soldats, davant l'amenaça de les patrulles, es van amagar en boscos i coves on, no pas pocs, van acabar morint de fam. D'altres caminaven de nit i s'amagaven de dia, però sense la referència del sol erraven la direcció o, fins i tot, caminaven en cercles. Quan les patrulles atrapaven un foraster l'obligaven a dir: "setze jutges d'un jutjat mengen fetge d'un penjat." Avui

pot semblar una broma però aleshores no ho era, no, perquè solia tenir un desenllaç tràgic: si el detingut no ho sabia dir o ho deia malament el mataven allà mateix. Mai se sabrà quants fugitius van morir a mans de pagesos aïrats. Evidentment, no portaven cap llibre registre.

Així i tot, es veu que alguns soldats van arribar a sortir del territori, però les seves penes no s'havien acabat perquè, segons es comentava, a la majoria els va caçar l'exèrcit felipista i els va executar per desertors.

En les seves anades i vingudes pels carrers de Barcelona, en Miquel Mora sentia sovint una tonada popular que devia ser de taverna, però que s'havia escampat una mica per tot arreu. Començava dient: "Amb la sang dels castellans en farem tinta vermella." La tonada era bèstia com poques, però la mentalitat analítica d'en Miquel separava les dues meitats de la frase: "amb la sang dels castellans" parlava d'odi a mort a l'enemic en temps de guerra. Molt trist, però segurament inevitable en aquelles circumstàncies. La naturalesa humana té moltes cares i la guerra fa sortir la pitjor. Però el que cridava l'atenció d'en Miquel era la segona part de la frase: "en farem tinta vermella". No deia regarem els nostres camps, tenyirem els nostres rius, o empastifarem les nostres muralles. No. Deia: fabricarem tinta. Denotava una mentalitat industrial, productiva i, a sobre, especialitzada. Haurien pogut voler fabricar pintura per pintar tanques i parets. No. Tinta, un producte fi, directament relacionat amb l'escriptura. Allò s'ho havia empescat algú que probablement no sabia llegir ni escriure i, de totes les possibles aplicacions de la sang dels enemics morts, havia triat fabricar tinta. Precisament tinta. En Miquel no se'n sabia avenir i especulava com es podia pensar al mateix temps en matar i en fabricar un producte de l'àmbit cultural, intel·lectual, i en sortia astorat i admirat alhora. Quin país, pensava, quina gent. Hi ha algun altre poble en tot lo món que amb la sang dels enemics morts en vulgui fer precisament tinta? En Miquel arribava a la conclusió que els catalans podien ser molt cruels i despietats i que allò no els feia millors ni pitjors que els altres pobles del planeta, però potser sí que els feia diferents. Ja ho veus: tinta.

11

Miquel Mora es va relacionar amb Bernat de Cardona, el nou president, amb freda cortesia oficial. Bernat, a diferència del seu antecessor, marcava distàncies. Res de porta oberta i vine'm a veure sempre que vulguis. Mirava en Miquel de dalt a baix i això quan es dignava mirar-lo. Bernat de Cardona i de Raset era de nissaga noble, antiga i de reconegut prestigi i, a més, bisbe, mentre que en Miquel Mora era un plebeu nouvingut, un pagerol llegit, un petit propietari de no res, que havia accedit a un càrrec

Un bisbe de l'època

que no li corresponia mercès a una carambola entre les necessitats de la guerra i les idees pintoresques d'en Pau Claris el qual, ni era noble, ni havia passat de canonge.

Sortosament, el secretari Despuig actuava de mitjancer i, com que era molt eficient, evitava friccions: en Miquel tractava amb en Despuig i només veia el president a les assemblees de la Junta General, on rarament feia ús de la paraula.

Un cop llicenciats els jutges veterans i substituïts per advocats adients allà on es podia, perquè una part de les terres de ponent encara estaven en mans de l'exèrcit castellà, la Comissió de Justícia va emprendre la tercera fase de la neteja: els jutges mandrosos, els *bons vivants*, en mots del mestre Dupont. El Miquel esperava que aquests jutges, veient què els havia passat als corruptes, esmenarien la seva conducta per allò d'escarmentar en cabeza ajena, que diria el gran Cervantes, però l'expectativa només es va complir en una petita part. L'home gandul o irresponsable generalment morirà gandul i irresponsable, en detriment de tots aquells que s'hi han de relacionar, començant per la seva pròpia família. Els avisos i reconvencions són del tot inútils. Un d'ells va tenir la barra, la *sans façon* segons en Dupont, de dir que el treball era un càstig bíblic i que, per tant, calia evitar-lo tant com fos possible.

En conseqüència, va caldre acomiadar sense contemplacions la majoria dels jutges mandrosos. Alguns van protestar amb poc convenciment i d'altres ni això, que, per plantar cara, cal desprendre energies. Un cop fora, els van substituir, de forma interina, per advocats, molts d'ells joves, principiants, amb ganes de posar a provar els coneixements acabats d'adquirir.

Un cop cobertes totes les places vacants, en Teixidor va plantejar una altra qüestió:

-Dom Miquel, em sembla que hem fet una bona feina renovant el personal, però només hem tapat forats. Si recordeu el meu informe...

-És clar que el recordo –en Miquel-, gairebé no penso en altra cosa.

-Perdó, és clar que el teniu present. No m'he explicat bé. Només volia fer esment d'una segona part on s'explica que no n'hi ha prou amb renovar el personal per resoldre el marasme on es troba l'administració de justícia: cal, al meu entendre, ampliar el nombre de jutges.

-Mireu si ho tinc present que us diré la quantitat de jutges que recomaneu: són divuit.

-Exactament, senyor. Després d'un treball exhaustiu...

-No cal que defenseu el vostre treball, mestre Teixidor, ja sé que és bo.

-...vaig arribar a la conclusió que en calen divuit més.

-I fins i tot vàreu assenyalar les seves destinacions sobre un mapa dibuixat per vos mateix.

-Aquí em va ajudar l'amic Dupont, que és més destre amb la ploma fina que no pas jo. El mapa és obra seva.

-Molt bé, mestre Dupont.

-*Merci monsieur.*

-Senyors –en Miquel-, cal convocar ja unes oposicions per cobrir aquestes divuit places noves amb els interins o amb gent nova.

-Potser alguns dels actuals jutges interins, si s'hi presenten i treuen un número baix, voldran canviar la seva destinació actual per ocupar una plaça que els plagui més.

-Seran atesos. Si volem fer justícia, hem de començar per ser justos nosaltres, no ho trobeu?

-I tant.

-*Vraiment.*

-Una altra cosa: tinguem present que al tribunal de les oposicions hi ha d'haver, per llei, un membre de la Secretaria. Diu el mestre Despuig que en aquesta ocasió no serà ell, que està massa enfeinat, sinó algú a qui delegarà la funció per escrit.

En Teixidor va fer una mitja rialleta. I en Miquel:

-Imagino que esteu pensant en el poder omnímode dels secretaris.

-Mentre sigui a fi de bé, dom Miquel, no hi tinc res a oposar.

-Ho dieu per alguna cosa?

-De vegades, segons qui, escombra cap a la casa d'un amic, ja m'enteneu.

-Ho notarem.

-Sí senyor: se'ls nota tot d'una.

Arribat el dia de les oposicions, es va constituir el tribunal: Miquel Mora, Jaume Teixidor, Jean Dupont i Marcel Pringuer, el funcionari enviat per Secretaria, un home d'uns cinquanta anys, calb, ben alimentat i millor vestit.

Mentre els aspirants anaven entrant i seient, en Marcel Pringuer es va dirigir a en Miquel en veu baixa.

-Podem parlar un moment?

-Digueu.

-L'aspirant Josep Vintró és nebot meu. Ha estat molt bon estudiant i s'ha tret el títol d'advocat a la primera. Valdria la pena que...

-Mestre Pringuer, us diré dues coses: primera, si està tan ben preparat com dieu, guanyarà una bona plaça a les oposicions per si mateix; i segona, aneu a Secretaria i digueu-li al mestre Despuig que ens envii un altre delegat. A vós no us hi vull aquí.

En Pringuer va fitar en Miquel Mora amb evident menyspreu:

-Sou nou i no sabeu res de com funcionen les coses. Si no us espavileu no fareu carrera.

-Fora de la sala.

Van haver de retardar una estona l'inici de la prova, fins que va arribar un altre funcionari mostrant les credencials signades per en Despuig.

Un uixer va repartir els temaris i els aspirants van començar a escriure. A mesura que lliuessin els papers haurien d'enfrontar-se a una prova oral.

En Miquel pensava que d'un moment a l'altre apareixeria el secretari general a demanar-li explicacions, però no va ser així. En Miquel va deduir: en Despuig m'ha volgut posar a prova. Primer m'envia un impresentable i, per si de cas, ja té el substitut a punt.

El temps avançava a pas de cargol a la sala. Els aspirants reflexionaven i escrivien, reflexionaven i escrivien. En Miquel els contemplava mirant d'endevinar el seu caràcter pel seu aspecte. No era tasca fàcil i, a més, va pensar que podia generar prejudicis a favor o en contra.

Passades dues hores, un jove aspirant es va dirigir a la mesa amb el seu examen.

-Ja està.

-Encara teniu temps de revisar el vostre treball, si ho voleu.

-No cal. No el milloraré donant-li més voltes.

-Bé. Ja sabeu que ara hi ha una prova oral.

En Jaume Teixidor era l'encarregat de plantejar-la. En lloc de fer una o més preguntes va exposar un cas pràctic, en veu baixa, que no ho sentissin els altres:

-Un ramader té una vaca prenyada que pastura lliurement pel seu prat. Com que no hi ha cap tanca, la vaca traspassa la llinda i entra al camp d'un veí, que és pagès. Em seguiu?

-Sí senyor. Ara la vaca és a la finca d'un veí.

-Correcte. En aquestes, se li presenta el part i dona a llum un vedellet. Quan el ramader se n'adona, surt corrents a recuperar la

vaca i el vedell, però el seu veí l'atura.

-No entreu a la meva finca sense permís.

-És que la meva vaca...

-Ja ho sé què ha fet la vostra vaca i us la tornaré, però em quedaré el vedell.

-No hi teniu cap dret.

-Sí, perquè sóc agricultor i tot allò que neix a la meva finca em pertany.

-Però el vedell és fill de la meva vaca. Tot allò que produeix la meva vaca, sigui llet, sigui un vedell, em pertany.

Els dos veïns no es posen d'acord i finalment porten el conflicte al jutge de primera instància, que sou vós. Què els direu? Preneu-vos temps per pensar-hi.

L'aspirant va cloure els ulls per reflexionar. Al cap d'un moment va aixecar la mà:

-Amb la vènia.

-Endavant, us escoltem.

-L'argument del pagès és sòlid. El del ramader també. Els veig força igualats. Els diré: mestre pagès, teniu dret a quedar-vos el vedell nascut al vostre camp, però caldrà alletar-lo i qui millor que la seva mare? Tanmateix, si la vaca del ramader, aquí present, alleta la cria que ara és vostra, caldrà compensar-lo econòmicament per la llet que no podrà vendre. Per tant, fallo que portareu el vedell a la vaca i que li pagareu al ramader un preu, que tot seguit fixaré, per cada mamada que faci el vedell fins que arribi el moment de deslletar-lo. Que així s'acompleixi.

Els membres del jurat es van mirar en silenci.

El mestre Teixidor va comentar:

-El pagès, pagant l'alletament, haurà comprat el vedell.

-Aquesta és la idea –va respondre l'aspirant.

En Miquel Mora es reservava una darrera qüestió:

-Mestre lletrat, per què voleu ser jutge?

-Jo mateix m'he fet aquesta pregunta moltes vegades. Us diré que em fa una mica de basarda. Hauré de dirimir conflictes com el que m'acabeu de plantejar i sé que no serà fàcil i, sobretot, que hauré d'enviar algú a la presó i això és una gran responsabilitat. Us imagineu que l'acusat em demana: "Senyoria, hi heu estat mai a la presó?" Jo li hauré de dir que no. Aleshores em pot etzibar: "Si no sabeu què és estar a la presó, com goseu enviar-hi algú altre? No és just".

En Miquel va incidir:

-Si us trobéssiu en aquesta situació, què li diríeu al reu?

-Que no ho faig per perjudicar-lo a ell, sinó per protegir els altres, evitant

que un malfactor pugui reincidir i els faci més mal del que ja ha fet.

En Miquel va respirar fondo.

-Mestre Dupont, alguna pregunta?

-*Pas du tout*, perdó, no, no, cap pregunta.

-Senyor secretari?

-Cap pregunta.

-Mestre lletrat, llegirem el vostre escrit amb atenció. Els resultats els farem públics d'aquí a dues setmanes al tauler del vestíbul. A partir d'aquell moment disposareu de deu dies hàbils per presentar al·legacions. Us podeu retirar i, si us plau, abandoneu la sala sense parlar amb ningú.

-D'acord, senyoria. Tingueu un bon dia.

En Miquel va riure interiorment. No era ni llicenciat en dret i ara, un que sí que ho era i que segurament seria jutge d'aquí a pocs dies, el tractava de senyoria. La vida, quan s'hi posa, pot ser de la broma.

Després d'aquell primer opositor van anar desfilant tots els altres. Per no fer diferències, els van plantejar el mateix cas i, per acabar, la mateixa pregunta. Uns se'n van sortir millor que d'altres, com era d'esperar, però en conjunt, força acceptables.

Havent repassat tots els membres del jurat les respostes als temaris, cada un d'ells hi va posar una qualificació i, si calia, algun comentari. Després van posar els resultats en comú. La majoria eren bons, però les places eren limitades i forçosament, uns quants havien de quedar fora. N'hi havia un que destacava sobre els altres, amb el número u, el que primer va acabar i va resoldre amb brillantor el dilema de la vaca i el vedell. Els membres del jurat estaven contents d'haver trobat una jove promesa que podia aspirar a un futur brillant en l'àmbit de la jurisprudència.

-Ara no recordo *comment il s'appelle* –demanava en Dupont tot remenant papers. I en Miquel:

-Es diu Guillem de Brocà.⁹

12

L'exèrcit de terra del rei Felip era més nombrós que el combinat franco-català, però les desfetes de Montjuïc, primer, i de Vilafranca, després, es veu que li van minar la moral perquè, un cop replegat cap al sud, només va retenir Tarragona i Tortosa, sense gosar fer cap moviment. Hi va haver un moment que l'armada reial va atacar Roses, però va ser rebutjada d'una forma tan contundent que, probablement en previsió de majors mals, no va gosar tornar-hi. La guerra va entrar en un fase d'immobilitat que facilitava la vida quotidiana, tant a la població en general com a les institucions.

9 Jurista del segle XVII, autor de diversos textos legals.

Soldats francesos

Però un altre problema començava a néixer i desenvolupar-se. Abans de la guerra, la pagesia tenia moltes queixes dels abusos que cometien els soldats castellans estacionats a Catalunya per defensar la frontera pirinenca. Ara eren els soldats francesos els que, desvagats, bevien i perpetraven les mateixes malifetes. Al poble, que el maltractessin en francès en lloc de fer-ho en castellà no li servia de consol i van començar el descontentament i les protestes. Miquel Mora va haver de prendre decisions difícils, com ara fer detenir, jutjar i empresonar uns soldats que, en teoria, eren amics i aliats; donar suport als jutges comarcals i locals que ho feien i defensar-los davant de les protestes, sovint airades, de l'oficialitat gala i, de vegades, d'alguns dels propis polítics de la Generalitat, que pensaven que calia fer ulls grossos. Un dels principals caps de l'exèrcit francès destacat a Catalunya, un home amb un bon nombre de cognoms farcits de "de" i "de la" el va anar a veure expressament, molt indignat.

-Si no fos per nosaltres, el rei Felip us hauria aixafat com si fóssiu paneroles. Hauríeu d'estar agraïts i en lloc d'això ens creeu problemes.

-Els vostres homes...

-Alguns.

-D'acord, no són tots, però les queixes de la població civil van en augment.

-I què voleu que facin? Són soldats rasos, joves, analfabets, gent del camp, de les famílies més pobres de les regions més endarrerides. S'han de desfogar.

-No si desfogar vol dir assetjar les dones, amenaçar els homes, robar, provocar aldarulls, baralles, trencadisses...

-És perquè beuen. Nosaltres els francesos presumim dels nostres vins, però els vostres no es queden enrere. Potser són menys fins, però no menys forts.

-Vosaltres, els caps i oficials heu de controlar la vostra gent. A nosaltres ens desplaça haver-ho de fer i només actuem quan no tenim altre remei, i encara perquè vosaltres preferiu mirar cap a una altra banda. És una qüestió de disciplina, *monsieur* i us correspon aplicar-la. Si us plau, feu la vostra feina.

-A mi no em diguis quina és la meva feina, politiquet de *merde*. La meva feina és guanyar la guerra i ho faig per vosaltres, que en sou incapaços.

-I la voleu guanyar amb un exèrcit que no controleu?

Ara m'he passat, va pensar en Miquel. El general es va posar dret, vermell com un pebrot i el mostatxo de color de panotxa se li va estarrufar. En Miquel veia venir que el pegaria o que desembeinaria el gran sabre que duia penjat del maluc esquerre.

-Si fóssiu militar ara mateix us desafiaria al camp de l'honor, però sou un civil i no teniu honor, ni espasa, ni sabre! Què fer-ne si en tinguéssiu una.

-La meua arma és la llei, *monsieur*. Al vostre país també en teniu de lleis, oi que sí? Què faríeu si algú assetgés un membre de la vostra família?

-*A la Bastille tout de suite, ou mieux encore, au bourreau, qu'on le coupe la tête!* ¹⁰

-Ho veieu, *mon cher général*?

-Parlaré amb el vostre president.

-Ja sabeu on trobar-lo.

Se'n va anar donant un cop de porta i el pobre Miquel va respirar a fons. Encara se n'havia sortit prou bé.

Miquel Mora es trobava en una situació difícil. D'una banda hi havia els caps de l'exèrcit gal, que ja hem vist com les gastaven; d'altra, la població que demanava ordre i justícia i; per arrodonir-ho, el president Bernat de Cardona, que no volia soroll i pressionava sense contemplacions el diputat Mora exigint solucions immediates, sempre donant a entendre, sense dir-ho, que nomenar-lo diputat i cap de la Comissió de Justícia havia estat una greu errada de Pau Claris. Però tampoc no el substituïa, prova evident que no tenia ningú prou capacitat per fer-ho.

13

Algú tustava la porta del despatx d'en Miquel Mora.

-Passeu.

Era el secretari general Despuig.

-Podem parlar un moment?

-Seieu, si us plau, us escolto.

-Tenim un problema.

-Només un?

-Vull dir un altre. La Tresoreria no funciona com cal.

10 A la Bastilla tot seguit, o millor encara, al botxí, que li talli el cap.

-Em sap greu, però per què m'ho expliqueu a mi?

-Perquè em sembla que ja tenim la solució. Vós.

-Vejam, mestre Despuig. Ja veieu com estic immers en un munt de problemes. Fa una estona me les he hagut nogensmenys que amb un general francès. No vulgueu saber com s'ha posat. Em pensava que m'anava a fer una cara nova. Al final ha dit que anava a veure el president. Podeu comptar com em deu haver deixat.

En Despuig va fer un somris enigmàtic.

-Sí que hi ha anat. Ha entrat al despatx del president sense trucar i aixecant la veu.

-Ai, mare, i què ha passat?

-Que no ha durat ni un minut. Ha sortit amb cara llarga i ha tirat escales avall.

En Miquel va notar que la seva valoració del president pujava un grau. Posem un i mig. Certament, hom no arriba a president perquè sí.

-Mestre Despuig, amb això de la soldadesca es pot ben dir que vàrem sortir del foc per caure a les brases. És la mateixa púrria. No tots, cal dir-ho, però Déu n'hi do. Les denúncies cauen com un xàfec d'estiu.

-No hi ha una bona solució, dom Miquel. Que s'acabi la guerra, aquesta és l'única solució. Que el rei Felip s'adoni que ha perdut Catalunya per sempre. Sabíeu que Portugal també s'ha revoltat?

-No, no n'estava informat.

-Una maniobra intel·ligent dels portuguesos. La corona castellana està en guerra amb França, amb Flandes i amb Catalunya. Ha de dividir les seves forces. Quantes n'hi queden per lluitar en un nou front?

-Certament, potser acabarà perdent-ho tot i a la ruïna.

-Arruïnada ja ho està, però encara no ho sap. O potser sí, i és per això que no vol que Catalunya se'n vagi. Això em porta a la qüestió que m'ha fet venir a parlamentar amb vos.

-La Tresoreria.

-Sí.

-Dom Miquel, no es tracta de sobrecarregar-vos amb més feina de la que podeu abastar, sinó de fer canvis. El diputat responsable de la Tresoreria ha presentat la dimissió i el molt honorable president ha dictat un decret pel qual us nomena a vos el nou cap del departament.

-I la Justícia?

-No patiu, ja n'hi posaran un altre.

En Miquel es va quedar sorprès. Qui sap si el general francès no hi tenia alguna cosa a veure amb aquell canvi sobtat.

Tot seguit, com si en Despuig li endevinés el pensament —o coincidissin els dos homes en pensar el mateix— va afegir:

-El president està molt satisfet de la vostra feina i és per això que us vol a Tresoreria, perquè actualment és un desgavell i pensa que vós sou la persona indicada per arreglar-ho. Precisament perquè us respecta, ha posat una condició: que vós accepteu el canvi de destinació amb total llibertat, de forma voluntària i de bon grat. Altrament, i en això ha insistit, el decret va directe a la paperera.

En Miquel no deia res. Havia de pair la notícia. De veritat el president confiava en ell? O simplement el feia fora de Justícia i el traspassava a un departament que, segons deien, era un desastre? Tanmateix, la condició posada per Bernat de Cardona implicava un respecte a la seva voluntat. Si deia que no, es quedava a Justícia i el president, per dir-ho així, s'empassava el decret.

El secretari general Despuig, veient en Miquel pensatiu, va afegir:

-No em respongueu ara, penseu-vos-ho i ja em direu alguna cosa.

-Si diguéis que sí, quan m'hauria d'incorporar a la nova destinació?

-El dia u del mes vinent.

-Això és dilluns!

-Al Molt Honorable li corre pressa posar ordre la Tresoreria.

-Un moment si us plau, mestre Despuig.

Pausa. Silenci. Finalment, en Miquel Mora va prendre la paraula:

-Senyor secretari, sóc aquí per servir el meu país i ho faré allà on pensin que puc ser útil.

En Despuig, visiblement tens fins aquell moment, es va relaxar a la cadira.

I en Miquel:

-Però hi poso dues condicions.

-Vós direu.

-Una, que la presidència em deixi mans lliures per fer allò que consideri just i convenient. En Pau Claris ho va fer.

-Aquesta condició figura al redactat del document. Seguiu, si us plau.

-Que els meus col·laboradors, els mestres Jaume Teixidor i Jean Dupont, vinguin amb mi al departament de Tresoreria. Hi confio i vull seguir treballant amb ells.

-Es pot arreglar.

-Si és així, endavant.

D'un racó misteriós de la seva casaca, el secretari general Despuig en va fer sortir un plec de dos papers.

-Aquí teniu el decret, Dom Miquel, un exemplar per vós i un per signar.

En Miquel va signar sense voler-hi pensar més. Tresoreria tenia un avantatge: potser no hauria de bregar amb militars francesos.

Tan aviat com en Despuig va haver desaparegut passadís enllà, en Miquel va convocar els seus col·laboradors.

-Mestre Dupont, mestre Teixidor, hi ha novetats. M'han destinat a departament de Tresoreria en substitució de l'actual cap, que ha plegat. Molt em plauria que em volguéssiu acompanyar a aquesta nova destinació, però només si ho voleu.

-*Il va être un vrai honneur pour moi* –ràpid, en Dupont.

-Amb molt de gust –en Teixidor.

-Moltes mercès, no esperava menys de vós. Ens incorporem dilluns.

-*Sacrebleu!*

-La Mare de Déu dels Desamparats ens empari!

-Senyors, m'avisen que la Tresoreria és un desgavell, però ens en sortirem.

-Ho sabem, Dom Miquel. La Tresoreria està en boca de tothom, a la casa i al carrer. És un desastre, però sí, amb vós al davant, ens en sortirem. N'estic segur.

-Moltes mercès. Ara, si us plau, aneu concloent les tasques que tingueu entre mans i comenceu a recollir perquè també ens traslladarem físicament. A corre-cuita en Miquel va fer un llistat dels casos que tenia per començar o a mig fer per traslladar-los al seu substitut, amb comentaris al marge, de manera que pogués començar la seva tasca amb la informació actualitzada. Sabia que endur-se'n en Teixidor i en Dupont potser era una mala jugada per qui el substituís, però no en volia prescindir. El nou diputat s'hauria d'espavilar.

Al capvespre, quan ja anava per marxar, va tornar en Despuig.

-Només serà un moment, dom Miquel. Us vull presentar el diputat que es farà càrrec de la Comissió de Justícia a partir de dilluns.

Es va fer a un costat per deixar passar un senyor de mitja edat, alt, prim, amb el cabell roig i un mostatxo retallat, també roig.

-Dom Miquel, l'honorable Rolland de la Rotonde du Carrefour...

La mare que el va parir! En Bernat de Cardona hi havia posat un francès! O li havien colat un francès.

-...coronel de l'exèrcit de sa majestat Lluís tretzè, destinat al servei civil per fer costat a la Generalitat de Catalunya.

En Miquel va pensar: *merde!*

14

-Miquel, estic preocupada per tu.

-Per què, mare? Estic bé.

-No. No estàs bé, que no t'has vist?

-La veritat...

-T'has amagrit, fas mala cara, tens ombres a l'entorn dels ulls. Dorms poc. Et llesves molt d'hora, esmorzes d'una revolada, te'n vas a treballar a trenc d'alba, molts dies no vens a dinar, deus menjar qualsevol gasòfia a qualsevol taverna, que et farà malbé l'estómac, arribes tard, amb aire

fatigat, gairebé no parles, sopes una mica i te'n vas directe al llit perquè ja no pots amb l'ànima. Fins el caràcter t'ha canviat. Abans em feies riure amb les teves sortides. Ara, quan estic sola, m'agafen ganes de plorar. Hi deixaràs la salut en aquest coi de càrrec que t'han donat.

-No em passa res, mare, que vaig cansat, això és tot.

-Però no descances prou. Quan feies de pagès també et cansaves, tot lo dia treballant la terra, però se't veia centrat. Estaves en pau amb el món i amb tu mateix. Ara no.

-Mare, és cert que corren mals temps i que he passat uns dies difícils a la feina, però sortosament això s'ha acabat.

-Has plegat, com en diuen... dimitit? Tornarem a casa?

-No, mare, encara no, però m'han canviat de departament i ara faré una feina més tranquil·la. Ja no m'hauré d'enfrontar amb gent poderosa ni fer equilibris entre uns i altres. D'ara endavant només treballaré i això no és dolent. Ah, i faré un horari normal. Veig clar que amb la nova destinació m'han fet un favor.

-Déu t'escolti, xiquet, Déu t'escolti.

El diumenge, a missa, en Miquel va fer quelcom gens acostumat en ell: va agafar un ciri, el va encendre i el va posar a l'altar de la Mercè.

El dilluns al matí, el secretari general Despuig va acompanyar en Miquel i els seus dos col·laboradors al departament de Tresoreria. Era una sala gran, de sostre alt, amb taules ben arreglades i cadires de fusta. A cada cadira un funcionari, la majoria d'ells de mitja edat, alguns directament vells. Cap de jove. En Despuig es va escurar la gargamella:

-Mestres, un moment d'atenció, si us plau!

Tothom es va girar, expectant.

-Us presento el nou diputat, cap del departament de Tresoreria, l'honorable Miquel Mora i els seus lloctinents, els mestres Jaume Teixidor i Jean Dupont. A partir d'avui seran els vostres caps i assumiran la responsabilitat de fer que aquest departament esdevingui un model d'eficiència per tots els altres. Estic segur que ho serà. En aquesta hora difícil, Catalunya necessita l'esforç de tots i la guerra no es guanya solament al camp de batalla, es guanya també a la reraguarda. Si cadascú assumeix la seva responsabilitat i fa les coses, no bé, sinó millor, segur que ens en sortirem.

En Miquel pensava “hauries de dir alguna cosa, però en Despuig t’ha robat el discurs.” Tanmateix tothom el mirava en silenci, expectant. Va estossegar i va afegir:

-Mestres, us saludo i us desitjo el millor. Tot seguit ens posarem a treballar per millorar allò que sigui millorable, reparar allò que sigui reparable, i prescindir de tot allò que no tingui una bona solució.

Va llegir un xic d’alarma en Miquel als ulls dels funcionaris? Potser pensaven que “allò” en realitat volia dir “algú”.

-La porta del meu despatx estarà sempre oberta per a tots vosaltres. Així mateix, els meus col·laboradors estaran sempre a la vostra disposició per aclarir dubtes i donar un cop de mà quan calgui. No us faci vergonya preguntar, que s’aprèn més preguntant que no pas responent. Si teniu algun problema, alguna proposta o alguna queixa, exposeu-les, que dos caps pensen més que un de sol. És ben cert que hem vingut a dirigir, però ajudar és una bona manera de dirigir. Ara, som-hi: a treballar tothom.

En Miquel i els seus col·laboradors van entrar al despatx adjacent que els havien preparat. Aquesta vegada, en Despuig s’hi havia lluit: de fet eren dos despatxos, un a continuació de l’altre. El primer tenia dos escriptoris, a dreta i esquerra, per en Teixidor i en Dupont; i l’altre, al fons, en tenia un de luxós per en Miquel. Hi havia tinta als tinters, plomes d’oca a les escrivanes, espelmes als canelobres, llibres a les lleres. En Miquel els va donar un cop d’ull: anuaris, memòries, balanços d’anys anteriors, un manual sobre la sistematització de la comptabilitat pública, un altre sobre la fiscalitat, un diccionari castellà-català i un francès-català.

En Miquel va pensar: en aquests dos diccionaris hi tenim representat el passat i el futur, però quin representa el passat i quin el futur?

15

Cardenal Richelieu

El dia 4 de desembre de 1642 va morir el cardenal Richelieu, advocat de la causa catalana, més que res perquè ambicionava els comtats del Rosselló, i poc després, Lluís XIII, a qui va succeir el jove Lluís XIV, l’anomenat el Rei Sol. Felip IV va moure fitxa i, sense perdre Tarragona, va avançar des de l'oest i va conquerir Lleida, no solament la ciutat, sinó també la plana: Mollerussa, Agramunt, Termens i Bellpuig, entre d'altres

pobles. Aquella pèrdua va provocar el cessament del general Philippe de la Mothe que fou rellevat per Henri Harcourt de Lorraine. El canvi va tenir conseqüències. Harcourt havia de demostrar que el seu nomenament havia estat un encert. Va contraatacar i recuperar les terres de Lleida, però no la ciutat, que estava tan ben defensada que, de moment, no li va permetre travessar el Segre. Finalment hi va posar setge i la situació es va enquistar. Al sud, Harcourt va triomfar recuperant Tarragona i fins i tot Tortosa, que havia estat la primera plaça ocupada per les forces castellanes. Catalunya ja es tornava a banyar els peus a l'Ebre.

Però a França corrien mals vents. Els parlaments regionals discrepaven de les intromissions reials, que els llevaven competències. Al mateix temps, la noblesa, sobretot la noblesa rural, també sentia com la monarquia concentrava progressivament el poder en detriment d'antics privilegis que consideraven intocables. Allò de "*l'État c'est moi*" començava a prendre forma. Aquell malestar preocupava en Bernat de Cardona, que sabia per experiència que França sempre escombrava cap a casa, que casa volia dir París, i que, quan la corona francesa tenia problemes, tendia a oblidar els dels altres, sobretot si vivien lluny. L'únic que tranquil·litzava una mica el president de la Generalitat era que Catalunya constituïa una mena de para-xocs contra una eventual invasió castellana de França pel sud-est. Una mena de reedició de la Marca Hispànica.

16

Per la seva banda, en Miquel patia per la situació dels jutges, els "seus" jutges, destinats a poblacions, com la ciutat de Lleida, que havien caigut, ni que fos temporalment, en mans feliuistes. L'exèrcit reial els ignoraria –altra feina tenia– i els deixaria seguir fent la seva feina en pau? Els obligaria a aplicar les lleis de Castella, que desconeixien? O els cessaria substituint-los per jutges castellans? En aquest cas, com quedarien ells i les seves famílies? Com els faria arribar la seva paga el diputat de la Rotonde du Carrefour i del bigotet retallat? Se'n sentia responsable, però no podia fer-hi res. Allò ja quedava fora de la seva jurisdicció i, pel que es deia, l'honorable Rolland era una mica gelós de la seva àrea de poder. No estava per intromissions, de manera que en Miquel va desitjar que passés el millor que pogués passar i va posar un altre ciri a la Mercè.

En Miquel va celebrar conciliàbul amb els seus col·laboradors.

-Per començar. Sóc conscient que en l'etapa anterior, el mestre Teixidor, en tant que lletrat, tenia més pes, però ara la situació ha canviat i sou vós, maitre Dupont, com a especialista en comptabilitat i administració en general, qui portareu la càrrega més feixuga. No cal dir que us donarem tot el suport del món, oi mestre Teixidor?

-En Jean ja sap que sí.

-I que escoltarem amb molta atenció els vostres consells i propostes.

-Dom Miquel, m'honoreu amb la vostra confiança i ja podeu comptar que hi posaré el coll, en aquesta feina. D'altra banda, també us he de dir que m'hi trobaré més còmode, més com a casa, en aquest entorn, que no pas en el judicial, que em quedava una miqueta lluny.

-Us agraeixo molt a tots dos la vostra dedicació. No sé pas què faria sense vosaltres, us ho dic de veritat. Quan vaig arribar només era un pagès, amb una mica d'estudis, però sense experiència en l'àmbit polític i institucional. Vosaltres vàreu aportar aquesta experiència.

-No deu ser fàcil fer el salt directament de la masia a la Generalitat –en Teixidor–.

-Quan hi penso m'esborrono –en Dupont–. No et dic res passar de sobte de plantar *des haricots*¹¹ a plantar jutges.

-No ho és gens, us ho ben asseguro.

-Però us n'heu sortit molt bé. Ara l'aparell judicial funciona.

-Ens n'hem sortit, mestre Dupont, tots tres. Ara hauríem de pensar com atacarem els problemes d'aquest departament. Penso que el primer pas ha de ser conèixer-los bé.

-Com bé sabeu, dom Miquel, a l'escola de dret ens solien dir: veure, jutjar, actuar. Pel que dieu, ara iniciem la primera fase: veure. Hi ha coses que ja sabem, perquè són de domini públic: que aquesta oficina és un caos. Els proveïdors no cobren o ho fan tard i malament. Arriben queixes de tot arreu.

En Dupont va prendre la paraula:

-*D'abord* hauríem de reunir-nos amb el Mestre Racional¹² i que ens expliqui la seva versió. De passada ens coneixerem.

-D'acord. Mestre Dupont, convoqueu-lo per demà a primera hora.

-Molt bé. Mentrestant començaré a mirar llibres de comptes, balanços, pressupostos, memòries, per anar-me situant.

-Al meu despatx n'hi ha una colla. Són històrics. Vull dir, d'anys anteriors.

¹¹ Mongetes.

¹² En origen, el Mestre Racional era el Tresorer reial o comtal, avui en diríem el ministre o conseller d'Economia. Posteriorment el títol es va estendre al cap de comptabilitat i d'administració d'una institució pública: la Generalitat i el Consell de Cent, per exemple, tenien Mestre Racional.

-*És que je peu...*?

-Només faltaria. A la vostra comoditat, mestre. Més encara, ja us els podeu quedar. Més val que els tingueu vós.

L'endemà a primera hora, un home força tibet i un xic nerviós va entrar al despatx dels col·laboradors. Era llarg i prim, gairebé calb. El poc cabell que tenia sobre els polsos era gris i esprimatxat. Feia la impressió de no haver dormit. Portava ulleres de pinça amb armadura metàl·lica. Tenia els dits tacats de tinta roja i negra i les dents grogues de tabac. No duia barba ni mostatxo, però aquell matí no s'havia afaitat. Vestia una roba còmoda que semblava vella perquè estava donada i destenyida.

-Diu que voleu parlar amb mi.

-Sou el Mestre Racional, potser? —en Teixidor.

-El mateix. Josep Canyelles, Mestre Racional de la Generalitat de Catalunya.

-Aquí el mestre Dupont, expert comptable i jo, Jaume Teixidor, lletrat. Ara aviso l'honorable Miquel Mora, que vol ser present a la reunió.

Es van reunir al despatx interior, el d'en Miquel. Fetes les salutacions, ell va encetar la el tema:

-Ens arriben notícies en el sentit que el funcionament d'aquesta àrea és, com us ho diria, manifestament millorable.

-Honorable...

-Digueu-me Dom Miquel. És curt i precís.

-D'acord, honorable, ai, Dom Miquel.

-Endavant. Us escoltem.

-Aquí fem tot el que podem amb els migrats recursos disponibles. La guerra, ja sabeu...

En Miquel el va tallar:

-Les informacions que m'han arribat van en el sentit que abans de la guerra ja teníeu dificultats per atendre les obligacions monetàries de la casa.

-El problema no és nou, monsenyor. Les despeses tenen una tendència inveterada a créixer i en canvi els ingressos sovint no avancen al mateix pas. Es genera un decalatge que, de forma indefectible, produeix tensions de tresoreria.

-*Si vous permetez* —en Dupont, mirant en Miquel.

-Endavant, mestre Dupont.

-Cada any es confecciona i aprova un pressupost. Allà hi surten reflectits els ingressos i les despeses, i són equivalents. Com és que després no es poden pagar els proveïdors puntualment?

-Ja us ho he dit: les despeses creixen.

-Aquest creixement, quan n'hi ha, està previst al pressupost.

-Creixen més del previst.

-Esteu dient que el pressupost està mal fet?

-No he dit això.

-Sí que ho heu dit. Qui redacta el pressupost? No m'ho digueu. El redacteu vós.

-L'aprova el plenari de la Generalitat.

-Però el redacteu vós.

-Sí, és clar.

-I, pel que dieu, les despeses no s'ajusten a la realitat.

-Els ingressos...

-A veure, mestre Canyelles. Les despeses s'han d'adir amb els ingressos. Si els ingressos no creixen, o creixen menys, les despeses s'han de reduir, s'han d'adaptar al pressupost, però sobretot, a la realitat. Han de quadrar.

-De vegades es preveuen uns ingressos que després no es materialitzen o ho fan més tard.

-Precisament, mestre. Això és cert i passa sovint. Però quan passa, cal tancar parcialment l'aixeta de les despeses per compensar. Altrament estirem més, com se sol dir, el braç que la màniga. Si els ingressos no hi són tots, pel motiu que sigui, no podem seguir despenent com si res. Si ho fem, generarem un dèficit i si ho continuem fent, el dèficit anirà creixent i acabarà essent un monstre. Tenim un monstre, mestre Canyelles?

-Decididament no. De cap manera. Jo controlo la despesa minuciosament.

-En aquest cas, no entenc el perquè dels retards en els pagaments.

-L'administració de la Generalitat és una tasca molt complexa. Hem d'atendre un munt d'obligacions, salaris, compres, serveis, interessos bancaris...

-Sí, sí, és clar, però això no explica els retards. Aquí al costat hi ha una oficina amb una plèiade d'escrivents. Què fan tot el dia aquests senyors?

-Treballar. No se'ls pot demanar més.

-Però potser no poden prou, o no en saben prou, o no volen prou.

En Miquel va intervenir:

-Vejam, mestre Canyelles, resumint, una de dues: o no hi ha diners, o hi ha una mala gestió dels diners. Això és el que hem d'esbrinar i tot seguit ens hi posarem. Espero que podrem comptar amb la vostra lleial col·laboració.

-És clar.

-Molt bé. Mercès. Per avui ja hem acabat. D'ara endavant ens veurem sovint.

Quan es van quedar sols, en Miquel va demanar:

-Què en penseu?

En Dupont:

-Amaga l'ou. No diu la veritat.

En Teixidor:

-Permeteu-me que faci una mica d'advocat d'aquest home. De vegades, i ho sé per experiència, els polítics fiquen la mà a la confecció del pressupost. Els interessa enquibir-hi unes despeses i, per quadrar els números, obliguen a inflar els ingressos. Ja costa que els ingressos previstos es generin i cobrin. Els imaginaris, mai.

En Dupont:

-El de Mestre Racional és un càrrec de gran categoria, hauria de saber parar els peus als polítics frívols i fer-los veure que, amb els números, ni s'hi juga, ni s'hi poden fer miracles. No s'estiren.

-Sí, però de vegades el Mestre Racional rep pressions molt fortes i no sap com fer-ho per negar-s'hi.

En Miquel:

-Esteu pensant amb pressions de dalt de tot?

-No dic que sigui el cas, però una guerra genera uns costos immensos. Siguem prudents a l'hora de jutjar aquest senyor.

En Dupont:

-Amic Jaume, si un dia faig alguna malifeta us voldré com a advocat defensor.

En Teixidor:

-I jo us defensaré amb ungles i dents, però més val que no ho feu.

-*Dommage, mon ami*, ara que estava pensant en assaltar un banc.

En Miquel:

-Heu esmorzat? Què tal si sortim i que ens toqui una mica l'aire?

A la Plaça de Sant Jaume hi feia un solet que enamorava i a la cantonada del carrer de la Llibreteria hi feien un cafè aromàtic capaç de ressuscitar un difunt.

17

-Potser sí que fas més bona cara d'uns dies ençà.

-Ja t'ho vaig dir, mare, que amb aquest canvi de destinació milloraria el meu estat general. No és que em manqui la feina ni tampoc els maldecaps, però és una altra cosa, i tinc un magnífic ajudant, que es diu Dupont, que és qui carrega més responsabilitat perquè és el que hi entén més. Afortunadament, és un esperit molt tranquil. Té una muntanya de feina, però mai no es posa nerviós. Ell va fent, va fent, sense parar. No hi ha res

com envoltar-se de persones capaces i confiar en elles delegant-los part de la feina. Després ens trobem i ho posem tot en comú. Dóna gust.

-Se't nota. Ara saps que et manca, xiquet?

-Uf. Tantes coses...

-Una doneta.

-Apa, mare, ja sabeu que des d'aquella desgràcia no he pensat més en aquestes coses.

-Precisament, fill, ja és l'hora que hi pensis. T'estàs fent gran i no tens altra família que jo, pobra de mi, que ja vaig per vella xaruga. Això no pot ser. Has de cercar una bona noia, que t'estimi, que et compregui, que et faci costat, i que faci créixer la família.

-No ho sé, no ho sé... estic tan atrafegat...

-Miquel, no t'hi encantis, que vull ser àvia, jo!

-Mireu, mare, aquestes coses han de venir soles. Hom no pot sortir a la plaça a cercar una dona com si fos un article que es pot trobar a la fira. Tampoc tirant la canya a veure si alguna pica. Ha de venir rodat: coneixes algú, li trobes bones qualitats, t'atreu, penses que tal vegada, que potser, que ben mirat per què no... i si aquesta persona sent el mateix, paf. Ja hi som. D'una forma natural, espontània.

-Però Miquel, com vols conèixer algú si vas de casa a la feina i a la inversa, i a la feina tots són homenots? Has de fer una mica de vida social, home.

-Vida... social?

-Sí, Miquel, anar a festes i a celebracions, a concerts i al teatre. No em diguis que a Barcelona no hi ha vida cultural i social perquè en va plena. Has de sortir.

-Mireu, mareta, sempre m'heu aconsellat bé i aquest cop també us faré cas. Potser sí que ha arribat l'hora de passar pàgina. Els diumenges, en lloc de tancar-me a casa, sortiré a prendre l'aire, em faré convidar, assistiré a actes socials i coses així. I si per casualitat salta la llebre, no li posaré barreres. Esteu contenta, ara?

-Més del que t'imagines. T'estaves tancant en tu mateix i hauries acabat com un... un... un misantrop.

-Apa, com les gasteu.

-M'ha quedat bé això de misantrop, eh?

-Bocabadat estic.

La majoria de les queixes que arribaven al departament de Tresoreria eren per retards en els pagaments de les factures de compres i serveis. Els sous es pagaven puntualment, això en Miquel i els seus col·laboradors ho podien corroborar, però en canvi els subministradors estaven molt indignats i no els mancava raó. Entre el lliurament d'un gènere o la

prestació d'un servei i el seu cobrament passaven molts mesos, sovint més d'un any.

Aquell desordre tenia conseqüències: alguns proveïdors havien deixat d'atendre les comandes de la Generalitat. Algun fins i tot havia hagut de plegar el negoci per fallida: ell havia pagat els seus treballadors, havia adquirit primeres matèries i després trigava tant a cobrar el producte lliurat que, quan finalment li arribaven els diners, ja era tard. D'altres no havien tallat el subministrament, però amenaçaven amb fer-ho si no es posava remei a aquells retards tan exagerats. Finalment, els més potents continuaven atenent les comandes de la Generalitat, però a un preu més alt per compensar la morositat.

Com a resultat, la Generalitat tenia problemes per proveir-se d'allò que necessitava i, el que rebia, ho pagava més car que qualsevol altre comprador. No podia ni tan sols queixar-se de l'increment de preus perquè el subministrador l'amenaçava: això o res.

La prioritat d'en Miquel i els seus col·laboradors era esbrinar si aquells retards es devien a la manca de recursos, a una mala administració dels recursos disponibles, a la manca de diligència dels funcionaris, a una combinació de tots tres factors o, pitjor, a alguna fuga continuada.

Jean Dupont, pel seu ofici, ja coneixia el sistema comptable de la Generalitat. No havia adoptat el sistema de doble partida ideat per l'italià Luca Pacioli ja feia prop de dos-cents anys i emprada per molts mercaders, sinó que s'aferrava a una comptabilitat primitiva dita "de caixa": les entrades eren els cobraments, generalment procedents d'impostos i taxes; i les sortides eren els pagaments: sous, subministraments, serveis rebuts i interessos bancaris.

El mestre Dupont va prendre personalment la immensa tasca de fer una inspecció meticulosa dels comptes, el que avui se sol conèixer com una auditoria interna. Per agilitzar la feina hauria hagut de demanar la col·laboració d'un parell d'escrivents, però no se n'acabava de refiar. Què passaria si, per corporativisme o per cobrir-se, feien la vista grossa, tapaven errors o, encara pitjor, alguna martingala? De manera que treballava sol, encauat al despatx que compartia amb en Teixidor. Aquest, ara més lliure que quan estava destinat a Justícia, el descarregava de feina repassant llibres i posant un punt a les pàgines on alguna cosa li cridava l'atenció.

El primer que va veure en Dupont era que als apunts de pagament de factures hi constava el destinatari i el concepte, però no la data de la factura. Per tant, no se sabia quan havia estat emesa ni quan havia arribat. Podia ser del dia abans o d'un any abans.

Només hi havia una manera d'esbrinar-ho i era anar a l'arxiu a cercar les factures. Aviat està dit: l'arxiu era un altre model de desorganització. En

teoria les factures estaven arxivades per ordre alfabètic dels subministradors i per ordre de recepció, de manera que la de sobre era la més recent, però no hi havia un criteri clar, o respectat, de manera que unes estaven arxivades segons el cognom del subministrador, però d'altres estaven pel nom. Quan el cognom anava precedit de la partícula “de”, algunes factures obviaven aquest detall i estaven pel cognom, però d'altres anaven a parar a la “D”. Així, una factura emesa per un tal Joaquim de Queralt tant podia estar arxivada a la “J” com a la “D” com a la “Q”. Sovint estaven repartides entre les tres lletres i agrupar-les era una tasca titànica. Per empitjorar-ho, algunes no apareixien enlloc. Aparentment s'havien extraviat. Quan passava això, calia contactar amb el subministrador i demanar-li que en fes un duplicat. Com que els subministradors estaven cremats pels retards en els pagaments, rondinaven, els costava complir i, si ho feien, era amb l'esperança que servís d'alguna cosa.

En paral·lel, en Miquel s'entrevistava amb els proveïdors més importants per conèixer la situació des del seu punt de vista, dir-los que ell i els seus col·laboradors eren conscients del desgavell, que estaven treballant intensament per posar ordre i demanar-los una mica de paciència, perquè la feina no era cosa d'un dia. Va rebre protestes, lamentacions i fins i tot algun improperi, i no va aconseguir injectar confiança en subministradors que estaven molt alterats i que aprofitaven l'entrevista amb el Miquel per abocar-li a sobre tota la indignació acumulada amb l'afegit que, fins aquell moment, ningú no els havia volgut escoltar.

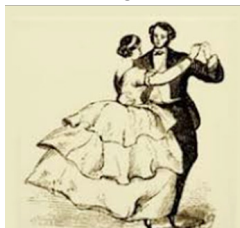
Ell s'ho agafava amb paciència, sabent que aquelles persones tenien raó, però no s'hi angoixava perquè sabia que la mala situació en que es trobaven no era culpa seva i que, ben al contrari, estava treballant per posar-hi remei.

El pobre Dupont acabava la jornada amb els ulls vermells i abans de sortir cap a casa se'ls refrescava amb l'aigua del gerro. Els escriptors tenien bona lletra, era un requisit *sine qua non* per entrar a la Generalitat, però així i tot, alguns la feien menuda i d'altres un xic enrevessada. N'hi havia que havien desenvolupat un, diguem-ne sistema, d'abreviar l'escriptura. Per exemple, tendien a substituir els dígrafs amb una marca a sobre o a sota la lletra, així, “ss” esdevenia “s”. Alguns es menjaven vocals, escrivint “ls” en lloc de “els” o “les” i “d” per “de”. De vegades feien servir abreviatures inventades. Molts s'estalviaven els punts sobre les “i” fins a l'extrem que per dir d'algú que era meticulós deien d'ell “que posa els punts sobre les is”. Hom s'acostumava a aquestes particularitats, però de moment feien perdre temps.

Malgrat tots els entrebancs, el mestre Dupont començava a tenir una vaga idea de conjunt del que estava passant en aquell departament. No volia dir res per no precipitar-se.

-Dom Miquel, Jaume, quan ho tingui clar faré l'informe que toca fer, per escrit. Mentrestant, no m'estireu la llengua, si us plau. Em falta fer un darrer escrutini que pot confirmar o desmentir la meva hipòtesi. No em voldria equivocar.

18

-Mare, quan de temps fa que no heu anat al teatre? Potser mai.

-Ara et sorprendré, xiquet. Quan ton pare i jo ens vam casar vàrem passar un quants dies a Barcelona, a l'hostal Princesa, del carrer de la Princesa, i sí, una tarda assistírem al teatre. Ja no recordo què feien ni de què anava, però ens va agradar i vam dir que ho repetiríem. Tanmateix, no ho vam fer.

-Us agradaria tornar-hi?

-És clar, i tant que m'agradaria.

-Ja m'ho pensava. He comprat dues entrades per diumenge vinent. Fan una obra d'un italià que es diu Claudio Monteverde i que s'anomena... a veure, deixa-m'ho mirar, això, *Orfeo e Euridice*. Me l'han recomanat. Diuen que és una mica trista, però que és molt bona i que aquest Monteverde o Monteverdi, com es digui, és molt famós.

-Ui, què bé. Ara hauré de pensar què em poso. Al teatre no s'hi pot anar amb quatre parracs.

-Si no trobeu res a l'armari que us agradi, compreu-vos roba nova i estreneu-la. Ara ens ho podem permetre.

-Mira, potser sí que ho faré.

Arribat el diumenge, la Marieta, estrenant vestit, sabates i xal i en Miquel endiumenjat com si fos Nadal, van anar de bracet fins al Teatre Principal. En Miquel:

-No sé perquè l'anomenen Principal si no n'hi ha d'altre.

I ella:

-Potser perquè si un dia n'obren un altre no li puguin posar Principal. El nom ja estarà agafat.

-Mare, mai no deixeu de meravellar-me.

Un acomodador vestit de gala els va acompanyar a les seves localitats i al cap d'uns minuts, que es van fer llargs, es va aixecar el teló. A en Miquel, i segur que també a la Marieta, els va sorprendre que els actors no parlaven: cantaven amb l'acompanyament d'una colla de músics mig amagats. Si els actors estaven alegres, cantaven; si s'estimaven, cantaven; i si estaven tristos, també cantaven, tot ho deien cantant. Una cançó que deia "Che faró senza Euridice" va emocionar la Marieta. Tot era molt estrany, però sonava bé i amb un no res es van trobar que arribava l'entreacte.

Tothom sortia en direcció al *foyer* i ells, per no ser menys que els altres, també. L'anomenat *foyer* va resultar que era una sala gran amb el sostre molt alt, amb finestrals a la banda del carrer i miralls a les parets. Resseguint les parets, una filera de cadires, al mig, res, i a un extrem, un taulell on uns cambrers mudats servien pastissos i begudes.

La Marieta va ocupar una cadira i en Miquel anava a seure al seu costat, però ella el va aturar:

-Ara em vindria de gust un pastís i una infusió. Poniol, si en tenen.

-Ja hi vaig.

En Miquel va travessar la sala sense pressa, aprofitant per observar l'ambient. La majoria dels assistents eren parelles d'edats diverses. Molts d'ells estaven drets conversant en petites rotllanes. Es saludaven i semblaven contents de veure's. Les cadires estaven ocupades per les persones més grans, sobretot senyores, i també per noies joves, molt joves, com de setze o disset anys, acompanyades pels seus pares, en actitud, com ho diria? Expectant potser? Hi havia pocs nois joves. Pobres, en temps de guerra tenien altres ocupacions menys divertides que anar al teatre. Molts d'ells eren als camins, camps i boscos barrant el pas a les tropes castellanques que maldaven per avançar cap a Barcelona. Alguns, malauradament, ja eren enterrats de qualsevol manera en qualsevol marge. Altres es refeien als hospitals. Aquell pensament li va fer mal a en Miquel: uns divertint-se al teatre i d'altres, la flor de la joventut, jugant-se la vida, matant, morint i embrutint-se en una guerra tan absurda com totes. Com si entre gent civilitzada els conflictes no es poguessin arreglar a l'entorn d'una taula de conferències. Gent civilitzada? Potser no tant, i aquell devia ser el nus del problema. La ciència i la tècnica avançaven a poc a poc, però alguns avenços, com les armes de foc, només servien per matar més gent amb menys temps. L'eficàcia al servei de la barbàrie, de la mort.

En arribar al taulell en Miquel es va trobar que hi havia cua. Parelles o senyors sols que segurament anaven a encarregar alguna cosa per la muller. Just davant seu hi havia una jove dama que, aparentment, anava

sola. La va observar amb ull crític sense que ella se n'adonés. Era una dona alta, gairebé com ell, o sense el gairebé, garrida, vestida amb senzilla elegància, sense afectació. Aparentava uns trenta anys, potser una mica més, però ben portats. Duia un collaret gens ostentós i cap anell. Quan li va tocar el torn, va demanar un pastisset de cabell d'àngel i un poniol.

-Si us plau, que siguin dos de cada –va aprofitar en Miquel.

Ella, sorpresa per la intromissió, es va girar i en Miquel:

-Perdoneu-me, misenyora. Ho he fet per guanyar temps. Va una mica lenta aquesta cua.

-Sí, prou que ho veig. Només hi ha dos cambrers i la feia se'ls acumula.

Un dels dos cambrers es va posar a preparar les infusions. I en Miquel, per dir alguna cosa:

-És bo aquest pastisset que heu demanat?

-Segur que sí. Aquest *buffet* el serveixen de Can Vives i allà tot el que fan és de qualitat.

-No m'he presentat: Miquel Mora.

-Elisabeth Jardí.

-Quin nom més bonic! Ai, perdó, se m'ha escapat. Això és el que se sol dir a les criatures petites.

Ella va riure. Tenia un riure franc, gens afectat, que sonava com un picarol.

-I jo ja no sóc cap criatura, oi?

En Miquel, descol·locat, no sabia com sortir-ne i a ella el seu astorament li feia gràcia.

-No patiu, monsenyor. Ja ho sé que tinc un nom bonic. M'ho diu tothom.

El cambrer es va acostar amb una petita safata on duia els pastissos i les dues tasses de poniol.

-Es pensa que anem junts –va comentar ella, rient altra vegada, i aquest cop en Miquel va ser més oportú:

-No anem pas separats.

Ara fou ella qui es va quedar sorpresa.

-Em permeteu que us convidi? –en Miquel, aprofitant la pausa.

-Heu vingut sol? Són per vós el pastisset i la infusió?

-Per la meva mare. Si em feu l'honor d'acompanyar-me us la presentaré.

Ella se'l va quedar mirant tot aixecant una cella. Què volia aquell home? Tanmateix, un home que et vol presentar sa mare no sembla que vagi amb males intencions, almenys d'entrada.

-Ben mirat, per què no?

Van travessar la sala sortejant els petits grups fins a trobar la Marieta. Quan els va veure arribar se li va il·luminar la cara.

-Mare, us presento dona Elisabeth Jardí.

-Estic encantada, misenyora. Us coneixíeu? –la Marieta.

-Ens acabem de conèixer i per mi és un honor saludar-vos –l'Elizabeth.

-Em dic Maria, però tothom em diu Marieta.

La Marieta estava feliç abans d'hora. Allò podia no ser res, una trobada circumstancial sense continuïtat. Assenyalant la cadira buida del costat va oferir:

-Seieu, doma Elizabeth.

Ella va seure, va agafar la safata que duia en Miquel i la va oferir a la Marieta amb un gest gentil. En Miquel es va quedar dret al davant. La Marieta volia saber més coses.

-Si no és indiscreció, heu vingut sola?

L'Elizabeth va fer una petita rialleta un xic amarga.

-Tothom em demana el mateix. La societat no accepta que una dama vagi sola al teatre i pensa... que no és una dama.

La Marieta es va esvalotar.

-De cap manera! Déu me'n guardi de pensar una cosa així. Només era curiositat. Ara em sap greu haver dit res. Parlo massa. Excuseu-me si us plau.

-Excusada. La pregunta és pertinent i, per tant, mereix una explicació. Vaig perdre el meu marit aviat farà sis anys. Després del dol em vaig plantejar que tancar-me a casa no tenia sentit. M'agrada la música, també el teatre, sortir a passejar i, fins i tot, viatjar una mica. Per què no hauria de fer-ho? Perquè alguns em miren malament? Perquè parlen a la meua esquena? M'importa ben poc. Si sabessin què penso jo d'ells...

Ara fou en Miquel, poc procliu a la hilaritat, qui va riure. Aquella noia era tremenda. Tenia personalitat, sabia què volia i ho feia, passant de prejudicis i de restriccions estúpides. Era trempada i sabia caure bé. Ell encara no n'era conscient, però estava embadalit.

Va sonar una campaneta. Començava el segon acte. Cadascú va anar a seure on li tocava i a en Miquel li va doldre separar-se de la nova coneixença. Es va passar la resta de la funció mirant de reüll la localitat de l'Elizabeth i, a diferència del primer acte, ara l'espectacle se li feia llarg. Només esperava el final per anar a trobar la jove dama. Potser no tan jove, però de l'edat adient, atesa la seva.

Quan va caure el teló i van sonar els aplaudiments, la Marieta:

-Au, ves-hi, xiquet, no sigui que se t'escapi barrejada amb la multitud.

En Miquel no s'ho va fer repetir. Es va situar al darrera, al costat de la porta per on la dama havia de sortir. Ella el va veure allà palplantat i li va regalar un somris. Van sortir junts al vestíbul. Ella:

-I la vostra mare?

-Ja ve. Només que camina més lentament.

-Però l'heu deixat sola –una mica enfadada.

En Miquel no li volia dir és ella qui m'ha esperonat. Tampoc que ho hauria fet igualment. Va decidir dir la veritat.

-No us volia perdre de vista entre tota aquesta gernació. Per això he fet guàrdia a la porta.

Ella no va dir res. Ell va continuar, anava llançant:

-Us faria res que us acompanyéssim un tros pel carrer? Fins al portal de la vostra casa, potser?

-Què dirà la vostra mare?

-Ep. Sóc aquí, Elizabeth.

L'Elizabeth:

-Em sembla que no és el millor moment per acompanyar-me. Fóra molt casual que anéssim en la mateixa direcció i, a més, se'm fa tard.

En Miquel, amb la boca seca com un adolescent:

-Ens tornarem a veure?

-Això depèn.

-De què depèn?

-De vós.

-Si sabés la vostra adreça...

-Coneixeu el carrer de l'Argenteria?

-És clar.

-La primera casa si hi entres per dalt, a mà esquerra. La planta principal.

-Quan?

-A veure... posem... diumenge vinent?

-A quina hora?

-Vejam... a mitja tarda o una mica abans, però si no us va bé no passa res.

-Sí que m'anirà bé.

Es van acomiadar. La Marieta prement la mà enguantada de l'Elizabeth, ella amb una graciosa inclinació de cap i en Miquel amb una reverència.

I així fou com tres habitants de la ciutat de Barcelona se'n van anar cap a casa una miqueta més feliços del que eren quan n'havien sortit.

19

En Dupont va anar a trobar el Mestre Racional.

-Mestre Canyelles, necessito la clau de la caixa forta. Ara toca fer arqueig.

-Impossible. La clau de la caixa forta és sagrada. Només la tinc jo, per raó del meu càrrec. No la té ni el president de la Generalitat.

-Molt bé, en aquest cas acompanyeu-me i obriu la caixa perquè pugui examinar el seu contingut.

-De cap manera. Només jo hi accedeixo. Ningú més. Mai.

-Si teniu por que prengui alguna cosa no us mogueu del meu costat. Millor encara, ajudeu-me a fer l'arqueig i així controlareu l'operació.

-Traieu-vos-ho del cap. La caixa forta és responsabilitat meva, personal, única i intransferible.

-Tanmateix, ara cal fer arqueig.

-Si tanta pressa us corre, m'ho demaneu per escrit i el faré jo. De fet, el faig un cop per setmana.

-D'acord, fem-ho així: vós feu l'arqueig i jo hi sóc present, sense tocar res.

-Tampoc. Quan faig arqueig no vull gent mirant.

-Per què?

-Perquè ningú n'ha de fer res del contingut de la caixa.

-Mestre Canyelles, jo sí que n'he de fer res. Estic preparant un informe i l'arqueig en forma part inseparable. Vàreu dir que col·laboraríeu. On és la vostra paraula?

-Si no us agrada us haureu d'aguantar. Conversa acabada.

En Dupont, molest, no va tenir altre remei que explicar-ho al seu cap.

-Em sap greu, dom Miquel, però l'arqueig és imprescindible. No tenim ni idea de què hi ha a la caixa i l'informe sense aquesta variable tan important no tindria cap valor.

-Anem-hi.

Quan el mestre Canyelles els va veure arribar amb pas decidit va adoptar una actitud defensiva.

En Miquel:

-Ara, agafareu la clau de la caixa forta, ens hi acompanyareu, l'obrireu i no us moureu del nostre costat fins que hàgim acabat.

-No...

-ARA!!!

El cop de puny sobre la taula va retronar tan fort que la majoria dels escriptors es van aixecar, esverats, a veure què passava.

En Canyelles, vermell com un tomàquet, va sortir precedint la petita comitiva davant les mirades atònites de tots els funcionaris.

-La clau!

-Les porto a sobre.

Van baixar a la planta baixa i d'allà al soterrani. En Canyelles va agafar un canelobre i va encendre les quatre espelmes. A continuació va obrir la sivella del seu cinturó i en va extreure un clauer que penjava d'una anella. Amb una clau va obrir una porta ferrada que donava a una avantsala; una segona clau va obrir una reixa i van entrar a la cambra on, encastada al mur hi havia la caixa forta de la Generalitat. Al mig de la cambra hi

havia una taula llarga i unes balances de precisió. La fortor d'humitat i de soterrani tancat era intensa. Hi feia un fred que es ficava als ossos.

-Obriu.

En Canyelles, fent cara de gos, amb una tercera i una quarta clau va obrir la caixa, que era gran com un armari rober.

-Aneu traient-ho tot i aneu posant-ho sobre la taula, ben posat.

-Això no quedarà així —en Canyelles, amb ressentiment.

-Ja us dic jo que no —en Miquel.

En Canyelles va anar posant monedes de diferents valors sobre la taula, fent piles. Hi havia doblers d'or, molts; d'argent, més encara; també moneda fraccionària de coure i monedes que en Miquel no havia vist mai. Devien ser estrangeres. A continuació, va treure barres d'or, un bon nombre, amb el pes i la llei gravats a sobre. Finalment, d'un altre prestatge en van eixir documents notariais, títols de propietat, pagarés, bons de deute públic i contractes de tota mena. La taula era gran però va costar enquistar-ho tot.

-Tenim feina —en Dupont.

-Si ens hi posem tots tres ho enllestirem aviat —en Miquel.

En Miquel i en Canyelles, que semblava un quisso apallissat, anaven comptant i apilant i en Dupont prenia nota detallada de tot. En acabat, van anotar l'essència del contingut dels documents. Finalment, en Canyelles ho va tornar a ficar tot a la caixa, ben posat, va tancar i, en sortir a la superfície amb les mans balbes i els peus glaçats es van adonar que el sol ja anava a la posta.

El resultat del recompte va confirmar la hipòtesi que, des de feia dies, voltava pel cap del mestre Dupont: la Generalitat no era pobra, la Generalitat no tenia problemes de tresoreria, malgrat la situació bèl·lica. La Generalitat disposava de recursos suficients per cobrir les despeses corrents sense problemes. Només que, per haver anat endarrerint els pagaments, per deixadesa, o potser deliberadament, els deutes s'havien acumulat d'una manera escandalosa. Calia establir un sistema per liquidar tot el pendent de forma esglaonada.

La bona notícia era que no mancava res: la comptabilitat quadrava amb l'arqueig. En Canyelles era un pèssim administrador, però no era un lladre.

-Per què? —li disparava en Miquel, indignat.

-Jo miro per la casa —en Canyelles.

-Generar mala imatge a la societat, anar mal servits i comprar-ho tot més car és mirar per la casa?

-Als mercaders se'ls ha de collar, si no s'avicien. Que s'esperin, que, després de tot, ells van de cara al negoci.

-Negoci dieu? Alguns han hagut de plegar perquè els heu arruïnat; altres es neguen a vendre'ns perquè no els surt a compte i altres, sí, fan negoci

venent-nos més car del que toca. Què bé, oi? D'això en dieu una bona administració?

-Sempre ho he fet així i fins ara ningú...

-Exacte, Canyelles, fins ara. A partir d'avui, si seguïu en el càrrec, fareu les coses tal com us manarem, fil per randa.

-Us recordo que sóc el Mestre Racional, director i principal responsable...

-D'aquest desastre! Prou! Ja serà molt que no aneu a parar al carrer.

-Parlaré amb el president.

-Feu-ho. No us n'estigueu i després m'ho expliqueu.

20

En Dupont va elaborar un pla i en Miquel el va aprovar: d'ara endavant, cada vegada que arribés una factura d'un proveïdor se n'hi pagarien dues: aquesta i la més antiga de les pendents. D'aquesta manera el deute amb els creditors s'aniria eixugant de forma suau, fins a desaparèixer. En Miquel es va reunir amb els principals subministradors per segona vegada i va fer-los aquesta proposta. Trobant-la raonable, tots la van acceptar. En Dupont ho va fer amb la resta de proveïdors i la pau financera es va anar restablint de forma progressiva. Van vigilar de prop en Canyelles per assegurar que complia les ordres rebudes. Ell, si es va entrevistar amb el president, no en va treure res perquè es va captenir fins i tot amb suavitat. Al cap d'un any, sense ròssecs antics, la Generalitat pagava les compres i serveis dins d'un termini no superior a un mes. Aquell hàbit comportava un premi: els artesans i comerciants competien per tenir la Generalitat de client i els preus havien evolucionat a la baixa, generant uns bons estalvis. El president Bernat de Cardona va citar en Miquel Mora al seu despatx. Ell hi va anar amb aprensió, pensant amb quin ciri trencat li sortiria ara el seu cap, sempre tan tibet i desagradable.

-Passeu i seieu, honorable –el va saludar el president en veure'l entrar. Mai li havia dit honorable, ni dom, ni mestre, ni monsenyor. Només Miquel i encara amb displicència i ara, de sobte, el tractava d'honorable i el feia seure en la seva presència.

-He sabut que no solament heu posat ordre a l'aparell jurídic, sinó també a l'administració de la Generalitat, i que això ha reportat estalvis importants a la nostra tresoreria.

En Miquel no deia res. Pensava a veure per on sortirà, ara.

-He de reconèixer que m'havia equivocat amb vós. Valeu més que no em pensava i no em reca de dir-vos-ho. Us felicito per la vostra labor i voldria recompensar d'alguna manera el vostre esforç. Digueu-me, què voleu?

-Molt honorable president, per mi no vull res, només us demano que us mireu amb bons ulls les noves propostes que us aniré presentant.

-I a mi em plaurà fer-ho si són del meu gust.

-Jo m'esmerçaré perquè siguin positives i d'interès general.

-Hi compto. Us podeu retirar, honorable, i no defalliu, que aneu per bon camí. Catalunya necessita gent com vós.

En Miquel Mora hauria ballat un minuet pel passadís si no fos que no se li esqueia a un diputat i que, a més, no tenia ni idea de com es ballava.

21

A França, el descontentament dels Parlaments Regionals i de la noblesa, que veien com les seves atribucions i privilegis anaven desapareixent de mica en mica per concentrar-se a les mans d'una monarquia cada dia més absolutista i autoritària, va provocar aldarulls tant a París com arreu del territori.

Per complicar més la situació, la corona va crear nous impostos que van ser molt mal rebuts i considerats injustos i abusius. La monarquia s'embolicava en guerres i despeses sumptuàries i, al mateix temps, escanyava els Parlaments Regionals, els terratinents –nobles rurals-, la incipient indústria, i el comerç.

Les protestes es van radicalitzar i van baixar al carrer perquè, de retruc, la pagesia i els habitants de les ciutats en pagaven les conseqüències. Al final, sempre és el poble pla qui surt perdent amb els conflictes dels de dalt i qui rep les males conseqüències de problemes que no ha ocasionat. Una colla de pastors, hàbils amb la fona, en francès *fronde*, van caure sobre París i es van dedicar a llançar pedres sobre els vidres de les finestres, començant per les del palau reial. La guàrdia reial va sortir a perseguir-los i va massacrar tots els que no van córrer prou per salvar la pell; un fet desgraciat que va acreïxer el descontentament popular. Per la seva banda, la noblesa va saber treure partit d'aquella indignació i també de la misèria causada per unes males collites i va organitzar

milícies formades per pagesos pobres, les quals, en algunes ocasions, es podien considerar petits exèrcits. Quan la situació va ser prou madura, aquells petits, però nombrosos exèrcits, coordinats pels nobles rurals, es van aixecar en armes contra la monarquia i van iniciar una guerra civil coneguda com la Guerra de la Fronda; per la *fronde*, que, curiosament, havia estat la primera arma utilitzada.

La corona francesa es va veure obligada a treure l'exèrcit al carrer per fer front a la revolta, però bona part de les forces armades estaven empantanegades lluitant contra Felip IV de Castella. Curt d'efectius, l'exèrcit gal va retirar una part de les tropes de Catalunya, afeblint la defensa catalana.

22

Hospital de la Santa Creu

El diumenge següent, en Miquel, havent dinat, es va preparar per sortir. La Marieta va passar revista de la roba, el calçat i el pentinat del seu "xiquet" i li va desitjar sort i bon encert.

-Els negocis del cor no són pas menys importants que els de la Generalitat i afecten el teu futur per bé i per mal, segons com els sàpigues portar. Sigues prudent, però també una unça agosarat. Sigues sincer, sigues honest, no et vantis, però no t'humiliïs davant seu. Sigues natural, sigues tu.

En Miquel va sortir de casa fet un pinzell i es va dirigir a bon pas cap al carrer de l'Argenteria. En una cantonada hi havia una noia grassoneta de pell morena que venia clavells.

-Compreu clavells, que són les flors de l'amor! Clavells, cavaller, clavells per la vostra estimada! –cantava.

En Miquel s'hi va apropar.

-Mireu, mireu, quins clavells i quina olor que fan: blancs, vermells, quins us agraden més?

Un pocasolta que passava va escridassar la noia:

-A veure si t'aprimes una mica, mossa, que sembles una bola de greix.

-Calla tros d'ase! –ella-. Estic pleneta i formosa, i perquè sóc formosa em dius grassa. Au, vés a pasturar! –i canviant de to- quins us agraden més?

-Mmmm. Els blancs.

-Bona tria. Una dotzena, cavaller?

-Sí, una dotzena.

En Miquel se'n va anar carrer enllà amb el pom de clavells. Quan va arribar al portal de l'Elizabeth es va trobar ridícul amb aquell pom de flors a les mans. Potser ella se'n riuria. A sobre, només eren clavells. Ni roses, ni dàlies, ni lliris, ni gladiols, només clavells. Poca cosa per l'Elizabeth. Però no en tenia d'altres.

-Què faig? Els llenço? Però on? No estaria bé que tot un diputat llencés flors pel carrer. Ai, si us plau, com sóc! Me les he hagut amb generals francesos, amb mestres racionals poc racionals i amb creditors aïrats, i ara estic fet un embolic de pensar que no sé què fer amb uns clavells. Prou, ja està decidit. No els llenço. Si no li agraden, ja els llençarà ella.

El portal era gran, de fusta massissa i estava tancat. Hi havia una portella incorporada, amb un picaporta de ferro que imitava una mà humana. L'Elizabeth havia dit que vivia al principal. Quants cops havia de donar perquè ella es donés per al·ludida?

-Provaré sort.

Va agafar el picaporta i va donar un cop fort.

Silenci... silenci... silenci. Inseguretat, nervis, frustració, boca seca.

-Potser no hi ha ningú. Potser ha oblidat la cita. Potser he trucat a un altre pis.

Croc!

La portella es va entreobrir.

En Miquel va entrar al vestíbul. Era gran, amb el sostre de volta cobert de pintures representant escenes bucòliques. L'atri donava a un pati quadrat i del fons n'arrencava una escala de pedra. De la caixa de l'escala en penjava una corda de cànem que, passant per anelles i resseguint el mur, anava a parar a la portella i l'obria tibant un pestell.

La veu de l'Elizabeth, des de dalt:

-Als vostres peus, misenyora.

-Bastant més avall, monsenyor.

-Era una manera de dir.

-Baixo tot seguit.

Ja devia estar a punt, perquè aviat es va sentir el repicar d'uns talons a l'escala.

L'Elizabeth va aparèixer amb un franc somriure de benvinguda. Si al teatre anava de blanc, en aquesta ocasió s'havia posat un vestit blau turquesa, un xal estampat amb motius florals i una mena de *béret* inclinat cap a la dreta, també blau, a joc amb el vestit.

En Miquel va fer una reverència i li va oferir el ram de flors. Ella el va acceptar amb bona cara i les va olorar.

-Mmmmm. M'encanta la flaire dels clavells. És alegre, fresca i bona, fan

olor de net. Sabeu què? Els pujaré a dalt i els posaré amb aigua. Serà un moment. Espereu-vos aquí.

En Miquel va pensar que no l'havia convidat a pujar perquè no quedaria bé que algun veí veiés un home entrant a l'habitatge de l'Elizabeth. Prou i massa que les males llengües parlaven d'ella, segons havia comentat al foyers del teatre.

No va trigar. En Miquel la veia apropar-se i trobava que caminava com si no pesés, com si no toqués de peus a terra. Però hi tocava, perquè les sabates feien toc toc toc. Duia un dels clavells agafat al vestit amb una agulla invisible.

Ella va obrir el portell llevant el pestell i van sortir al carrer. Ell es va recordar del consell de sa mare: prudent, però també un xic agosarat. Amb tota la naturalitat del món va demanar:

-On t'agradaria anar?

Era una pregunta aparentment molt senzilla, innocent, de cortesia, però contenia un tuteig. El tuteig era un pas de gegant, sobretot sense haver demanat permís prèviament, però a ella, si la va sorprendre, no va protestar. Fos com fos, el tuteig va quedar establert.

-Si et sembla bé, podríem anar a l'Hospital de la Santa Creu.

-Algun parent malalt? —es va precipitar ell.

-No, home. Fan un concert. Flauta de bec i clavecí. Pot ser interessant. T'agrada la música?

En Miquel, desconcertat, es va trobar ignorant, pagerol, mancat de finor, de món, de tot. La música. Què podia dir de la música? Un cop més va recordar els consells de la Marieta: sigues sincer, honest.

-És que no ho sé. No en sento gaire, no hi estic avesat.

-Mai no escoltes música?

-De jove, la música d'església, el gregorià, sí, sovint. Actualment, només, de vegades, els músics de carrer, tot passant i, no cal dir-ho, l'altre dia, al teatre.

-Què et va semblar el Monteverdi?

-Sonava bé. Cantaven bé.

-Ho veus? T'agrada.

-Ben mirat, sí. M'ho vaig passar molt bé, al teatre.

-És que en Monteverdi és un geni. S'ha inventat això de fer cantar els actors de tal manera que la funció és drama i concert al mateix temps. Una meravella. Espero que en faci més d'obres com aquesta.

-Sí, però... jo no ho deia pel Monteverdi.

L'Elizabeth va callar. L'al·lusió era ben clara.

En Miquel, mentre passejaven pel carrer del Call en direcció al de la Boqueria va pensar que ella encara no sabia qui era ell, a banda del nom,

i que ja era hora que la posés al corrent.

-Elizabeth, em dic Miquel Mora, passo dels quaranta, sóc de Castelldefels, on tinc casa i una mica de terra. Sóc diputat de la Generalitat de Catalunya. En aquests moments sóc el responsable del departament de Tresoreria. Visc amb ma mare vídua. No m'he casat mai. Què més t'agradaria saber de mi?

-Tot això ja ho sabia.

-Com...?

-M'he informat. M'agrada saber amb qui vaig a concert. M'ha cridat una miqueta l'atenció que no t'hagis casat. A la teva edat gairebé tothom té esposa i mainada.

-Hi ha una explicació. De jove festejava amb una noia de Castelldefels. N'estava molt, d'ella. Anàvem a casar-nos quan va emmalaltir. Va durar poc, pobreta. Una tragèdia. Vaig quedar molt afectat i em sembla que encara no m'he refet del tot d'aquella pèrdua. A més, tinc com una basarda. Ja sé que sembla una superstició i no sóc supersticiós, però penso si un dia decideixo passar pàgina i algú m'agrada podria tornar a passar el mateix i, si us plau, dues vegades no ho suportaria.

-Ara ho entenc. Em sap greu el que et va passar, però no està escrit enlloc que s'hagi de repetir.

-Ja ho sé. És una rucada per part meva, una feblesa i... mira, no ho sé, però em sembla que m'estic guarint.

Una altra indirecta, prou directa.

L'Elizabeth tampoc era partidària de perdre temps. Ella també es feia gran i si no treia profit d'una bona oportunitat, potser no se n'hi presentaria cap més. El fet de ser vídua no ajudava. Molts homes descartaven d'entrada casar-se amb una dama de segona mà. Volien donzelletes i, com més joves, millor, que de grans prou que se'n farien.

-Jo sóc barcelonina, filla de metge i em vaig casar amb un metge, deixeble de mon pare. Bons metges tots dos... dins del que cap.

-Del que cap?

-Trobo que hi ha ciències que han avançat molt: les matemàtiques, l'astronomia, la física, també la química progressa de mica en mica, però penso que la medicina està poc desenvolupada en comparació amb les altres. Els metges s'hi escarrassen, però ignoren l'origen de la majoria de les malalties i no saben guarir-les. La teva promesa, sense anar més lluny. Quanta gent jove mor com ella sense que ho puguin evitar? A mon pare i al meu home mai no els ho vaig dir, per no disgustar-los, però sovint penso que els metges, sovint, van a les palpentes. D'Hipòcrates ençà no han avançat gaire.

-Trobo que ets una mica dura amb ells.

-L'experiència m'ho fa ser. Veig que tot ho volen guarir amb sagnies i què fan les sagnies? Afeblir el malalt. No anem bé. Celebro que tu no siguis metge, per variar.

Arribaven a l'Hospital pel carrer del mateix nom, i ella:

-Aquests concerts els fan per recaptar fons per l'hospital. Acullen molts malalts que no poden pagar i per això necessiten diners. Ara, a més, els arriben ferits de guerra, alguns molt malmesos, pobres nois, havent perdut un braç, una cama, un ull.

-Veig que n'estàs molt al corrent.

-És que, entre setmana, faig d'infermera voluntària en aquest mateix hospital.

-Oh! –en Miquel va sentir que la seva admiració per l'Elizabeth creixia per moments. Voluntària. No ho feia pels diners. Segurament no els necessitava. El seu difunt la devia deixar ben arregladeta del punt de vista financer. Ho feia per solidaritat, per altruisme, potser ella en diria caritat. En Miquel va comprar les entrades. El concert el feien a la capella, l'únic espai prou gran i adient.

-Què bé –va comentar l'Elizabeth en entrar a la capella-, és plena de gom a gom.

En Miquel rumiava què devia ser un gom. No en tenia ni idea.

-Ens haurem de quedar drets –va observar.

-No pateixis. Vine.

Del mur esquerra del temple n'eixia una escaleta de pedra, estreta i recargolada, que pujava a la cantoria, una galeria que recorria de banda a banda el fons de la nau. Hi havia alguns bancs sense respatlles i també algunes persones ja assegudes, les quals immediatament van saludar l'Elizabeth i, estrenyent-se una mica, li van fer lloc, a ella i al seu acompanyant. Ella va remerciar-los amb el seu somris encantador i van seure.

En Miquel, a cau d'orella:

-Ara que ja estàs al corrent de la meva ignorància, em podries explicar què és allò que hi ha al presbiteri?

-Els italians l'anomenen *clavicembalo*, els francesos *clavecin*. Aquí el costum és dir-ne clavecí i, de vegades, clave a seques. Ja veus que és un instrument de teclat. A l'*Orfeo i Eurídice* també n'hi havia un, però no es veia.

-Mercès. N'he d'aprendre molt, però em sembla que he trobat una bona mestra.

De sobte, el públic assistent va aplaudir. En Miquel va mirar a baix. De la porta de la sagristia n'eixien dos homes lluint sengles casaques idèntiques de color verd fosc amb brodades de fil d'or i perruques blanques, també

idèntiques. Un d'ells duia un instrument a la mà. Abans que en Miquel preguntés, l'Elizabeth:

-És una flauta de bec alto.

-Sembla un flabiol, però és més llarga.

-Veus com sí que en saps?

-Només una miqueta de res.

El programa anunciava música de Josquin des Prés i de Tielman Susato. Es va fer el silenci i el concert va començar. En Miquel trobava que els músics en sabien molt, que els instruments feien bon so, però que la música era un xic avorrida. El Monteverdi del diumenge anterior li havia agradat més. De tota manera, en acabar cada peça va aplaudir educadament.

-Què t'ha semblat? –l'Elizabeth, al final del concert.

-Mmm. És interessant.

I ella, que el veia venir:

-T'has avorrit una mica, oi?

-La veritat, sí. Tot em sonava igual i s'allargava massa.

-És bona música, però s'hi ha d'entrar de mica en mica. Cal acostumar-hi l'oïda.

-Sí. Deu ser això.

-Voldràs venir un altre dia?

-Amb tu, sí.

-Molt bé. T'hi avesaràs i acabaràs essent un entès. Ja ho veuràs.

-Així ho espero.

-Has tastat mai la xocolata?

-La xo... què?

El carrer del Petritxol, documentat l'any 1229

-Xocolata. La fan a partir de les llavors d'una planta que es diu cacau, que creix a les Amèriques. Al carrer del Petritxol sé d'un lloc on la fan molt bona. Em deixes que et convidi?

-Per què no?

-Perquè als senyors no els fa cap gràcia que una dama els convidi.

-Saps què passa? Que jo no sóc un senyor. Sóc un pagès que ha

esdevingut diputat per una broma del destí.

-No et menystinguis. Se't nota que, a banda de la música, tens molta cultura. M'ho expliques?

Van sortir el mossèn de Castelldefels, el seminari, els estudis de dret, les matemàtiques, les lectures dels clàssics, el francès, el castellà, el llatí i el grec.

-Tens una vida ben curiosa. Original, diria jo. De vailet de poble petit a tota una autoritat. Semblaves destinat a plantar faveres tota la vida, o a dir misses, i mira. Però res no és casual.

-Tu no et quedes enrere en matèria de cultura.

-No et pensis. Les noies tenim els estudis vetats. Jo encara, sóc afortunada. Era una nena de casa bona i vaig aprendre quatre coses perquè mon pare s'hi va entossudir. Era modern, mon pare. Volia que jo tingués estudis. Altrament m'hauria quedat amb el sargir, el brodar i les puntes al coixí, que també en sé una mica. Per la resta, sóc una simple aficionada.

-De música hi entens molt.

-És que m'agrada. A casa tinc un virginal.

-Ara sí que estic ben perdut. Què és això?

-Un clavecí petit, domèstic, de sobretaula. A les nenes de bona família de Barcelona ens solen imposar, de petites, un mestre de música. Per algunes és un turment. Per d'altres, jo entre elles, un motiu de joia. N'hi ha que toquen l'arpa, d'altres el llaüt, jo, el virginal. Si no et canses de mi abans, un dia t'oferiré un petit concert. D'estar per casa, no et pensis.

-Jo, cansar-me de tu, Elizabeth? Ets el millor que m'ha passat des que... Es va fer una pausa un xic penosa.

-No te m'entristeixis ara pensant en el passat. El passat és història, Miquel, si et plau, mira endavant.

-Tens molta raó. No sé com t'ho fas, però sempre tens raó. Sembles ma mare.

Ella, rient:

-Algun dia me la discutiràs, la raó.

-No ho sé, em sembla que no.

-Ja hi arribem. Veus aquesta mena de taverna, a la dreta?

-Sí.

-No és una taverna. És una xocolateria. Aquí les dames hi poden entrar. El local estava ple a vessar.

-Típic de capvespre de diumenge –ella.

-Aquí no hi ha pis de dalt, com a la capella –ell.

-Qui ho diu que no? –ella.

Va aparèixer l'amo del local.

-Elizabeth, benvinguts sigueu tu i l'acompanyant. Passeu, passeu.

-És mon oncle –ella, a en Miquel-. L'oncle Benet, germà de mon pare. Oncle, et presento en Miquel Mora, diputat de la Generalitat.

-Siau benvingut a casa meva, casa vostra des d'ara. Si em voleu seguir... Van entrar a la rebotiga, van pujar una escala i van sortir a un altell des d'on es veia part de la planta baixa i en Miquel:

-Ves per on, aquí també tenen cantoria.

-Perdó? –en Benet.

-No és res, oncle. Coses d'en Miquel.

-Seran dues xicres?

-Ben curulles, amb nata, i dos pastissos d'aquells de crema, tan bons.

-Sereu servits i, ah, avui la casa convida.

Així fou com en Miquel va conèixer l'oncle Benet i al mateix temps la xocolata amb nata muntada, una de les coses més bones que ha inventat el gènere humà.

-Un dia hi has de portar la teva mare aquí.

-I tant que la portaré. Ben segur que li agradarà.

-Em va caure molt bé, la teva mare.

-Potser ara diré una indiscreció: tu a ella també.

-Les coses bones mai són indiscretes.

-Però a mi, més.

-Ara m'he perdut.

-Que a ella li vas caure molt bé, però a mi, encara més.

-Oh, quina floreta.

-M'he passat tota la setmana esperant que arribés el diumenge.

-M'afalagues.

-És que... no sé què em passa, Elizabeth. Quan estic a prop teu, em sento tan bé que no t'ho pots ni imaginar.

-No?

-I desitjo... desitjo que estiguis bé, que sempre estiguis contenta, sana i alegre, com ara. Feliç. No sé com dir-ho.

-Té un nom.

-Quin?

-No seré jo qui te'l digui. L'has d'esbrinar tu, tot solet.

-Elizabeth. Et puc dir una cosa?

-Prova-ho.

-Sóc un home seriós. Si t'ho dic, t'ho dic molt seriosament.

-Va, engegà.

-Em sembla que t'estimo, Elizabeth.

-Només t'ho sembla? És poca cosa, això, Miquel.

-No, no. T'estimo molt. N'estic segur. Mai no he estat tan segur de res.

-Ara vas millor.

-Sóc més gran que tu. No sé si això...

-Això que no saps com es diu, no té edats. Si en té, no ho és.

En Miquel no va entendre la frase, ni calia.

-Elizabeth, et veuries amb cor de casar-te amb un... un... individu com jo?

A ella la va fer riure allò de l'individu i en Miquel va sentir els mateixos picarols del dia del teatre.

-A veure, individu, m'ho hauré de pensar.

-Sí, és clar. Si et plau, pensa-t'ho. Si no et fa res, d'aquí a uns quants dies, t'ho tornaré a demanar.

-No sóc tan lenta, individu, ja m'ho estic pensant.

-Així...

-Calla, individu, que penso.

Es va fer un silenci expectant. En realitat, de silenci no n'hi havia perquè els arribaven les converses de la clientela de la planta baixa, però el silenci de l'altell no era físic, sinó mental, tens, expectant i s'allargava, la Mare de Déu de la Mercè, com s'allargava. De sobte, ella, amb un somriure assolellat:

-Ja m'ho pensat.

-I què?

-Em sembla que sí.

-Només t'ho sembla? No és gaire, això.

L'Elizabeth, ara rient amb tots els picarols en dansa:

-Que sí, individu, que sí, Miquel Mora, que sí, i se'n diu amor, home!

Quan sortien, l'oncle Benet li va agafar la mà a l'Elizabeth i li va fer una pregunta muda, amb un moviment de celles.

Ella li va prémer la mà dues vegades.

23

Retrat de Charles d'Artagnan

Un uixer va tustar la porta del despatx d'en Miquel, tot i que estava oberta de bat a bat.

-Honorable...

-Digueu.

-Hi ha uns senyors que us voldrien veure. Demanen si els podeu rebre.

-Qui són?

-Un s'anomena Benet Jardí i diu que ja el coneixeu del carrer Petritxol, i l'altre és un militar francès.

En Miquel va fer mala cara. Es pensava que ja s'havia deslliurat dels militars francesos i ara l'oncle de l'Elizabeth venia a importunar-lo amb un d'ells. Però què podia fer? Un lleig a l'oncle de la seva promesa? Al rei de la xocolata amb nata muntada? De cap manera.

-Feu-los passar, si us plau.

Van entrar, en Benet, una mica tallat, i el militar, tot el contrari, amb aspecte senyorívol, simpàtic i perdonavides, tot alhora.

En Benet:

-Bon dia, Miquel. Us puc dir Miquel, oi?

-L'oncle Benet em pot dir com més li plagui.

-M'he pres la llibertat de portar-vos un amic. Li he parlat de vos i diu que us vol conèixer. És capità de l'exèrcit francès i es diu Charles d'Artagnan. El francès es va treure el barret i va fer una florida reverència. En Miquel va correspondre amb una inclinació de cap.

-Seieu si us plau. *Asseyez vous, monsieur, s'il vous plait.*

-El meu amic parla català.

I el francès:

-No té mèrit... perdó, com us he de dir?

-Si sou amic de l'oncle Benet, Miquel.

-Mercès, Miquel. Deia que no té mèrit perquè sóc gascó, de Lupiac, i el gascó s'assembla tant al català que ens podríem entendre parlant cadascú la seva llengua. Però sí. Porto temps estacionat prop de Perpinyà i allà he après el... el gascó que parlem aquí. De fet, hi sóc des que es va signar l'acord entre la vostra Generalitat i Lluís tretzè per defensar Catalunya davant l'escomesa del *Philippe de Castille*.

-Siau benvingut, capità. En que us puc servir?

El capità duia uns cabells excepcionalment llargs i en canvi un mostatxo tan retallat que més aviat semblava una processó de formigues paralítiques.

-He vingut a Barcelona només uns quants dies, de permís, a visitar el meu estimat amic Benet, un dels millors amics que he tingut mai. M'ha parlat de vos. M'ha explicat la vostra història i m'ha interessat tant que li he dit que no vull marxar sense haver saludat aquest senyor que, essent camperol, ha arribat pels seus mèrits a dirigent de la Generalitat. És extraordinari.

En Benet:

-La història del meu amic també ho és. Fill cabaler, el quart, d'una família camperola acomodada de la Gascogne, un bon dia, amb un cavall de granja que li va regalar son pare, se'n va anar a París. A casa, havia sentit parlar bé del cos de mosqueters del rei i volia ser-ne un. Quan hi va arribar es van riure del seu aire pagerol, una mica, com ho diria...

-Naïf –en d'Artagnan.

-Però ben aviat els va demostrar la seva vàlua i un parent llunyà de sa mare, que era tinent del cos de mosqueters el va avalar. D'aquesta manera va poder complir el seu somni: esdevenir mosqueter del rei.

-Era molt jove –en d'Artagnan, com excusant-se.

-Va servir el rei en diverses ocasions i es va fer un nom. Quan el cardenal Mazarin va dissoldre el cos de mosqueters, va ingressar a l'exèrcit reial amb el grau de tinent, poc després ascendit a capità. I aquí el tenim, defensant Catalunya.

-Ja ho veieu, Miquel, jo també vinc de pagès.

I en Benet:

-Sí, en d'Artagnan també ha fet bon camí. A mi m'omple de satisfacció pensar que el meu amic està lluitant per nosaltres.

D'Artagnan va esclafir en una rialla franca.

-En Benet m'ornamenta amb plomes que no m'he guanyat. El cert és que el meu post és molt tranquil i que en tot aquest temps no he entrat en batalla ni una sola vegada. Em temo que m'estic rovellant.

En Miquel:

-És força curiosa aquesta amistat entre un xocolater de Barcelona i un capità francès, ex mosqueter.

En Benet:

-No sempre he estat al carrer del Petritxol. Abans vivia a París, on vaig aprendre l'ofici. D'Artagnan i els seus amics inseparables solien venir a la xocolateria on jo treballava. Mai no oblidaré l'Armand d'Athos, l'Isaac de Portau i l'Henri d'Aramitz, tots tres bearnesos i, per tant, també occitans. Quan venien a la xocolateria parlàvem, ells en bearnès, en Charles en gascó i jo en català. Nosaltres ens enteníem, però els altres clients no pescaven res del que dèiem i ens miraven estranyats. De tant en tant en Charles i els seus amics muntaven unes gresques... Ni t'ho imagines. Però eren bona gent, sempre disposats a ajudar qui ho necessités, a lluitar per la justícia, i molt valents.¹³

-Quins temps, Benet. Ens vam divertir molt. I no sempre preniem xocolata, eh?

-Ells i jo érem experts en vins de la terra. Jugàvem a endevinar, a ulls clucs, quin vi beviem.

-L'Athos ens guanyava sempre. Pobre Athos. Va morir jove.

-Prou que ho sé –en Benet-. D'una ferida d'espasa. Malaguanyat.

13 Personatges històrics que posteriorment Alexandre Dumas va recrear. Fonts històriques diuen que, efectivament, D'Artagnan va participar a la Guerra dels Segadors, amb el grau de capità, destinat al Rosselló, però no consta que visités Barcelona. Aquesta escena és pura fantasia.

-En Portau ara fa de pagès a la granja familiar i el que ens enterrarà a tots és l'Aramitz, que es va fer monjo.

-Qui ho havia de dir, l'Aramitz, el que era més de la broma.

-I el més intel·ligent de la colla –en d'Artagnan-. Li agradava llegir i reflexionar sobre allò que llegia.

En Benet, tornant a la realitat:

-Charles, hauríem d'anar passant, que aquest senyor deu estar molt enfeinat i nosaltres, aquí, amb les nostres petites històries, no el deixem treballar.

Es van aixecar per marxar.

-No heu de patir. M'ho he passat molt bé sentint-vos i m'ha encantat conèixer-vos, amic Charles. De vegades, obrir un parèntesi a la feina s'agraeix. Escampa les cabòries. Us diré que he conegut diversos militars francesos, però cap com vós. Espero que torneu a Barcelona i que sigui en temps de pau.

En d'Artagnan, impetuós, va donar la volta a l'escriptori i va abraçar fort en Miquel. Una mica més i l'ofega.

-*Enchanté*, Miquel. I parlant de temps de pau, si veniu a París, al número 14 de la Rue du Bac hi teniu casa vostra, ja ho sabeu.¹⁴

24

Les aprensions del president Bernat de Cardona, malauradament, es van complir. El primer ministre de Castella, Gaspar de Padilla, més conegut com el "Conde Duque de Olivares", sabedor pels seus agents secrets, que una part dels soldats francesos es retirava, va pensar que era el moment d'organitzar un atac en tota regla. Va concentrar tropes i va avançar. Catalunya va respondre amb la ràpida creació de nous regiments, tant d'infanteria com de cavalleria, els quals van aconseguir èxits puntuals, frenant i sovint aturant els avenços castellans.

Aquells regiments es van constituir amb soldats de lleva, i allò va significar un èxode de més homes joves de la ruralia i de la ciutat: pagesos, artesans, estudiants i obrers van esdevenir, d'un dia per l'altre, soldats o mariners, abandonant els masos o les llars urbanes.

¹⁴ Cert. Era la casa unifamiliar de Charles d'Artagnan. Malauradament, avui ja no existeix.

La seva absència va fer forat. A les famílies per començar, i també als camps, vinyes, obradors, tallers, botigues i escoles superiors. Tota la societat se'n va ressentir i, de retruc, l'economia. Alguns dels reclutes tenien els pares grans, de vegades força grans, i eren una ajuda imprescindible a les seves llars. Altres, tot i ser joves, ja eren casats i alguns ja tenien mainada. Què havia de fer una muller amb nens petits sense l'home que era el suport de la família?

Amb el pas del temps i les accions de guerra, els drames humans van anar sovintejant i empitjorant: alguns dels que havien anat a defensar el seu país ja no tornaven. Fins i tot les batalles guanyades es prenién el seu tribut en baixes mortals i els ferits, no tots sanaven, ben al contrari, les infeccions eren un segon enemic que sovint acabava la feina que les armes havien començat. D'altres tornaven a casa, però més o menys discapacitats.

Mentrestant, a França, la guerra civil de la Fronda es decantava a favor de les tropes reials i tot feia pensar que no duraria gaire i que, per tant, les tropes gales retirades aviat tornarien, fornint un respir a les milícies catalanes. A més, atès que França estava en guerra amb Espanya, tampoc li convenia a la corona francesa desguarnir la seva frontera sud, Catalunya inclosa, ja que la corona hispànica no badava i podia aprofitar l'ocasió, no solament per atacar Catalunya, que ja ho feia, sinó també per travessar els Pirineus i avançar en territori francès tot al llarg de la serralada.

25

Retrat de Francisco de Quevedo

Per la part castellana no van faltar intel·lectuals que mullessin la ploma per referir-se a la contesa amb Catalunya. Entre ells, el més conspicu fou Francisco de Quevedo (1580-1645). Natural de Madrid, va esdevenir un dels escriptors més importants de la història de la literatura hispana. Va néixer coix i amb una marcada miopia, deficiències que el van convertir en un nen trist i solitari. Va trobar refugi en la lectura. Molt intel·ligent, va estudiar llengües clàssiques, francès, italià, filosofia, física, matemàtiques i teologia a la Universitat d'Alcalá. No en va tenir prou i va continuar

estudiant a la Universitat de Valladolid, on va començar a publicar poesies en les que, sense nomenar-lo, criticava Góngora, el qual, també sense nomenar-lo, contestava amb el mateix to àcid. La controvèrsia va durar anys. Quevedo va escriure també pamflets sarcàstics, desvergonyits i grollers, que li van donar molta popularitat.

Ja adult, va madurar el seu estil i va publicar veritables obres mestres de la literatura universal, però mai no va deixar de banda la diatriba i la crítica despietada dels seus coetanis.

Amb Catalunya tenia una veritable obsessió que el va dur a escriure “perles” com aquestes:

“El catalán es la criatura más triste y miserable que Dios crió.”

“Son los catalanes monstruoso aborto de la política.”

“Los catalanes son ladrones con cuatro manos.”

“En tanto en Catalunya quedase un solo catalán y piedras en los campos desiertos, hemos de tener enemigos y guerra.”

“Piensan los catalanes que lo mismo es un noble que un plebeyo.”

Aquest darrer pensament, segons com es miri, podria ser una lloança. No ho era per la mentalitat castellana de l'època, on calia ser hidalgo encara que hom passés gana.

Hi ha coses que vénen de lluny.

De tota manera, cal contemplar aquella hostilitat manifesta en un context bèl·lic: Catalunya havia declarat la República Catalana, estava en guerra amb Castella i s'havia aliat amb França, mentre les corones castellana i francesa estaven enfrontades en una llarga i, sovint, tràgica contesa. Abans, ja s'havia negat a aportar tropes a l'exèrcit d'Olivares per lluitar contra França i contra els Països Baixos, guanyant-se l'epítet d'insolidària.

26

Basílica de Santa Maria del Mar

Miquel i Elizabeth preparaven les seves noces. La cerimònia es celebraria a la basílica de Santa Maria del Mar per raó del veïnatge de la núvia. Ambdós pensaven en una cerimònia senzilla, tenint en compte que el país estava immers en una situació bèl·lica, que cap dels dos contraents tenia ambicions de caire ostentós, que l'Elizabeth es casava en segones núpcies, que en Miquel ja era grandet i que tenien poca parentela. Després de la cerimònia oferirien una xocolatada, no cal dir on.

Van fer una llista de convidats, que es va acabar aviat:

Al Miquel l'acompanyaria a l'altar la seva mare. Sense més família, convidaria en Jaume Teixidor i en Jean Dupont, amb les seves mullers. També faria arribar una invitació al president de la Generalitat, amb el convenciment que declinaria l'honor, com així va ser. Tanmateix, Bernat de Cardona li va oferir a en Miquel una setmana de vacances i un regal sumptuós: un parell de canelobres d'argent molt treballats, veritables obres d'art.

L'Elizabeth tenia, com a única família, l'oncle Benet i la seva muller. Proposava convidar dues amigues de tota la vida, amb els seus marits. En total, tret dels nuvis, hi anirien cinc persones per part d'en Miquel i sis per part de l'Elizabeth.

Arribat el dia, en Miquel va llogar un cotxe de cavalls per anar a l'església. No era lluny, però hom no es casa cada dia. En arribar a la placeta davant de la basílica li va cridar l'atenció que, a banda i banda del portal d'accés hi havia un cert nombre de dones mendicants. A les portes de les esglésies, excepte a la de Castelldefels, sempre hi havia vist un o dos mendicants, però allà n'hi havia set o vuit i, amb l'excepció d'un home ancià i coix, tot eren dones d'edats diverses i, algunes d'elles, abillades de forma que no quadrava amb la pobresa extrema.

En Miquel havia acordat amb el celebrant que l'església estaria ben il·luminada. Res més. La Marieta resplendia més que la munió de ciris que el mossèn havia fet encendre.

Ben aviat va aparèixer la núvia. L'acompanyava de bracet l'oncle Benet, seguit de les dues amigues que feien el paper de dames d'honor. Elizabeth lluia un vestit sobri, però d'una gran elegància. Sabia vestir, l'Elizabeth. Tot va ser trepitjar el passadís quan, de sobte, l'orgue de la basílica va esclatar en uns acords esplendorosos que van inundar de música tota la nau. Després, durant la cerimònia, l'orgue va abaixar el volum, i un cor va entonar un motet. Era una música preciosa. En Miquel no en sabia res. Era cosa de l'Elizabeth. L'havia volgut sorprendre, i havia reeixit.

Acabada la lectura de l'Evangeli, el celebrant es va dirigir als nuvis i els va fer les preguntes de rigor. Aquí no hi va haver cap sorpresa: tots dos van dir que sí, en presència dels testimonis: la Marieta pel nuvi, l'oncle Benet per la núvia.

Acabada la cerimònia, es van dirigir amb cotxe de cavalls al carrer del Petritxol.

Pel camí, en Miquel va preguntar:

-Què era aquella música que ha sonat a l'església?

-La primera, quan he entrat?

-Totes.

-La primera era la Tocata i Fuga en Si menor, de Bach. Tot seguit, durant la celebració del sagrament del matrimoni, han cantat un motet de Palestrina.

-Palestina? –en Miquel, estranyat.

-No, no. Palestrina. Giovanni Pierluigi da Palestrina. Itàlia. T'ha agradat?

-Molt, era preciós.

-Finalment, el que ha cantat el cor acompanyant la missa era, precisament, una missa de Tomás Luis de Victoria.

-Tomás Luis de Victoria. Aquest deu ser castellà.

-Ho és. Penso que cal saber distingir i no barrejar les coses: que estiguem en guerra amb el rei de Castella no treu que Tomás Luis no sigui un músic excel·lent.

-Deu ser perquè no hi entenc, però no sabia dir quin dels dos m'ha agradat més, si l'italià o ell. Fins i tot trobo una certa semblança entre la música d'un i l'altre.

-És normal. Tomás Luis va estudiar a Roma com a deixeble de Palestrina. Conten que un dia li van preguntar a Palestrina: com va el teu deixeble? I ell va respondre: ja en sap més que jo.

-Trobo que diu molt en favor de tots dos.

-Coincideixo.

En aquestes van arribar al carrer Petritxol i van trobar la xocolateria tancada. En Miquel, inquiet:

-Ep. Què passa?

-No t'alteris, estimat. Res que no estigui previst.

Passava que l'oncle Benet havia decidit no obrir al públic i reservar el local als nuvis i els seus convidats. Va arribar tot seguit, nerviós pel retard. Volia anar tan de pressa a obrir que no trobava les claus, després no encertava el forat del pany. Els nuvis s'aguantaven el riure. Finalment, la Rosa, la muller d'en Benet:

-Dóna'm la clau, marit.

Ella va obrir en un moment. Sorpresa: el local estava tot guarnit amb garlandes, cintes de colors, banderoles i molta llum. Les taules lluien molt ben parades amb tovalles de lli, xicres de porcellana i culleretes d'argent. En Benet:

-Enllesteixo la xocolata, que ha de ser acabada de fer. Serà un moment.

La Marieta i la Rosa van seure a la taula dels nuvis, una taula rodona amb un centre de flors precioses. Els altres convidats, en una segona taula igualment guarnida. El bo d'en Benet, atrafegat, de moment no va poder ocupar la seva cadira, al costat de la núvia.

Un cop va haver servit la xocolata, la nata muntada i unes safates amb pastissos variats, l'oncle Benet, vessant satisfacció –i una mica emocionat– va ocupar el seu lloc. Essent l'Elizabeth òrfena i vídua, en Benet se sentia

una mica com el seu segon pare. Ara, veient-la ben casada i feliç, se li negaven els ulls. Quan es va asserenar una mica, es va posar dempeus tot picant la vora de la xicra amb la cullereta. Tothom va fer silenci.

-Si us plau, continueu, que no es refredi la xocolata. El que us diré entra per les orelles, no per la boca.

Rialletes apagades de la concurrència.

-Avui és un gran dia per l'Elizabeth i també pel Miquel. Però no ho és pas menys per la Marieta, oi Marieta? i per nosaltres. La Rosa i jo no hem estat beneïts amb fills. Per aquest motiu, sempre hem vist l'Elizabeth com una filla, sobretot des que van finar primer els seus pares i després el seu espòs. Ella sempre ha sabut que no estava sola al món, oi Elizabeth?

L'Elizabeth feia que sí amb el cap. A ella també li brillaven els ulls.

-Sempre ha sabut que podia comptar amb nosaltres pel que fos, per escoltar-la, per acompanyar-la, per fer-li costat en hores baixes i per compartir amb ella les alegries. Avui estem d'enhorabona. Se'ns casa la neboda però... segons com es miri... se'ns casa la filla. D'avui en avant, una altra persona, una persona que també l'estima, l'escoltarà, l'acompanyarà, i s'alegrarà amb les seves alegries. De més a prop que no pas nosaltres. Però sàpigues, Elizabeth, i tu també, Miquel, que la Rosa i jo, mentre tinguem un alé de vida, sempre us farem costat.

27

Havien acordat que viurien a casa l'Elizabeth, que era de propietat, i que s'endurien la Marieta a viure amb ells perquè no es quedés sola al pis del carrer Ample, el qual desocuparien i tornarien al senyor baró que tan amablement els l'havia ofert.

Als nuvis els hauria agradat fer un petit viatge aprofitant la setmana de vacances oferta pel president, però la situació del país no estava per gaire desplaçaments. Només, si de cas, a poca distància, i aquí havia intervingut l'Elizabeth amb un desig:

-M'agradaria anar a Castelldefels, a conèixer casa teva, Can Duran, les teves terres, els teus veïns, saber com és l'entorn on vas néixer i on vas passar la teva infància.

-Fet –havia dit en Miquel ràpidament. No havia tornat a posar els peus a Castelldefels des del dia que en va marxar i ell també tenia ganes de veure la casa i parlar amb la gent, la bona gent, que havia deixat enrere.

-Com trobarem la casa?

-Descurada, humida, freda. Quan en una casa no s'hi viu... Però els mobles hi són. Un cop l'airegem i encenguem un bon foc tornarà a la vida. Però tingues en compte que és una masia, una casa pagesa. Res a veure amb un pis com el teu.

-Nostre.

-Sí, bé. Com més t'agradi.

-I la terra?

-En venir a Barcelona vaig fer tractes amb un veí, el Quic, perquè fes de masover. Ell treballa la terra i, un cop feta la collita, em passa un tant convingut.

L'endemà van emparaular un landó de dos cavalls i l'endemà passat, a trenc d'alba, el cotxer ja tustava a la porta.

Van passar per l'ermita de Bell Viatge, van creuar el Llobregat amb la barca, van travessar camps de conreu. Finalment, van albirar un castell al cim d'un petit turó.

-Aquell és el castell que dóna nom a Castelldefels. Ja falta poc per arribar. En Miquel va donar unes instruccions al cotxer i aviat van ser a Can Duran. Ell els va ajudar a baixar l'equipatge i van quedar entesos per la tornada. L'Elizabeth es va endur una sorpresa.

-Esperava veure un poble, amb carrers, cantonades, places i... veig una casa aquí, una altra allà, on és el poble?

-Així és el meu poble: no és ben bé un poble. Té consell municipal i és parròquia, però tret de quatre cases a l'entorn de la que anomenem, mig en broma, la Plaça Major, són masos disseminats per tot el terme.

Un grupet de criatures, encuriosides, es va acostar a observar aquells forasters. En Miquel no en va reconèixer cap. Eren massa petites.

Contemplant la façana de Can Duran, a l'Elizabeth li va cridar l'atenció la torre quadrada que hi havia adossada a l'edifici.

En Miquel va treure una clau que pesava una lliura i va obrir el portal. Els va sortir a rebre una desagradable bafarada d'humitat. En Miquel va veure una rata que corria a amagar-se, però no va dir res. De tota manera, ella ho sabia perquè el trespol era ple de cagallons.

-Elizabeth, pren possessió de la teva finca rústega... i tan rústega.

Ella va entrar fent el cor fort.

Era el que en podríem dir un vestíbul. Pocs mobles: un bagul, un banc no gaire gran i dues cadires, tot cobert d'una capa de pols vermellosa. Eines

del camp penjades a les parets. Teranyines a dojo. En un racó, uns quants coves i cistells.

En Miquel pensava: no hauria hagut de despatxar el cotxer. Ella voldrà tornar a Barcelona tot d'una. No hi ha res tan inhòspit com aquesta casa. Quan era casa meva no m'ho semblava. És clar que aleshores estava habitada i, per tant, neta i cuidada.

Al fons de l'estança hi havia dues portes. La de la dreta donava a una altre espai, i la de l'esquerra a una escala que pujava al pis de dalt. En Miquel va precedir la muller per la porta de la dreta i va obrir els porticons de la finestra. Era la cuina, menjador i sala de viure.

-La cuina. És on es fa vida.

Pols, teranyines, brutícia, humitat, fred. Aquella casa et feia fora. I en Miquel:

-Elizabeth, què et sembla si posem a l'hostal?

No es va fer pregar.

-Ben pensat, Miquel. Anem-hi, que s'acosta l'hora de dinar. Ja visitarem la casa un altre moment. És gaire lluny l'hostal?

-A tocar.

-Miquel, a tocar no hi ha res. Aquí les cases no es toquen.

Ell va riure. Calia aixecar els ànims.

-Vull dir molt a prop.

Van carregar l'equipatge, tampoc no era gaire, i es van encaminar cap a Cal Moliner, a la dita Plaça Major. La colleta de nens i nenes els van anar seguint.

-Bon dia –en Miquel, entrant.

-Bon dia, en què... –tot d'una l'hostaler el va reconèixer.

-Miquel!

-Moliner!

Una abraçada. En Moliner donava copets a l'espatlla d'en Miquel.

-Miquel, quina sorpresa, quina alegria!

-Com estàs, Moliner?

-Molt content de veure't després de tant de temps.

-Home, tampoc tant.

-Massa. Ens tenies oblidats. A la gran ciutat...

Aleshores va veure l'Elizabeth.

-La teva muller, Miquel?

-Sí. Et presento l'Elizabeth. Elizabeth, no cal que et digui que és el meu amic Moliner. De petits anàvem junts i esparracats com aquesta mainada que has vist a fora.

-Ospadret, Miquel. Escolta noi, estàs fet un senyoràs. Guaita quina roba, quines sabates. Ja ho sabíem que ara ets un manaia, però no et feia tan

elegant, tan... coi, si sembles un marquès.

Sentint la cridòria, perquè en Moliner es feia sentir, va sortir una dona de mitja edat eixugant-se les mans amb un drap, a veure què passava.

-Vinyet, mira qui ha vingut.

La Vinyet devia ser la muller d'en Moliner. En Miquel no la recordava.

-Bon dia, Vinyet —en Miquel i l'Elizabeth alhora.

L'Elizabeth pensava quin nom més estrany. No sembla nom de dona. Vinyet sona a vinya petita, com campet o bosquet. Però seria vinyeta, no vinyet.

-Bon dia, senyors —ella.

-No és d'aquí, la Vinyet. La vaig conèixer a Sitges.

-Ve't aquí —en Miquel.

-I què us porta a aquests verals? Una mica d'enyorança, potser?

-L'Elizabeth volia conèixer Castelldefels, Can Duran, vosaltres... i sí, jo també tenia moltes ganes de venir.

-Ben fet, ben fet. Caram, en Miquel. Qui ens ho havia de dir, oi? Tu a la Generalitat i jo fent d'hostaler.

-Precisament —en Miquel. Voldriem saber si ens podem hostatjar aquí. Can Duran està una mica... com t'ho diria...

-Les cases buides, ja se sap. És clar que us hi podeu aposentar. Només faltaria. La millor cambra, per vosaltres. I quan marxeu hi posaré un rètol, que el vegi tothom. Dirà: en aquesta cambra hi ha dormit l'excel·lentíssim senyor diputat dom Miquel Mora. No dirà: aquell que quan era petit sempre duia la cara plena de mocs. Vaja, com jo mateix.

Agafant l'equipatge els va precedir al pis de dalt. Hi havia una sala gran amb portes a banda i banda. Va entrar a una de les dues cambres que donaven a la façana principal, espaiosa, amb un llit immens de ferro forjat, dues tauletes de nit, un tocador amb mirall, gerro i pica, i una calaixera panxuda que era tot un luxe.

-Benvinguts a casa vostra i que tingueu una bona estada. Quan us hagueu refrescat una mica us oferirem un bon dinar. El dinar de Can Moliner, que no és qualsevol cosa. Aquí som de pagès, però sabem cuinar i menjar bé. Quan van restar sols, l'Elizabeth:

-No calla, el teu amic.

-És que està content. Jo també.

El dinar era realment de qualitat i no es podia pensar que l'havien fet expressament per la parella perquè no havien tingut temps. Era el menú d'aquell dia, el que menjaven els traginers, viatgers i altres clients de l'hostal.

Havent dinat, en Miquel va proposar:

-Elizabeth, si tens ganes de passejar una mica t'ensenyaré aquest poble

que, potser no ho és ben bé, un poble, però que té coses interessants.

-M'encantarà. Per això hem vingut, i caminar una mica m'ajudarà baixar aquest àpat tan bo com copiós.

-Al camp es menja més que a ciutat. Les feines són físicament més feixugues i cal alimentar-se bé, que no manqui l'energia.

Van sortir a la placeta. La colla de nens i nenes que se'ls havia apropat abans ara havia crescut i es mirava els forasters amb curiositat. Alguns anaven descalços, d'altres no gaire nets. En Miquel va dir:

-Un moment, Elizabeth.

Va entrar a l'hostal.

-Què teniu caramels?

-És clar.

-Si us plau, poseu-me'n una bona paperina.

Va sortir amb la paperina i va començar a repartir entre la mainada. Alguns en volien més:

-Un per la meva germaneta.

-Un per mon germà.

En Miquel, previsor, en duia per tots els present i pels... absents.

Un cop servits, els infants es van dispersar. A una banda de la placeta, una nena va començar a dibuixar a terra amb un tros de guix. Encuriosida, l'Elizabeth s'hi va acostar.

-És una xarranca! –va exclamar, sorpresa i divertida-. Quan era petita jo també hi jugava.

-Quan jo era petit –en Miquel-, les nenes també hi jugaven. No sé per què, però només les nenes. Els nens no en fèiem cas.

-A què jugàveu els nens?

La torre de Can Valls de la Muntanyeta

-A fet, a tocar i parar, a empaitar-nos. També fèiem curses: a veure qui arribava primer a aquella casa, a aquell arbre. De vegades fèiem una pilota amb una bola de draps vells lligats amb un cordill. Malauradament, no duraven gaire. I també, ara que hi penso, a una altra cosa que no et diré.

-Com que no? Entre nosaltres no hi hauria d'haver secrets. M'ho has de dir.

En Miquel, rient:

-Fèiem concursos a veure qui pixava més lluny.

-Oh!

La xarranca ja estava enllestida, i l'Elizabeth:

-Què em deixeu jugar amb vosaltres?

Les nenes, entre incrèdules i divertides:

-Sí senyora.

I així fou com l'Elizabeth, una senyora de Barcelona, ben vestida i ben calçada, va fer una exhibició d'habilitat xarranquera davant d'un públic infantil que xalava no pas poc amb aquell espectacle insòlit. Les seves mares que, quan eren petites també jugaven a la xarranca, de grans ni els passava pel cap de fer-ho. Castelldefels, almenys aquell petit nucli a l'entorn de l'hostal, ja tenia tema de conversa per uns quants dies.

Una de les nenes es va adreçar a l'Elizabeth:

-Què saps explicar contes?

-Una mica.

-La meua àvia en sap molts. Ens n'expliques un?

-Ara mateix.

Ràpidament, tota la mainada va seure a terra fent un semicercle. Un conte explicat per aquella dama barcelonina no es podia perdre.

-Començo.

Tots ben callats. L'Elizabeth passejava l'esguard per la concurrència i tot eren ulls. Ulls grossos, blaus uns, marrons altres, també n'hi havia de negres i uns de ben verds. Aquell públic –el millor públic del món– pensava, estava pendent de les seves paraules. Ja calia que fes bona memòria i les triés amb cura.

Les criatures són molt receptives, però al mateix temps dominen la lògica i no perdonen la incoherència si no és que hi hagi màgia, follets, fades i coses així.

-Hi havia una vegada un nen, o una nena, que vivia en una casa des la que es veia una mica de mar, només un trosset al fons de la vall. Com que darrere la casa hi havia un turó, com aquí, pensava: si m'enfilo una mica al turó veuré més tros de mar. Dit i fet, va agafar un corriol...

-Què és un corriol?

-És un camí estret per on només hi pot passar una persona. Si n'hi van dues o més, han d'anar en fila índia.

-Què és fila índia?

-Vol dir que van un rere l'altre.

El nen, o nena, va pujar una mica pel corriol, es va girar i sí, es veia una mica més de mar.

Va pensar: si pujo més veuré més mar. I va ser veritat. Havent pujat una

mica més, es veia més tros de mar. Això funciona –es va dir-. Pujaré més i més i veuré més i més mar. L'encertava, com més amunt arribava, més mar veia. De manera que va pensar: Pujaré i pujaré fins dalt, al cim...

–Què és el cim?

–Vol dir dalt de tot del turó. *Pujaré fins al cim i veuré molt de mar i els vaixells com passen.*

Dit i fet, va agafar alè i, sense girar-se, va anar pujant més i més pel corriol fins a fer el cim del turó. Un cop allà dalt es va girar i... oooooh! no va veure el mar. Gens ni mica. Ni un trosset petitó.

–Apa, i això?

–Com pot ser?

–*Resulta que la part alta del turó estava coberta d'un bosc espès i només va veure arbres, mooolts arbres, que tapaven toooota la vista.*

–I què més?

–Vet ací un gos, vet ací un gat, aquest conte s'ha acabat.

–Ah.

–Oh.

–Sabeu què vol dir aquest conte?

–Què?

–Que cal estar sempre alerta perquè no sempre més és millor.

Un dels nens es va posar dempeus:

–Saps una cosa?

–Quina?

–Que aquí aquest conte no podria passar.

–Per què?

–Perquè tota la muntanya es va cremar. No hi ha arbres i si t'hi enfiles sí que veus el mar.

Un altre:

–El meu avi diu que si puges dalt de tot es pot veure Mallorca.

–Tu l'has vist?

–Jo no. Mai. Però el meu avi sí.

–Ens n'expliques un altre?

Tots:

–Sí, va, un altre.

–Molt bé, un altre. Tot venint he vist que prop d'aquí volava un falcó.

Una nena:

–Aquí n'hi ha de falcons.

Un nen:

–Vénen de la Falconera.

L'Elizabeth, encuriosida:

–Què és la Falconera?

Tots, a cor:

-Un penya-segat molt alt.

-On és aquest penya-segat?

Una:

-Al final de la platja. Des d'aquí no es veu.

Un:

-En diuen la Falconera perquè els falcons hi nien. Per això sempre se'n veuen.

L'Elizabeth:

-D'acord. Començo el conte: *hi havia una vegada un rei a qui un il·lustre visitant li va fer el present de dos joves falcons. El rei els va lliurar al mestre falconer perquè els ensinistrés.*

-Ensiní... què?

-Ensinistrés. Vol dir que els ensenyés a caçar. *Al cap d'uns quants dies li va preguntar al mestre falconer com anaven els dos falcons i el mestre li va dir que un dels dos es captenia molt bé, però l'altre era un gandul que no es movia mai de la branca on s'estava, una branca seca, i no feia cas de res.*

-Els falcons sempre volen –una veu- i fan cercles.

-*Aquell no. El rei va fer cridar els millors manescals perquè examinessin el falcó, a veure si estava malalt. Van dir que estava sà. Aleshores va convocar el mag de la cort, que tampoc no hi va poder fer res.*

-El meu pare diu que no n'hi ha de mags, ni fades. Només als contes.

-És clar, però això és un conte. Continuo: *finalment el rei va fer un pregó oferint un premi en or per aquell que fos capaç de fer volar el falcó gandul. L'endemà al matí, el rei va sortir al balcó per mirar el temps que feia i va veure, amb gran goig, els dos falcons volant. Immediatament va manar que duguessin a la seva presència l'artífex...*

-Què és un artífex?

-Un savi, algú molt espavilat, que sap fer moltes coses, també les difícils.

-Mon pare! –una nena, posant-se dempeus i aixecant la mà-. Ho sap fer tot.

-Què bé –l'Elizabeth-. Potser ton pare hauria sabut fer volar aquell falcó. Continuo. *El rei volia veure qui havia estat el savi que havia aconseguit que aquell falcó tan gandul volés. El volia felicitar i donar-li el premi que havia promès. Quan el va tenir al davant va veure que era un pagès.*

-Mon pare...

-Sí, bonica, ja sé que ton pare és pagès. *El rei li va demanar: com t'ho has fet, bon home, per aconseguir que aquest falcó volés? Què potser fas màgia? El pagès li va dir: no pas, pobre de mi. I el rei: alguna cosa deus haver fet perquè el falcó que no volava, ara voli com si res? I el pagès li va respondre: ha estat molt fàcil: he tallat la branca seca on reposava.*

Rialles, picar de mans.

-Un altre!

-Ara prou, que ens n'hem d'anar.

La parella de nuvis va encetar un petit periple pels entorns.

-Elizabeth, t'has fixat en la torre quadrada adossada a Can Duran?

-Sí. M'ha cridat l'atenció en arribar. He pensat que devia ser una miranda.

-Has vist que Can Moliner en té una de semblant?

-És clar que l'he vist.

-Doncs ara en veuràs més.

Van tirar una mica avall i, adossada a una masia de bona mida n'hi havia una altra. Totes eren de pedra vermella, amb petites finestres a bona alçada.

-Mira, Elizabeth, què hi diu aquí – en Miquel assenyalava una placa de pedra picada encastada al mur de la torre.

-Vejam: a dalt de tot diu IHS-XPS.

-Vol dir Jesus Christus, abreviat.

-Ja ho sé, home. A sota diu GABRIEL, em sembla que segueix FOLCHER.

-Exacte. La pedra comença a estar una mica gastada. Més coses.

-Més avall diu PER ELL. Continuo: E PER LOS SEUS.

-Sí senyora. Diu: "GABRIEL FOLCHER PER ELL E PER LOS SEUS".

-I a baix de tot, una xifra en números romans: MDLX, o sigui, 1560. Deu ser la data de construcció.

-Ho és. Un veí anomenat Gabriel Folcher, ja difunt, la va construir, adossada a la casa com a torre forta. Com aquesta i com la de casa n'hi ha una dotzena llarga, a Castelldefels. Si mires a l'esquerra en veuràs una altra, la de n'Antoni Janer. Ja n'has vist quatre. N'hi ha més i totes són quadrades excepte la de Can Ballester, que és cilíndrica.

-Es veu que els veïns de Castelldefels competeixen a veure qui fa una torre més alta. És realment curiós. A Barcelona, si no comptem els bastions de les muralles, només les esglésies tenen torres, i són campanars.

-Aquestes són totes del segle passat i no són decoratives, sinó de defensa. Castelldefels, durant més de tres-cents anys ha patit l'amenaça dels pirates barbarescos, que desembarcaven a la costa per robar tot el que podien arreplegar. També segrestaven gent i demanaven rescat. Per això, totes les masies de la plana i també algunes de muntanya tenen una torre annexa a la casa. En cas d'atac la família s'hi tancava i es podia defensar.

-N'he sentit parlar, dels atacs pirates a la costa Mediterrània. Més que sentir, ho he llegit en llibres d'història.

-No et pensis que ara les torres hagin caigut en desús: ja no vénen pirates, però hi ha bandolers, que no són pas millors. No segresten, però roben i, si algú es resisteix, no gasten contemplacions.

-Quan tu vivies aquí vas patir algun atac de bandolers?

-No. N'hi havia un que, segons contaven les àvies a la vora del foc, havia corregut per aquí, anomenat Jaume el Mentider, però fa anys que el van penjar. Jo no havia nascut.

En aquestes, va aparèixer un home cepat, que començava a tenir cabells blancs a l'entorn de les orelles. S'apropava amb un gran somriure.

-Miquel, m'han dit que corries per aquí. Ja era hora que ens fessis una visita.

-Climent, no hauria pas marxat sense passar per casa teva.

En Miquel va fer les presentacions.

-L'amic Climent Savall és el culpable que jo sigui diputat. Si no fos per ell, tu i jo no ens hauríem conegut i ara no passejaries per Castelldefels.

-M'encanta haver-vos conegut, mestre Climent.

I ell:

-Res no he fet a la vida més encertat que dues coses: primera, casar-me amb la meva muller i, segona, recomanar en Miquel al senyor baró quan cercaven algú que pogués fer de diputat. Ho vaig tenir clar: havia de ser ell.

-En Climent és el cap del consell municipal.

-Quan em van demanar a qui podia recomanar, vaig reunir el consell. La decisió va ser unànime. Però, abans de la reunió, jo ja sabia que seria ell. En Miquel no sabia què dir.

Tot seguit va sortir el tema de la guerra, la preocupació pel què pogués passar i pels homes joves que havien partit a combatre.

-Aquí, de moment, hem tingut sort: ara com ara només comptem un mort, en Jaume Vidal, que era un dels jurats del consell.

-Era molt jove, en Jaume.

-Per això el van cridar a files. El més trist és que ja era casat, amb una noia de fora, que no té família, i l'ha deixat vídua i desemparada.

-Com se'n surt?

-Entre tots l'ajudem. Li encarreguem feinetes, sobretot el Moliner, quan té gent i necessita un cop de mà a la cuina. La convidem a dinar, les dones li passen roba usada, coses així. Té sort de la solidaritat de poble, que si no, no sé pas com s'ho faria.

Al Miquel li va venir a la memòria una escena del casament: un grupet de dones, joves algunes, d'altres grans, que demanaven almoina a la porta de Santa Maria del Mar. Devien ser vídues i algunes, les més joves, vídues de guerra, vet-ho aquí.

Havent-se acomiadat d'en Climent, la parella de nuvis encara va voler donar un cop d'ull a la platja. Per arribar-hi van haver de sortejar uns bassals vorejats de jonqueres i canyars. En Miquel:

-Aquí, fa una mica més de cent cinquanta anys el comte rei Joan segon va patir un accident anant de cacera.

-I això?

-En ple hivern, poc abans de Nadal, va caure en un d'aquests bassals, que aquí anomenem olles. El van rescatar i el van dur al castell on, amb roba seca i una sopa calenta, es va refer una mica. Va fer nit al castell, que no ho tenia previst, i l'endemà va seguir viatge cap a Sitges i Vilanova. Però el refredat que va arrebregar per causa de la mullena es va complicar i el va dur a la tomba, a mitjan gener de 1479.

-Vigilaré de no caure a l'olla jo també, que tenen males bromes.

-Per si de cas no t'hi acostis massa, que les vores són sorrenques i s'esllavissen.

La parella va continuar el seu camí, ben agafadets, per no caure.

Un cop a la platja, a l'Elizabeth li va encantar la panoràmica del mar obert i que les ones vinguessin a morir mansament als seus peus. A Barcelona, amb el port, la façana marítima era molt diferent i tenia un altre encant: els vaixells amb els pals airosos, les veles, l'ambient mariner, les mil olors de les mercaderies. El port era tot un món. El mar de Castelldefels era molt diferent i a l'Elizabeth li va encantar.

-La mar està alegre –va comentar, entusiasmada. Tornaré.

Amb el sol a la posta es van retirar perquè ja fresquejava. Prop de Cal Moliner van topar amb un vailet que no havien vist abans. En Miquel:

-Noi, com t'assembles a en Gabriel Sacalm!

-És clar. És mon pare.

-Encara no l'he vist.

-És a casa, que no està gaire bé.

-Què li ha passat?

-Va relliscar i va caure per un marge. Té una cama trencada.

-Vaja, pobre. El puc anar a veure?

-Estarà content.

-Som-hi.

El van trobar a la cuina, a la vora del foc, assegut al banc i amb la cama drete ben embolicada amb roba, immobilitzada amb llistons de fusta i repenjada sobre un tamboret.

-Dispenseu que no m'aixequi, parella.

-Home, ja t'agradaria.

-Qui és aquesta dama tan bonica?

-Et presento l'Elizabeth. Ens acabem de casar.

-L'enhorabona, nois. Miquel, et puc dir una cosa?

-Digues, digues, Gabriel

-Ja tocava que et decidissis, que estaves esdevenint un vell conco.

L'Elizabeth:

-Home, tant com vell...

-Dic que acabaria com un vell conco, perquè conco ja n'era.

-Ja veus que hi he posat remei.

-I quin remei, Miquel, caram, quina senyora!

Ella:

-Encara em fareu posar vermella.

-Callo, que ja estic xerrant massa. És que aquí quiet tot el dia, m'avorreixo. Ja hi porto tres setmanes i em diu el manescal de Gavà¹⁵ que me'n calen tres mes. Ves, què hi farem? D'ara endavant, hauré de vigilar més on poso els peus, que allà on van els peus hi va tota la resta, i passa el que passa. En aquestes va entrar la Fina, la seva muller, que venia carregada amb un cistell ple d'hortalisses. Veient els visitants, es va quedar parada, tot allisant-se el davantal.

-Ui. No sabia que... ets el Miquel, oi?

-Fina! Com has canviat en aquests pocs anys!

-Pots comptar, m'he fet vella.

-No. Ben al contrari. Et veig millor que mai.

Veient que la Fina es disposava a fer el sopar, els visitants es van acomiadar. La Fina:

-Si hagués sabut que vindríeu hauria preparat un conillet a la brasa.

-Mercès de tota manera, Fina. Ja tens prou feina, amb en Sacalm mig baldat, només et faltariem nosaltres. A més, tenim taula parada a Cal Moliner.

-Almenys fem un traguinyol, abans de marxar—en Gabriel.

-Això sí.

La Fina, ràpidament, va treure un porró de vi blanc, i en Gabriel:

-Fina, si us plau, treu gots pels amics, que són trepa de ciutat.

L'Elizabeth va agrair el detall. La visió del porró l'havia preocupat una mica. Però en Miquel, tot remerciant la Fina, va deixar el got a la taula i va demostrar que uns quants anys de vida urbana no li havien entumit el colze. Després, tot sopant, en Miquel va comentar a l'Elizabeth que la Fina, de soltera, anava sempre despenjada. Els cabells li queien a la cara i li tapaven un ull. Ella els enretirava cap a un costat fent un cop de cap i els nois, seguint una tradició mil·lenària als pobles, li havien posat un malnom: per tothom era la "Fina Copdecap". També solia anar amb la roba rebregada i les mans no gaire netes. Tothom deia: la Fina Copdecap no es casarà.

¹⁵ Al món rural, on no hi havia metge, el manescal —veterinari— solia fer-ne les funcions. A les ciutats sovint eren els barbers els que exercien de fisioterapeutes, de dentistes i, fins i tot, de cirurgians.

-Potser el teu amic Gabriel li va dedicar una paraula amable i tot va canviar. Això és el que sembla. En aquest sentit es pot ben dir que ell ha estat una bona influència per la Fina. Sovint passa a la inversa: és la dona qui educa i poleix l'home, qui el fa anar net, afaitat i clenxinat.

-Saps què passa? Que les dones tenim la culpa de tot i, si el nostre home va pel carrer una mica galdós, no és a ell, sinó a ella qui criticarà la gent.

Van fer un sopar lleuger a força d'insistir, perquè el Moliner els volia farcir de menges. Aprés, una mica fatigats, van pujar a la cambra.

28

Típica masia catalana

L'endemà al matí, ben d'hora, ben d'hora, en Miquel es va llevar –ella encara dormia– i se'n va anar a Can Duran, havent deixat un avís al Moliner. Va obrir totes les finestres, va treure la pols dels mobles, en acabat, va agafar una granera i va repassar totes les cambres. No va fregar el trespòl, hauria estat massa. Quan el sol ja estava alt, la casa no havia quedat perfecta, però ja semblava el que havia de semblar: un habitatge humà. La fortor d'humitat havia anat marxant, però no del tot. En Miquel va preparar i encendre un bon foc.

Mentre atiava el foc amb un ventall, va sentir cridòria de mainada. Empès per la curiositat, va sortir a la porta i va veure una colla de nens i nenes que passaven pel camí en direcció al vessant de la muntanya. Anaven carregats amb pots, petites olles i altres atuells. De cada un en sortia una planteta verda. De prop va veure que eren plançons de pi, com de mig pam. Alguns nens duïen un cavaguet.

-On aneu, xiquets?

-A plantar pins –van respondre a cor.

-Caram, i això?

-Fa anys hi va haver un foc molt gran.

-Prou que ho recordo. Jo encara vivia aquí.

-Ma mare diu que feia molta por –una nena.

-I tant. Les flames van arribar just darrera d'aquesta casa. Si no les haguéssim aturat no n'hauria quedat res. Va ser molt difícil, perquè apagàvem el foc per una banda i saltava per una altra, corríem a apagar l'altra i es tornava a encendre per on ja l'haviem apagat.

-La Tereseta va tenir una idea –va continuar la nena, assenyalant la que

havia dibuixat la xarranca-. Vam anar tots a aplegar pinyons a vora mar i els vam plantar en aquests pots. Ara, els que han sortit, que són la majoria, els anem a plantar a terra, a veure si arrelen.

-Si viuen –un nen- anirem a cercar més pinyons i seguirem plantant pins a tot l'entorn. Diu mon pare que quan siguem grans, ja faran ombra.

-Trobo que està molt bé això que feu.

-A casa també ho diuen –una nena.

-Sobretot, aneu amb compte amb els cavaguets. No us feu mal.

-No és la primera vegada que agafem un cavaguet –va respondre un noi amb aire de suficiència.

-Ja m'ho penso. Només us ho dic per si de cas. Els grans no us ajuden? Va intervenir la Tereseta:

-Això és cosa nostra. Ells tenen altra feina.

-Us felicito, i no us vull entretenir. Feu, feu.

La colla de criatures va tirar amunt entre crits i rialles.

Com que no havia menjat res, en Miquel se sentia cansat i amb una gana lleonina. Algú ho havia previst: va arribar l'Elizabeth amb pa, formatge, fuet, i una bota de vi blanc de la terra. Va entrar amb curiositat i, aleshores sí, va voler visitar la masia des del celler fins a les golfes, sense deixar cap racó.

-Què? –en Miquel.

-La casa és senzilla, com correspon a una casa pagesa, però els mobles són bons i totes les cambres tenen llum natural. A més, està orientada a migdia i entra molt sol.

-Sí. Totes les masies les construeixen amb la façana principal mirant al sud, per aprofitar la llum i l'escalfor del sol.

-En canvi, la majoria de les esglésies, no pas totes, les fan amb la porta mirant a llevant, a Jerusalem.

-Cert, i amb la planta en forma de creu, encara que tampoc totes.

-Són lleis potser no escrites, tradicions, costums, que passen de generació en generació. Saps què? M'agrada la teva casa. Abans de marxar voldria veure les terres.

-No hi ha res més fàcil. Mira per la finestra, són a tocar. No. Al davant no, al costat esquerre. Tot allò, fins aquell marge, es del mas.

-Està molt ben cuidat.

-En Frederic, entre nosaltres el Quic, el masover, és molt complidor. Amic de la infància, també.

-M'agradarà conèixer-lo.

-També ho tens fàcil. Està venint. És aquell home d'allà, el de l'aixada a l'espatlla. Segur que ha vist el fum de la xemeneia.

Era un paio baixet, fort, d'amples espatlles i cara rodona. Somrient.

-Bon dia mestressa, bon dia Miquel. Ja m'ho van dir que corréu per aquí. Ahir us vaig cercar a la casa però la vaig trobar tancada.

-Vam anar a Cal Moliner.

-Vet-ho aquí. Escolteu, nois, si no us fa res vaig tirant, que altrament es covarà l'arròs i la dona em renyarà.

-Bon camí, Quic. Una abraçada, home.

-I tant!

El masover no sabia com saludar l'Elizabeth. Va optar per una reverència que semblava de teatre i se'n va anar amb pas viu, que no volia fer tard a l'arròs.

En Miquel.

-El Quic viu una mica lluny. Era uns dels que venien amb mi a doctrina. De les classes del mossèn en dèiem anar a doctrina. Per tant, és dels que saben llegir, escriure i fer números, però té una particularitat: quan vol escriure el seu nom escriu Kik. No sé per què, però sempre ho ha fet així, i casa seva, tot i que té un altre nom, per nosaltres és i serà Cal Kik.

-Parlant de noms –l'Elizabeth-. Com és que casa teva s'anomena Can Duran i no Can Mora?

-Ve d'antic. Jo no he conegut cap Duran. En algun moment es devia posar el mas en venda i el devia comprar un avantpassat meu, però, contra el que és costum, no li va canviar el nom.

Poc després van baixar fins a Cal Moliner, a dinar. En Miquel el va emprendre:

-Moliner, he vist passar una corrua de nens i nenes que anaven a plantar pins a la muntanya.

-Ja ho crec. Tota la mainada de Castelldefels hi pren part. Els fa molta il·lusió perquè és una idea seva i l'han tirat endavant ells sols.

-Hi ha una cosa que em preocupa i te'n voldria parlar: aquests plançons encara són tendres. Si menen els ramats al vessant on els plantin, no en quedarà ni un.

-No has de patir per això, que ho tenim ben present. Alguns dels que tenen bestiar a casa són els pares d'aquestes criatures i tindran molta cura que cap cabra ni ovella s'acosti al vessant. Diré més: arribarien a les mans per defensar aquests pinets.

-Em tranquil·litzes. Fóra una llàstima que...

-No passarà, Miquel. Ja t'ho dic.

Havent fet un segon bon àpat, en Miquel i l'Elizabeth van tornar a Can Duran, per tancar-ho tot i esperar el cotxe de Barcelona, que no va trigar. Van carregar el poc equipatge que duïen, van pujar al cotxe i van agafar el Camí Ral de València en sentit invers, cap a Barcelona.

-Ara que he conegut aquest entorn, saps què em passa? –l'Elizabeth.

-Aviat ho sabré.

-Que trobo que Barcelona és un lloc ombrívol. Carrers estrets on gairebé mai no hi arriba la llum del sol. Racons humits per tot arreu. A Castelldefels, com que les cases estan separades les unes de les altres, el sol tot ho banya i és molt alegre. Segur que també és més sà.

-Sempre s'ha dit que la vida al camp és sana, tot i que també és més dura. Depens de la pluja i de la sequera, de les glaçades quan ja no toca i, quan la collita és a punt, una pedregada s'ho pot endur tot al botavant. La feina d'un any perduda i... què menjaràs? No. No és fàcil la vida del pagès.

Feia una bona tarda, assolellada, amb el vent en calma. El viatge hauria estat força agradable si no fos que els sots del camí feien ballar el vehicle i els seus ocupants.

Passat Viladecans el cotxer va cridar:

-Boooooo!

I va aturar el cotxe en sec. En Miquel va treure el cap per la finestreta i tot seguit va conèixer la causa d'aquella aturada imprevista. Un individu malcarat apuntava el cotxer amb un pedrenyal¹⁶ al mateix temps que un altre s'apropava i l'apuntava a ell.

-Feu pinta de rics, valtros -deia el bandoler.

A l'Elizabeth se li va escapar un crit d'esglai, però el Miquel la va tranquil·litzar. -No passa res, Elizabeth, només volen diners.

El bandoler va presentar un cubilet de cuir de la mida d'un got.

-El vull ben ple de monedes, millor si són d'or. Au, brillo, que no tenim tota la tarda!

En Miquel no es va immutar. Va obrir la bossa que duia i va abocar el seu contingut al cubilet. Tantes monedes com hi cabien, fent muntanya. Algunes eren d'or. El va tornar, amb calma, al bandoler, tenint cura que no caiguessin monedes a terra.

El bandoler va rondinar:

-No tant. Para la mà.

En Miquel així ho va fer i el bandoler, passant el canó de l'arma ran de la boca del cubilet, va fer caure les monedes que sobresortien al palmell de la mà d'en Miquel.

-He dit ple. No més. Acadascú lo seu. Au, que la Verge Maria us acompanyi.

Ell i el seu company van desaparèixer ràpidament dins d'una arbreda.

En Miquel va treure el cap per la finestreta.

-Endavant, cotxer, que aquí no ha passat res.

El pobre cotxer estava blanc com un paper dels més blancs.

L'Elizabeth encara tenia la respiració agitada. I en Miquel:

16 Pistola antiga de grans dimensions que es disparava mercès a l'espurna que el martellet feia sortir d'una pedra foguera també dita pedrenyal.

-No has de patir. Si els dones els diners no et fan res. Ja està.

-Quina gentussa!

-Les guerres provoquen misèria i la misèria provoca aquestes malvestats. També hi ha desertors de la milícia i fugitius de la justícia. Malauradament per ells, abans o després, tots acaben a la forca. Són de plànyer.

-Però ens han robat tot el que dúiem.

-Tot no, ja ho has vist: era un bandoler molt honrat. No volia ni un centau més dels que ens ha demanat i ens ha tornat el sobrant. Això no s'havia vist mai.

-No sé com t'ho pots prendre amb aquesta calma.

-Me les he vist amb gent més desagradable i, segurament, més perillosa. Com a mínim, més poderosa. Un pobre desgraciat com aquest no m'espanta. Més aviat em fa llàstima.

-Però hauria pogut disparar.

-No ho ha fet. Em sembla que no en tenia gens de ganes i, per si de cas, no l'he provocat. Ja has vist com ens ha acomiadat. Hem topat amb un bandoler molt educat i devot.

Van arribar a Barcelona que ja era negra nit. Van pagar el cotxer amb el "canvi" que el bandoler els havia retornat i encara li van donar una propina per compensar l'ensurt que havia tingut. Van pujar a casa, van abraçar la Marieta, van menjotejar qualsevol cosa, freda, per no donar-li feina, i a descansar, que la jornada havia estat intensa.

29

Aprofitant que encara li quedaven dies de vacances, en Miquel va recórrer d'una en una totes les esglésies de Barcelona. Volia comprovar si allò que havia vist al portal de la basílica de Santa Maria del Mar el dia del casament era un fet aïllat o es repetia a d'altres llocs.

Amb consternació va comprovar que era un fenomen general. Totes les esglésies tenien una petita cort de dones mendicants, sovint amb nens petits. Incapaç de passar de llarg, les socorria amb unes monedes. A algunes els preguntava, amb discreció, què les havia portat a aquella situació de precarietat. Les respostes solien ser semblants:

-Sóc vídua i desemparada, monsenyor.

-Sóc vídua de guerra, monsenyor.

-No teniu altra família que us pugui socórrer, germans...?

-Si en tingués, no seria aquí.

En Miquel estava consternat. Havia trobat un cas com aquells a Castelldefels, però en un poble tothom es coneix i funciona la solidaritat entre veïns. Ningú es queda desemparat. A la ciutat era ben diferent. Molts habitants malviuen en l'anonimat i només les bones ànimes i algunes ordes religioses en prenen una mica de cura, oferint un plat de sopa calenta, una manta, roba o un alberg provisional.

Curiosament, la societat s'havia organitzat per la protecció de la infància establint orfenats. A Barcelona n'hi havia un d'important: la Casa de Caritat, finançada per l'administració pública i per donacions de particulars. Els acollia, els cuidava i educava i, quan ja eren grandets, els ensenyava un ofici perquè es poguessin valdre per ells mateixos.

També hi havia asils, generalment dependents del bisbat, pels ancians que no tenien família, ni recursos, ni podien treballar. I hospitals, com el de la Santa Creu, que acollia els malalts, accidentats o ferits de guerra.

Però ningú havia pensat en les vídues desemparades que ara, amb la guerra, sovintejaven. Segurament, algunes solucionaven el problema cercant i trobant feina: als hostals com a cuineres o cambreses, a les cases benestants com a criades o mainaderes. D'altres es valien per elles mateixes tallant i cosint roba a mida o bé fent brodats, puntes de coixí, o tapissos, i algunes cuidaven gent gran o malalts.

Però n'hi havia que no trobaven sortida, per excés d'oferta, per manca de preparació, per curtedat, per un aspecte poc agradós o per malfiança de la gent. Aquelles pobres dones marginades només tenien tres opcions: el suïcidi, la prostitució o la mendicitat. El suïcidi era present, per bé que poc visible, i la prostitució era visible, però limitada a uns carrers determinats. En canvi, la mendicitat era molt patent a les portes de totes les esglésies de la ciutat.

En Miquel va acabar la seva recerca consternat. Allò no podia continuar i, si la guerra s'allargava, no faria més que empitjorar. Calia posar-hi remei. Ho va comentar a l'Elizabeth. Ella estava al corrent del cas:

-Això ha passat sempre, estimat. De les vídues pobres no se'n recorda ningú. Només que ara, amb la guerra, n'hi ha més i es veuen més.

-Estic pensant que caldria fer alguna cosa per pal·liar aquesta desgràcia. No ens podem dir cristians ni civilitzats si deixem aquestes pobres dones a la intempèrie.

-Tal vegada coneixes algú de la Generalitat que podria cercar i, eventualment trobar, una solució a aquest drama que afligeix un nombre creixent de dones. Algú que tingués una mica de mà al departament de Tresoreria, per exemple, que és el que administra els diners.

L'endemà, tot i que encara no li tocava, en Miquel se'n va anar a la Generalitat i va convocar els seus col·laboradors Teixidor i Dupont. En Teixidor, sorprès:

-No us esperava encara. Que potser ens trobàveu a faltar, dom Miquel? En què us puc servir?

-*Soyez le bienvenu, monsieur. Est c'est que peu je vous aider?*

En Miquel els va posar al corrent de la situació. No els calien gaires explicacions: ells també anaven pel carrer i veien el que estava passant.

-Hem de fer-hi alguna cosa –en Miquel.

-Què proposeu?

-*Aucune idée?*

-Dues. Començo per la primera, més que res per descartar-la: construir un asil per aixopugar aquestes bones dones i que no hagin d'anar pidolant un tros de pa pels convents i per les places de la ciutat.

-*Pas mal* –en Jean Dupont.

-Té dos inconvenients –va continuar en Miquel-. Primer, cal construir-lo i això, a més de molts diners, vol temps. Les vídues no poden esperar. Quan érem al departament de Justícia ja comentàvem que una justícia tardana no és justícia.

-Ben cert.

-*Vraiment.*

-L'altre inconvenient és que un cop construït i equipat cal mantenir-lo: personal, alimentació, roba, enllumenat, llenya per cuinar i escalfar a l'hivern, higiene, sanitat, reparacions... Ho veig molt complicat per fer-ho nosaltres en primera persona. No és la nostra feina i temo que no estem preparats per fer-la. Per això he pensat una altra possible solució i m'agradaria que em diguéssiu, amb tota franquesa, què en penseu.

-Us escolto.

-*Je vous écoute* –en Dupont, que sovint semblava un eco, o un traductor del que deia en Teixidor.

-Atorgar una pensió vitalícia a les vídues desemparades, ja siguin vídues de guerra o no.

Es va fer un silenci. Els dos experts ho havien de digerir i avaluar. En Miquel esperava, sense pressa. Entenia que necessitaven temps per pensar.

En Teixidor:

-És un remei immediat. No requereix una inversió prèvia. Serà car per la Tresoreria, però l'altra opció també ho seria, i potser més.

-Mestre Dupont, vós sou l'expert comptable: ens ho podem permetre?

-Dom Miquel, l'*argent* és el que és i no s'estira. Si l'adrecem a fer una cosa, n'haurem de retallar una altra pel mateix import. Així de senzill.

-Això ja ho sé, mestre Dupont.

-*Je veux dire* que és una qüestió de prioritats. Si considereu que aquesta és una prioritat, els diners els trobarem.

-Això volia sentir, amic meu. Considero que és un deure moral i social i que, per tant, és una prioritat.

En Jaume Teixidor va introduir una qüestió important:

-Dom Miquel, us he d'advertir que aquest afer depassa les atribucions del departament. Em sap greu, però jurídicament no ho podeu decidir vós amb un simple decret. És massa important. Haurà de revestir forma i rang de llei. Per tant, caldrà defensar-ho i sotmetre-ho a votació al plenari.

-M'ho veia venir —en Miquel— i us encomano la tasca de redactar el projecte de llei per ensenyar-lo, primer al president, i després portar-lo a la Junta del General.

-Ja sabeu que ho podeu presentar directament al plenari sense passar per la presidència.

-Ho sé, però el president em va demanar que li ensenyés les coses importants abans de tirar-les endavant, li vaig dir que ho faria, i una cosa que no vull de cap manera és predisposar-lo en contra. Ben altrament, penso que és essencial tenir-lo com a aliat en un cas com aquest.

-D'acord, dom Miquel. M'hi poso tot seguit. Ja veig que és urgent, però demano una mica de temps. S'ha de fer bé si volem que prosperi al plenari.

-Moltes mercès, mestre Teixidor. Tinc plena confiança en vós així com també amb el mestre Dupont, que ja sé que trobarà diners a sota les pedres, si cal.

-*Bien sûr, monsieur.*

30

Mentrestant, la guerra continuava amb avenços i retrocessos. Ara l'exèrcit castellà atacava l'Empordà per sorpresa, arribant fins i tot al mar, i prenia Cadaqués; ara la reacció franco-catalana el feia recular i perdre tot el terreny que havia guanyat. Ara l'escomesa venia del sud per Prades, Poblet i l'Espluga de Francolí, però tot seguit la milícia expulsava les forces ocupants. Els atacs i contraatacs se succeïen de forma continuada. A les tropes castellanes els era més fàcil donar un cop de mà i ocupar una

població que no pas conservar-la. Com més avançava un cos d'exèrcit dins del territori català, més exposada quedava la seva reraguarda. Sovint, la tàctica franco-catalana consistia en contraatacar per darrera en lloc de fer-ho de front. Si aconseguia tallar la línia de la punta de llança castellana per la reraguarda, el cos de tropa atacant quedava aïllat de la resta i envoltat d'enemics. O es rendia, o mirava d'escapar per alguna escletxa, o era anorreada.

Aquella tàctica va donar resultat en diverses poblacions mercès a dos factors: l'exèrcit de Felip IV era nombrós, però, com hem vist, distribuït en diversos fronts de guerra. No podia descurar la frontera francesa fins a Hendaia i tampoc podia afeblir la campanya de Flandes. Per això no era capaç d'organitzar una invasió de Catalunya en tota regla. El segon factor era la col·laboració dels ja mencionats sometents locals, que atacaven les columnes castellanes amb tàctiques de guerrilla, muntant emboscades, calant foc als subministraments, sabotejant tot el que podien i creant multitud de problemes als atacants. També feien el servei de comunicacions i d'informació, una tasca que, en alguns moments, l'exercien nens o adolescents aprofitant que coneixien bé el terreny: passaven per barrancs i torrenteres o per les carenes de les muntanyes, llocs per on un exèrcit, amb tota la seva impedimenta, no podia avançar si no era amb gran lentitud.

Per acabar-ho d'adobar hi havia Portugal, però Felip IV va solucionar aquell conflicte de forma dràstica: reconeixent la seva incapacitat bèl·lica per lluitar en tants fronts al mateix temps, es va plantejar que n'havia de perdre algun. Entre Catalunya i Portugal, va optar per perdre Portugal i així fou com, indirectament, mercès als catalans, els portuguesos van assolir la seva independència.

L'exèrcit de Felip IV era despietat amb els presoners que feia, i cometia excessos contra la població civil, però la població tampoc gastava compliments quan arreplegava un soldat o un oficial castellà. La gent sempre és gent. És la guerra la que és cruel i desperta odis i revenges que estaven soterrats o que, simplement, no existien.

D'altra banda, l'esperança que la Guerra de la Fronda s'acabés ràpidament s'esvaïa cada dia que passava. Sí que l'exèrcit reial semblava portar la iniciativa, però constantment sortien nous focus de rebel·lia, o se'n repetien uns que semblaven liquidats. El territori gal és molt extens i un exèrcit no pot ser a tot arreu. Apagava un focus i se n'encenien tres. És veritat que es tractava d'una guerra de baixa intensitat, però no per això tenia traces d'acabar-se. Catalunya era un aliat de França davant la corona castellana, però un aliat que demanava homes, armes i municions sense parar, de manera que era al mateix temps una ajuda i un maldecap.

La corona castellana estava preocupada per l'estancament de la Guerra dels Segadors. Hi havia, com ja s'ha vist, avenços i retrocessos puntuals, friccions freqüents, degoteig de baixes per ambdues bandes, però bàsicament i, sobretot a l'hivern, les línies es mantenien immòbils. Sembla que el rei manifestava de forma reiterada al primer ministre el seu descontentament per la manera com els caps de l'exèrcit castellà gestionaven la contesa i posava en dubte la seva capacitat estratègica. Finalment, Felip IV va prendre una decisió personal. Ell havia tingut un fill extra-matrimonial amb una actriu anomenada Maria Calderón. S'anomenava Juan José d'Àustria (1629-1679).¹⁷ El va reconèixer oficialment i li va atorgar el títol de "Infante de Castilla". Era germà, per part de pare, de qui, amb el temps, va ser Carles II. Aquell fill va seguir la carrera militar i Felip el considerava un jove capacitat, de manera que va decidir posar-lo al front del cos d'exèrcit destacat a Catalunya i confiar-li l'èxit d'una campanya que ja durava massa temps, sense que la victòria s'albirés ni tan sols a l'horitzó.

Juan José va estudiar la situació i va decidir canviar totalment l'estratègia: en lloc d'intentar avançar de sud a nord i d'oest a est, conquerint i consolidant territori, mètode que havia fracassat repetidament, es va plantejar un únic objectiu: Barcelona. Pensava que si Barcelona queia en mans castellanes, la resta de Catalunya acabaria caient com una fruita madura.

Però Barcelona estava fortament defensada, fins al punt que qualsevol intent d'atacar-la, ateses les circumstàncies del moment, estava destinat al fracàs i amb fortes baixes en les línies pròpies. Per poder tenir possibilitats d'èxit, calia afeblir la capital amb caràcter previ. Com fer-ho?

Juan José d'Àustria va de tenir una idea nova: consistia en concentrar la major part de les seves forces en un punt a la frontera occidental, una mica més al nord de Lleida i avançar en punta en direcció al mar amb la finalitat de dividir Catalunya en dues meitats. Va començar a fer preparatius.

¹⁷ No confondre amb Juan d'Àustria (1545-1578), fill de Carles I i heroi de la batalla dita de Lepant. La coincidència de cognoms es deu a que ambdós eren de la nissaga Àustriaca Von Habsburg.

El mestre Jaume Teixidor va presentar a en Miquel el primer esborrany d'un projecte de llei destinada a atorgar pensions a les vídues desemparades de Catalunya, ja ho fossin per causa de guerra o per qualsevol altre motiu. El text era prolix. Contemplava les condicions necessàries per considerar si una vídua estava desemparada: carència de recursos propis, absència de parents que se'n fessin càrrec, impossibilitat de trobar o de facilitar-li una feina remunerada, existència de fills petits, estat de salut o de minusvalidesa, etc. Si la vídua es casava deixaria de percebre la pensió. Si per l'edat ingressava en un asil de gent gran, també.

En Miquel va estudiar a fons el text d'en Teixidor i, al mateix temps, va demanar al mestre Dupont que el quantifiqués per capita tenint en compte que per manca de dades estadístiques es desconeixia el nombre de vídues existents i encara menys es podia preveure quantes sol·licitarien la pensió i l'obtindrien. A més, el nombre de vídues susceptibles de rebre la pensió seria una variable demogràfica i, en estat de guerra, segurament amb tendència a créixer.

En Miquel va demanar alguns aclariments al mestre Teixidor, però no va proposar-li cap esmena perquè va trobar el text molt complet i correcte.

El pas següent seria preveure el finançament del projecte. Dupont ja havia avançat que els recursos són els que són i que, si en dediques alguns a una activitat, els has de retirar d'una altra fent traspassos de partides. La pregunta era: de quines? A què o a qui li retirars una part dels recursos que administra i quines seran les conseqüències?

Segons el mestre Dupont hi havia, tanmateix, altres possibilitats:

- No tocar les partides pressupostàries existents, sinó esperar l'any vinent, quan es presentaria i aprovaria un nou pressupost, per incloure-hi aquesta partida. Tenia avantatges evidents, però l'inconvenient del temps perdut, quan en Miquel considerava que l'afer era una emergència social.

- Recórrer al crèdit, ja fos demanant un préstec bancari o emetent bons de deute públic. Opció més àgil que l'anterior, però amb inconvenients: els

préstecs calia tornar-los, els bons calia amortitzar-los i, naturalment, pagar interessos. Un criteri força habitual de l'administració pública era utilitzar el crèdit per inversions durables, però no per subvenir despeses corrents, i les pensions serien considerades una despesa corrent.

- Una combinació de les dues anteriors: obtenir un crèdit pont per cobrir els mesos que faltaven fins l'aprovació del proper pressupost i incloure aquella despesa en el proper pressupost.

Havent-ho debatut, el trio Mora-Teixidor-Dupont va optar per aquesta darrera opció com la més pràctica i la que tindria millors perspectives davant de la presidència i del plenari de la Junta del General.

Van acordar encarregar a la Secretaria la redacció en net del projecte de llei amb el pressupost *per capita* aportat pel mestre Dupont i acompanyat pel projecte de finançament. Però abans en Miquel havia de redactar l'exposició de motius que precediria el text legal. Era feina seva i ja feia dies que hi donava voltes. Finalment, va agafar la ploma:

*Havent observat un nombre creixent de dones vídues desemparades que es veuen forçades per la pobresa extrema a malviure de les almoines de la població i d'algunes ordes religioses, el departament de Tresoreria de la Generalitat de Catalunya ha arribat a la conclusió que aquesta institució, que té per finalitat el benestar de tota la població, no pot oblidar un dels sectors més desafavorits per la fortuna i els avatars de la vida. És per això que, basant-se en valors ètics i socials, pensa que és de justícia i al mateix temps urgent, posar una solució a aquest drama colpidor. Un drama que, en l'actual estat de guerra, té possibilitats d'aguditzar-se i que la Generalitat, com a part litigant del conflicte bèl·lic que ens afligeix, no pot desatendre.*¹⁸

Essent l'exposició de motius un text amb càrrega humanística, en Miquel va pensar que fóra bo ensenyar-lo al cercle familiar abans de lliurar-lo a la Secretaria. Si compartia tot allò que tenia caràcter professional amb en Teixidor i en Dupont, per què no compartir aquell esborrany amb l'Elizabeth i la Marieta?

La Marieta se'l va fer llegir pel Miquel mentre l'Elizabeth, per la seva banda, l'escoltava atentament. En acabat els va demanar la seva opinió. La Marieta, com a mare amant, el va trobar molt bé, sense cap mancaça. L'Elizabeth va comentar:

¹⁸ La cursiva és de l'autor. No es tracta d'un text original.

-Hi trobo a faltar alguna menció de caire religiós: citar la Bíblia o l'Evangeli, la divina providència, la caritat cristiana, o qualche concepte semblant. Tinc la impressió que seria coherent amb el tema i que li donaria més pes davant dels diputats.

-Hi he estat pensant molta estona. Una cita bíblica textual podria reforçar l'argumentació.

-Per exemple.

-Però finalment ho he descartat, precisament al·ludint a una frase evangèlica que diu: "Doneu a Déu el que és de Déu i al César el que és del César." La Generalitat és una institució política i, per tant, laica. És el César.

-Sí, Miquel, però potser cal tenir present que el president és un bisbe i que una de les tres branques de la Junta General és l'eclesiàstica, formada per bisbes i abats. Una referència religiosa segurament els plauria i predisposaria a favor. Oï que la teva proposta cal posar-la a votació?

-Sí, és clar.

-I tu vols que surti endavant, oi que sí?

-Naturalment. Em sabia molt greu fracassar precisament en aquest afer.

-Jo, en el teu lloc, tindria cura dels vots amb molt d'amor.

-Em sembla que tens raó. Un dia em vas dir que tard o d'hora et discutiria la raó. No serà pas avui.

-Temps al temps –ella, rient.

-Se t'acut alguna idea, un suggeriment?

-Deixa'm pensar.

L'Elizabeth es va atansar a la finestra i va contemplar els vaixells fondejats al port, deixant volar la imaginació. Xisclant, passava una gavina. D'altres reposaven en grup sobre l'aigua. A l'esquerra, lluny, s'albirava una fumarola. Una xemeneia? Algun pagès cremant herba seca? Una altra gavina, o potser la mateixa. Nuvolets blancs a l'horitzó. A la dreta, la mola del Montjuïc, que pren el nom per l'antic cementiri jueu.

-Miquel, què et semblaria acabar amb: "Que Déu Nostre Senyor orienti les nostres consciències i guiï els nostres passos pel camí recte en benefici de les persones que més ho necessiten i que confien en nosaltres."

La Marieta va aplaudir amb entusiasme:

-Quina bona parella que feu!

I en Miquel:

-Elizabeth, m'has impressionat. Ho posaré tal com ho has dit.

La va abraçar amb força continguda mentre la Marieta somreia feliç.

Juan José d'Àustria, havent concentrat les seves forces en un punt al nord de la ciutat de Lleida es va disposar a iniciar el seu atac en punta de llança en direcció al mar.

Mentrestant, les milícies franco-catalanes, enlluernades per l'afebliment de la línia de front i desconexedores de la nova estratègia del general castellà, van iniciar un plaent avenç cap al sud, que les allunyava del punt d'atac de l'exèrcit castellà, maniobra que Juan José havia previst.

Immediatament, el general castellà va ordenar avançar cap a llevant creant un passadís estret, tallant i assegurant tots els camins que anessin en sentit nord-sud i destruint els ponts. Tant inesperat i fulgurant fou el seu moviment, que quan les forces franco-catalanes es van assabentar del que estava passant i van córrer a tallar el passadís, Juan José ja havia arribat a Arenys de Mar i l'estava reforçant.

Ràpidament les milícies franco-catalanes van mirar de repetir la tàctica que tan bons resultats els havia donat fins aquell moment: tallar l'avenç enemic per la reraguarda i deixar la tropa enemiga aïllada. Però Juan José, que hi comptava, havia anat estacionant destacaments al llarg de tot el passadís i instal·lat peces d'artilleria en punts estratègics. Quan els franco-catalans van arribar-hi es van trobar tots els accessos ben controlats i no van aconseguir trencar aquella forta barrera.

La intenció de Juan José d'Àustria era clara: tallar les comunicacions i trameses procedents de França. Si Barcelona no rebia armes, ni municions, ni reforços, la seva potència bèl·lica s'aniria afeblint. Quedava la via marítima. Barcelona podia rebre subministraments pel seu port, però el general castellà també havia previst aquella contingència i havia aconseguit de l'estat major, és a dir, d'Olivares, la tramesa d'un bon contingent de galeres reials, les quals, estacionades davant del port barceloní, impedièn qualsevol maniobra d'entrada i sortida, no solament de vaixells de guerra sinó també de mercants i àdhuc de pescadors.

Aquella campanya de Juan José de Àustria no va representar la fi de la contesa, ni de bon tros, però sí que va ser el principi d'un final tràgic que va trigar, però que, com veurem, va acabar arribant de forma inexorable.

Un cop enllestida la redacció final del projecte de llei de la protecció de les vídues desemparades mitjançant pensions vitalícies, Miquel Mora va sol·licitar una reunió amb el president Bernat de Cardona, que li fou concedida sense dilacions. En Miquel s'havia guanyat un prestigi a la institució i quan volia dir alguna cosa, se l'escoltava. Tres dies després i a primera hora del matí, el president l'esperava.

El diputat Mora es va fer acompanyar pel seus col·laboradors, Jaume Teixidor i Jean Dupont. Bernat de Cardona els va rebre al seu despatx. No estava sol: l'acompanyaven en Francesc d'Erill, baró d'Eramprunyà, en Jaume Ferran, mà dreta del president, i en Rafael Cerdà, oïdor.¹⁹ També hi assistia en Guillem Despuig, com a secretari, per prendre notes. Havien previst tot de cadires i una tauleta amb una gerra d'aigua fresca envoltada de gots de vidre.

El president, després de les salutacions i de fer seure tothom, va iniciar la sessió:

-Ha arribat al nostre coneixement –assenyalant amb un gest els seus acompanyants- que esteu preparant una proposició de llei de caire social. Ens plaurà de sentir-la.

En Miquel va comprovar, un cop més, que a la Generalitat les parets eren de paper. No podies fer un esternut que no arribés a tots els racons i, sobretot, a les altes esferes.

-Molt honorable president, honorables senyors...

En Miquel va desgranar, articulant molt i sense córrer, l'exposició de motius, de memòria, mirant als ulls als presents i sobretot al president. A continuació va dir:

-Si m'ho permeteu, molt honorable president, m'agradaria que el text legal el llegís el mestre Teixidor, que és qui l'ha redactat.

Bernat de Cardona va assentir amb un moviment de cap.

Mentre en Teixidor llegia, al despatx hi havia un silenci absolut. En Miquel va interpretar que era un bon senyal. Les cares, però, a part d'atenció, no expressaven res.

Quan en Teixidor va haver llegit el darrer article, el president va demanar:
-Ho heu pressupostat això?

19 Oïdor: censor, auditor o assessor segons el cas.

-Sí, molt honorable president. A continuació vénen les xifres i, si m'ho permeteu, en aquest cas, voldria que les exposés el mestre Jean Dupont, expert comptable que les ha preparat i que podrà aclarir qualsevol dubte millor que no pas jo.

En Jean Dupont, amb molta seguretat i mirant d'evitar gal·licismes, va detallar el pressupost, les previsions i la forma de finançament que havien previst.

Havent acabat, el president encara va preguntar:

-Dom Miquel, us heu assegurat de l'ajust a la legalitat vigent d'aquesta proposta, no fos cas que entrés en col·lisió amb alguna altra llei?

-En aquest aspecte, cedeixo un cop més la paraula al mestre Jaume Teixidor, lletrat de la Generalitat.

En Jaume Teixidor va exposar, amb professionalitat, que havia analitzat exhaustivament el cos legal de la institució i havia verificat que la proposició no contradeia ni envaïa l'espai de cap altra disposició legal.

Arribat a aquest punt, es va fer un silenci feixuc. En Miquel contenia la respiració. L'hora de la veritat, pensava. Finalment, el president:

-Moltes mercès, senyors. Heu fet una bona feina. Un cop haguem examinat aquest text i deliberat sobre la seva viabilitat i conveniència, us convocarem per donar-vos una resposta. Ara us podeu retirar, i preneu-vos la resta del dia lliure.

Era massa d'hora per anar a dinar, però el trio Mora-Dupont-Teixidor necessitava airejar-se, remullar la gola i rebaixar la tensió. Van anar al Cavallet Blanc i van demanar una gerra de cervesa.²⁰

35

Els mercaders i naviliers van notar de forma immediata els efectes del bloqueig del port de Barcelona, acompanyat de la barrera militar establerta per Juan José d'Àustria a l'ample de Catalunya, a l'alçada d'Arenys de Mar, com hem vist. No podien expedir ni rebre mercaderies més enllà del triangle delimitat per la meitat sud de Catalunya. Res d'exportar, ni importar. Per molts, l'amenaça de ruïna econòmica començava a prendre visos de proximitat.

20 A l'època la fabricació de cervesa, de producció artesana, era poc habitual a Catalunya, però no era novetat. Se n'ha trobat fins i tot en un jaciment prehistòric de Begues, concretament a la cova de Can Sadurní.

Un altre col·lectiu que va prendre consciència immediata de la gravetat de la situació fou el cos d'exèrcit francès destacat a la meitat sud de Catalunya. Aïllats del seu país, no podien rebre reforços, ni armament, ni municions, ni tan sols correu o notícies de França. Cada dia que passava sense poder obrir un pas a través de la barrera militar castellana, feia créixer la seva preocupació i la sensació d'estar encerclats, encara que el territori fos prou extens.

En canvi, de primer moment, la població civil encara no notava els efectes de l'encertada maniobra del general castellà. La vida a Barcelona i a totes les poblacions del mencionat triangle transcorria amb força normalitat i sense ensurts. No mancaven els queviures, no hi havia sobresalts. A les zones frontereres hi regnava la calma. Allà, l'exèrcit castellà es mantenia inactiu. Reaccionava davant de qualsevol intent franco-català, però no intentava avançar les seves línies de front. La situació militar era d'una calma tensa.

A la Generalitat es vivia un temps dual: d'una banda, els polítics, amb el president al davant, copsaven la perillositat de la situació i endevinaven les intencions del general castellà: afeblir progressivament, sense pressa, l'economia de Catalunya i, sobretot, la de Barcelona, mitjançant la incomunicació instaurada i mantinguda i, arribat el moment oportú, atacar sense pietat amb les condicions a favor. D'altra banda, convenia mantenir la normalitat dins del possible, governant, administrant, atenent la població, cobrant i pagant, com si res no passés.

Al mateix temps, mantenien desperta l'esperança que, liquidada la guerra civil de la Fronda, la corona gala enviaria un bon contingent militar que trencaria la barrera de Juan José d'Àustria i restabliria les comunicacions terrestres, d'una banda, i les marítimes d'una altra mitjançant la presència d'una armada reial que enfonsés o foragités les galeres castellanes. En aquells dies, el lema era "qui dia passa, any empeny".

Per això, no ens ha d'estranyar que una setmana després de la reunió d'en Miquel i els seus col·laboradors amb el president, el propi Bernat de Cardona el convoqués al seu despatx.

-Dom Miquel. Hem estudiat a fons la vostra proposició de llei i la trobem força enraonada. Certament, és el nostre deure com a bons cristians atendre les necessitats bàsiques de les capes de població més fràgils. Aquest aspecte de les vídues en general i, en especial de les vídues de guerra, moltes de les quals joves i amb mainada al seu càrrec, està una mica desatès. No podem tampoc carregar les institucions religioses existents amb més obligacions de les que ja suporten, ni és el moment d'iniciar la construcció d'un nou edifici prou gran per acollir un nombre, malauradament creixent, de dones desvalgudes amb els seus fills. Per

tant, pensem que la vostra proposta de fer-ho mitjançant unes pensions dignes, és el mètode més àgil i eficient de cobrir aquestes necessitats urgents. També trobem raonable el pressupost i la forma de finançament de la proposta.

En Miquel anava fent que sí amb el cap, sense dir res. El president va prosseguir:

-Els meus assessors jurídics han fet algunes esmenes al text. Simples puntualitzacions, de forma més que no pas de fons. Ho han fet, més que res, preveient possibles objeccions presentades al plenari. Us torno el text amb les correccions. Si les trobeu dignes de la vostra aprovació, podreu presentar la proposició així esmenada al proper plenari, d'ací a deu dies. Feu-m'ho saber com abans millor perquè ja estem confeccionant l'ordre del dia.

-D'acord, molt honorable.

-Us podeu retirar, Dom Miquel, i que Déu nostre Senyor, que ha guiat la vostra consciència fins ara, ho continuï fent.

-Amén –va concloure en Miquel, pensant que era l'expressió més adequada.

En Miquel va rellegir la seva proposta amb les esmenes introduïdes per l'entorn del president. Algunes li van picar una mica l'amor propi. Pensava que no calien, que no milloraven el text original, i que les havien posat ben bé per justificar el sou i la superioritat intel·lectual dels assessors. Altres, les va trobar encertades, orientades a aturar per endavant possibles objeccions de diputats amb criteris molt diversos, a tenir una resposta per tot i a poder dir: hem previst totes les possibles eventualitats. En conjunt, eren poques i d'escassa entitat, ço que parlava molt bé dels redactors de la proposició de llei: en Jaume Teixidor i en Jean Dupont. Un detall que no va passar desapercebut a en Miquel fou que de l'exposició de motius que precedia el text legal no n'havien tocat ni una coma. Va ser un motiu de petita satisfacció personal.

36

Plenari de les Corts Catalanes

Al segle XVI, el Plenari se solia celebrar en una església o catedral perquè a l'edifici de la Generalitat no hi havia una sala prou gran per enquirbir el nombre acrescut de diputats. Era costum establert des de l'inici de les Corts Catalanes, al segle XIII, que les assemblees de les Corts fossin itinerants, sempre dins de l'àmbit de la Corona d'Aragó, per donar satisfacció als

ciutadans dels diferents territoris. En plena Guerra dels Segadors, les circumstàncies excepcionals aconsellaven celebrar els plens amb més freqüència i fer-ho a la ciutat de Barcelona. La basílica de Santa Maria del Mar constituïa una seu adient, tot i que no pas l'única.

La distribució dels diputats de les tres branques es disposava de manera que una branca seia a la banda dreta de la nau, una altra a la banda esquerra, i la tercera de través, al fons, encarada a la presidència. Anteriorment la presidència l'ostentava el comte rei, però en època republicana era el president qui ocupava el setial. En aquest cas era el molt honorable Bernat de Cardona el qual, en cerimònies importants, vestia roba talar, de bisbe.

Fets els prolegòmens de rigor, va començar el plenari amb el primer punt de l'ordre del dia, consistent en la informació més actualitzada de la situació bèl·lica. Van seguir les queixes dels mercaders els quals, impossibilitats d'exercir el comerç internacional, com hem vist, es trobaven amenaçats per la ruïna econòmica.

Un ambient de tristor i preocupació regnava a la sala. El futur era incert, per no dir fosc, i no s'albirava cap canvi en positiu a curt termini. Alguns diputats feien propostes imaginatives, però inviables. Altres recomanaven resistir fins al final, fos quin fos aquell final. Alguns, pocs, desmoralitzats, insinuaven una capitulació pactada amb la corona castellana, cercant les millors condicions possibles dins de la desfeta. Els van fer callar.

Finalment, va arribar el torn d'en Miquel. Només ell sabia com n'estava de nerviós. No havia aclucat ull en tota la nit i, si havia esmorzat una mica, havia estat mercès a la insistència de les dones de casa, grans dones, que l'havien convençut que faria un mal servei a les vídues pobres si sortia a defensar-les amb l'estómac buit i li agafava un defalliment a mig discurs. Dret, al mig de del temple, de cara a la presidència, va encetar l'exposició de motius. Pensava: em puc permetre que em tremolin les cames, però no que em tremoli la veu. Els ho dec a les vídues. De manera que, havent estosseगत una mica, va escometre el discurs amb veu forta, clara i segura. A l'assemblea hi regnava un silenci total. Possiblement els diputats agraïen la presentació d'una proposta positiva després de la negror dels punts precedents.

La presentació es va allargar -com estava previst- perquè el text legal articulat, que va llegir a continuació, era prolix. En Miquel, detectant l'atenció amb que l'escoltaven, va anar agafant seguretat a mesura que avançava. Finalment, va cloure amb la frase de l'Elizabeth:

"Que Déu Nostre Senyor orienti les nostres consciències i guiï els nostres passos pel camí recte en benefici de les persones que més ho necessiten i que confien en nosaltres."

A l'època no era costum aplaudir els discursos. L'assemblea va mantenir el silenci durant uns moments. Tot seguit es va encetar un murmur de veus. Els diputats parlaven amb els del seu entorn. En Miquel veia com alguns assentien amb el cap, mentre que d'altres el movien expressant dubte i encara uns altres el giraven a dreta i esquerra.

El president va manar silenci.

-Acabada l'exposició de l'honorable Miquel Mora, s'obre un torn de paraules.

Es van aixecar una colla de mans i el secretari general Despuig va anar prenent nota i donant les paraules per torn.

Un diputat argumentava:

-Aquesta proposició de llei deixa clar que l'honorable... mmm Miquel... mmm com es digui, té un bon cor, però en els temps que vivim hi ha una altra prioritat i hem de concentrar tots els esforços en guanyar la guerra en lloc de dispersar-los en accions caritatives ben intencionades, però inoportunes.

-És una bona idea –deia un altre- però, com diu el company, ara no és el moment –un altre.

-Potser més endavant –un tercer.

-És un luxe que no ens podem permetre.

-Les vídues pobres sempre poden entrar en un convent i prendre els hàbits-un abat-. La santa mare Església se'n faria càrrec de forma immediata.

-I què passaria amb els nens? –interrompia un de la bancada popular.

-Si dediquem fons a aquest projecte els haurem de treure d'allà on més falta fan: de la milícia. Guanyem la guerra i, després, en tornem a parlar.

Totes les objeccions eren de fons, no de forma. Ningú proposava esmenes al redactat i no totes les paraules demanades eren objeccions:

-És de justícia! –cridava un diputat d'edat avançada.

-És una obra de misericòrdia –afegia un bisbe.

-Ja hauria d'estar fet, això –s'indignava un diputat jove.

D'altres només demanaven aclariments:

-Com sabreu quina vídua ho necessita i quina no? No podem permetre que ens enganyin.

En Miquel va pensar: aquest dormia mentre jo llegia.

-I si una vídua es torna a casar?

Un altre distret.

-De veritat podem destinar aquests diners a una obra benèfica, estant en guerra?

En Miquel anava prenent nota mental per respondre totes les objeccions i preguntes en un únic bocatge. Va prendre la paraula:

-Hi ha un pressupost per la guerra i un pressupost per l'assistència a les persones desvalgudes. No es barregen i l'un no li pren ni un sou a l'altre. No sabem quan de temps pot durar encara aquesta contesa i les vídues pobres no poden esperar. Cal actuar ara. És sobretot l'estat de guerra el que genera aquestes necessitats. Si tenim cura dels ferits, els malalts, els nens orfes i els vells sense recursos, per què hauríem de bandejar les vídues pobres? Que potser són menys que els altres? Us demano, honorables senyors, que penseu uns moments en les vostres mares, germanes, mullers, filles. Si es trobessin en mala situació, oi que voldríeu que la societat les aixoplugues? Oi que no les deixàrieu abandonades a la seva dissort?

Va fer una pausa per prendre alè i canviar de tema:

-El text detalla com s'estudiarà cada cas abans d'atorgar la pensió i com es farà un seguiment posterior. Ah, i si una vídua es casa, ja no és vídua, oi que no?

Es van sentir rialles apagades.

-Acabo amb una visió genèrica: no oblidem que les dones son la meitat de la població i les mares de l'altra meitat.

Silenci.

-Més paraules? —el president.

Quietud a la sala.

-Passem a votació. Senyor secretari, procediu si us plau.

El plenari no ho era del tot. Els diputats residents a localitats més al nord d'Arenys de Mar no s'havien pogut desplaçar. Sortosament, alguns, tot i ser naturals i veïns de territoris més septentrionals, residien a Barcelona. A part, hi havia les baixes habituals per problemes de salut, de família, o d'obligacions ineludibles.

La votació era verbal. El mestre Despuig va començar a cridar els diputats pel seu nom. S'havien de posar drets i respondre amb veu clara sí, no, o m'abstinc.

El secretari general anava posant una marca amb guix en una pissarra per cada vot: a dalt els afirmatius, a baix els negatius. Però, malauradament, en Miquel no tenia una bona visió de la pissarra.

Només començar, un diputat va abandonar la nau per la porta de la sagristia. Una urgència? —va pensar en Miquel- O un acte de covardia? Es va concentrar en enregistrar mentalment les respostes dels diputats:

-Sí.

-No.

-Sí

-No

-No.

El pobre Miquel, nerviós, aviat va perdre el compte. Ell, que habitualment era un home tranquil, ara notava una angoixa creixent. Cada no que sentia era un cop i li semblava sentir més nos que sis. Si aquell projecte, el projecte de la seva vida, fracassava, presentaria la dimissió de forma immediata i se'n tornaria a Castelldefels, a fer de pagès. Però si se n'anava a Castelldefels, què passaria amb l'Elizabeth, burgeseta barcelonina avesada a les comoditats d'un bon pis? S'avindria a instal·lar-se en una masia i a portar una vida de pagesa, vida aspra, austera, més aviat dura, sobretot per qui no hi ha nascut? A veure si, a sobre, es trencaria la parella i perdria la dona estimada. I la Marieta, ara que havia fet noves amistats i que estava tan contenta de viure a Barcelona.

En Miquel notava que, tal com avançava la votació, les mans no solament li suaven, sinó que li tremolaven. Les va amagar perquè els diputats veïns no veiessin la seva torbació.

I les vídues? —en Miquel ara es recriminava el seu egoisme—. Només penses en tu i la teva família. Si el projecte fracassa, més dones, potser centenars o milers cauran en la misèria. Serà una tragèdia. Potser no ho has fet prou bé. Potser no t'has sabut explicar, potser, potser...

El diputat que havia sortit cap a la sagristia tornava a entrar, corrent, just abans que en Despuig cridés el seu nom. Havia estat una urgència. Coses de l'edat.

Aquell coi de votació no s'acabava mai. El cul d'en Miquel ja no reposava sobre el banc, tal era la seva tensió.

Finalment, el mestre Despuig va callar. S'havia acabat la votació. Ara feia el recompte. Nervis, nervis, oh, si us plau, que guanyi el sí. En acabat, el secretari general, en lloc d'anunciar el resultat, amb tota la calma, va tornar a començar: calia assegurar el recompte.

Tot arriba encara que trigui. Després d'una eternitat el mestre Despuig va cridar, més que dir:

-Cent-cinquanta-set sí. Cent-cinquanta-set no. Una abstenció.

-Votació igualada! —va saltar una veu.

-No, monsenyor, no hem acabat —va declarar el secretari Despuig—. Manca el vot del president, que sempre és el darrer, i que, en aquest cas, sigui quin sigui el sentit d'aquest vot, desfarà la igualada.

El secretari no va afegir: "llevat que s'abstingui" perquè sabia que en Bernat de Cardona sempre feia valdre la seva opció. Tots els esguards es van fixar en el president, qui, des del seu setial elevat, dominava la sala. Es va fer un silenci absolut, tens. En Miquel confiava en un sí del president, tota vegada que, prèviament, havia aprovat tant la idea com el text del projecte de llei, però mai no se sap. Podria haver canviat d'opinió després

d'haver escoltat altres parers. Inconscientment, en Miquel aguantava l'alè esperant el pronunciament que faria caure la balança cap a un costat o l'altre.

El Molt Honorable Bernat de Cardona, lentament, es va posar dempeus, va aixecar la mà dreta amb solemnitat i, finalment, va exclamar, amb veu potent:

-El meu vot és afirmatiu. Sí!

Eufòria entre els votants del sí. Enuig entre els altres. Es van sentir visques i algun renec mal dissimulat.

El president va reclamar silenci i, un cop aconseguit, va procedir d'acord amb el protocol.

-Proclamo que la llei Miquel Mora ha estat aprovada en aquesta cambra. Mano que es compleixi, que se n'imprimeixi el text íntegre i que s'adjunti a la col·lecció de documents jurídics de la Generalitat dita "Constitucions i altres drets de Catalunya".

Tot seguit va afegir:

-No havent-hi més afers a tractar, s'aixeca la sessió. Moltes mercès a tots i que Déu us acompanyi.

En Miquel sentia un immens alleujament. Desapareguda de cop la tensió, ara se'l veia arronsat al seient, amb els ulls clucs, mentre dues llagrimotes li relliscaven galtes avall. Les notava baixar, però era incapaç de passar-se la mà per la cara. Li era ben igual que els altres el veiessin en aquell estat.

Li era igual tot. El soroll de passes dels diputats baixant de les grades el va eixorir i finalment també ell es va aixecar i baixar al centre de la nau.

En Miquel no s'ho esperava, però el va fer feliç: una munió de diputats el va envoltar, estrenyent-li la mà i felicitant-lo. Un diputat jove, dels nous, passant de protocols i de romanços, el va abraçar tot dient-li: ets gran, Miquel.

-Oi que som amics? —demanava un altre, també dels nous.

Altres li tustaven l'espatlla o l'esquena amb afecte.

En aquestes, un diputat vellet, segurament el més vell de tots, es va obrir pas com va poder i va agafar la mà d'en Miquel entre les seves:

-Dom Miquel, no sé si en sou prou conscient, però avui vós heu fet avançar Catalunya, no uns quants anys, sinó dècades, potser segles. Dom Miquel, amb aquesta gesta heu fet història, però sobretot, heu fet futur.

En Miquel, bocabadat, no va saber què dir, i el vellet va continuar:

-Sóc molt vell, em queda poc, però me n'aniré content perquè ara sé que deixo en meu estimat país en bones mans. Miquel, us puc dir Miquel?

-És clar que sí.

-Que Déu et beneeixi, Miquel, pel que acabes de fer.

37

En Miquel, home de tarannà reflexiu i seriós, va arribar a casa radiant. La Marieta i l'Elizabeth l'esperaven expectants. No li va caldre dir res. La seva cara i, sobretot, els seus ulls ho deien tot. L'abraçada a tres va durar... no sabia dir quant.

Quan la Marieta va poder parlar va exclamar:

-Ets el millor fill que una mare podria somniar.

-I el millor home del... del... del món –va afegir l'Elizabeth, quequejant una mica, cosa que no havia fet en sa vida-. Sabia que te'n sortiries. Una iniciativa com aquesta no podia fracassar.

Quan en Miquel es va asserenar, va comentar:

-Si he fet un pas endavant és perquè d'altres persones n'havien fet ja molts en la mateixa direcció. Vosaltres mateixes, sense anar més lluny. Mai no us agrairé prou les vostres idees i el vostre escalf. Per cert, senyores, porto més gana que un lleó famèlic.

-El dinar és a punt. T'agradarà.

La notícia de la nova llei va córrer com el vent i aviat es va formar una cua de sol·licitants. Els funcionaris, ben allixonats, van estudiar cas per cas i van anar aprovant els que veien clars. En Miquel, anant pel carrer, gaitava les portes de les esglésies per on passava i al cap d'unes quantes setmanes comprovava que encara hi havia mendicants -n'hi havia hagut sempre- però ja no s'hi veien dones joves o de mitja edat i, si n'apareixia alguna de nova, era per pocs dies. En Miquel era un home feliç.

Malauradament, la felicitat no sol ser duradora i menys en temps de guerra.

La contesa havia entrat novament en una situació estancada, d'escac, però no de mat. Juan José d'Àustria sabia esperar. Sabia que Barcelona s'afebliria amb el pas de les setmanes. Sobretot pel que fa a l'armament i municions, però també als queviures i altres matèries. I sabia també que, si Barcelona queia a les seves mans, la resta seria com un castell de sorra.

No hi ha guerra sense un servei d'informació: l'espionatge. Més encara, no es pot guanyar una guerra sense un bon servei d'informació. De vegades els agents secrets són gent infiltrada en territori enemic, d'altres són indesitjables que esdevenen traïdors a la seva gent, sigui per ideologia, per diners, per ressentiment, o per una barreja de tot plegat.

Fos com fos, Juan José d'Àustria i els seus lloctinents estaven ben informats sobre la situació de la milícia franco-catalana, sobre els desenvolupament de la guerra de la Fronda, amb els seus alts i baixos, i sobre la moral de la ciutat de Barcelona.

El principal problema de la milícia franco-catalana era la munició. La que es gastava no es podia reposar. En teoria era possible fabricar bales de plom de forma artesanal, però era una activitat molt arriscada: una bala una mica massa petita deixava escapar el gas de l'explosió i queia a terra a poca distància de la boca de l'arma. Si era una mica massa gran, pitjor: no passava pel canó i l'arma explotava a les mans del soldat. La diferència entre una bala bona i una defectuosa era una qüestió de centèsimes de mil·límetre. Quelcom de semblant passava amb la pólvora: semblava fàcil fabricar-ne, si se'n sabia, però si els ingredients no eren de qualitat o si la mescla no era la correcta, o no explotava o ho feia abans d'hora.

Els espies de Juan José d'Àustria deien que, tot i que la milícia catalana mantenia la moral alta, no es podia dir el mateix dels aliats francesos: lluny de casa, lluitant en una guerra que no era la seva, aïllats del seu país i amb un futur incert, estaven poc motivats i això es traduïa en borratxeres, disbauxes, baralles entre ells i amb la població civil, decadència de la disciplina militar i desorientació.

La ciutat de Barcelona mantenia un simulacre de normalitat. Botigues obertes, tallers i obradors treballant, l'administració pública funcionant amb eficiència i la gent fent vida normal i fins i tot, a estones, divertint-se. Però a ningú se li amagava que el bloqueig per terra i mar començava a fer estralls: faltaven primeres matèries, els productes acabats destinats al comerç exterior no es podien lliurar als clients. El ram tèxtil, puntal de l'economia barcelonina, estava a punt de fer fallida i de deixar a l'atur un gran nombre de treballadors que no trobarien feina enlloc. Podien allistar-se a la milícia, però què hi farien si no hi havia prou armes per ells? No es pot fer una guerra amb ganivets de cuina. No si l'enemic està ben armat i equipat.

Quan el general castellà va considerar que la situació de la ciutat de Barcelona s'havia afeblit prou i que cauria com una fruita madura, va decidir que havia arribat el moment d'actuar, abans que la corona francesa, solucionat el seu problema intern, no li prengués la davantera.

Va donar ordres als seus lloctinents situats en diversos punts de la línia fronterera i ells van iniciar una ofensiva simultània: un potent cos d'exèrcit va avançar partint de les terres de ponent; un altre va pujar pel Tarragonès i, al mateix temps, les forces que formaven la barrera transversal van anar baixant, amb la idea de confluir tots sobre la ciutat de Barcelona i prendre-la.

La milícia franco-catalana es va defensar amb coratge, lluitant per cada pam de terra, però la superioritat numèrica i material de les forces castellanes era abassegadora, de manera que no va tenir més remei que anar-se replegant, deixant baixes pel camí, fins a refugiar-se rere les muralles barcelonines.

Mentrestant, la Generalitat no badava. També tenia informants i estava al dia dels moviments de l'enemic. Va adquirir, amb temps, enormes quantitats de llenya, de farina, de llegums, de fruits secs i d'altres queviures no peribles i els va emmagatzemar en llocs segurs. En cas de setge, els barcelonins no passarien gana.

Si Juan José d'Àustria es pensava que podria conquerir la ciutat de Barcelona, anava errat. D'una banda, les muralles eren molt fortes i gruixudes, i els canons existents a l'època no els deixaven marca. De l'altra, la milícia franco-catalana, escampada cobrint molta extensió de terreny, era poc efectiva, però concentrada defensant unes muralles representava una força compacta, inexpugnable.

Les forces castellanes, comanades per un dels lloctinents del general, anomenat Francisco de Orozco, el mes d'agost de 1651 van acampar als afores de Barcelona i plantejar un setge, comptant que la ciutat, atacada per l'enemic invisible però letal, que s'anomena fam, aviat cauria a les seves mans. Aquí els estratèges castellans van errar: Barcelona estava ben abastida i, a més, disposava d'aigua potable, de manera que el setge es podia allargar... i es va allargar.

Més d'un any va durar i encara hauria pogut durar més si no fos que un nou enemic del tot imprevisible es va presentar com a aliat de les forces castellanes: la pesta.

Declarada l'epidèmia, es va estendre per tots els barris de la ciutat. La malaltia no tenia remei i atacava gent de totes edats i condicions. Ningú no estava segur i a cada jorn que passava el compte de morts creixia i creixia. Treballadors voluntaris, entre els quals un bon nombre de frares, recollien els cadàvers, els apilaven al centre de les places i els calaven foc en un intent desesperat d'evitar que la desgràcia corregués encara més.

La fatalitat va visitar la llar d'en Miquel Mora. L'home que tanta i tan bona feina havia fet a la Generalitat, havent-se guanyat un merescut afecte i prestigi, va caure víctima de l'epidèmia, en data incerta, l'any 1652, als 48 anys d'edat.

El moment no era per funerals multitudinaris, ni per homenatges post-mortem. Tampoc no hi havia memorialistes ni cronistes que deixessin ben documentada la vida i obra d'un pagès de Castelldefels que havia esdevingut diputat i que, com li havia assenyalat un parlamentari vellet, s'havia avançat no pas poc al seu temps.

Miquel Mora va caure al pou de l'oblit més pregon tant a Barcelona com al seu poble natal, Castelldefels. Cap carrer, cap escola, cap biblioteca, cap llibre no porta el seu nom. Ei, fins avui.

FI

